TÜRK BASININDA TABLOİDLEŞME OLGUSU ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR İNCELEME

Doç. Dr. Kemal Cem BAYKAL
Doç. Dr. Serhat ÇOBAN

İKSAD
Publishing House

TÜRK BASININDA TABLOİDLEŞME OLGUSU ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR İNCELEME

Doç. Dr. Kemal Cem BAYKAL

Doç. Dr. Serhat ÇOBAN

İKSAD Publishing House

Copyright © 2022 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com
It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2022©
ISBN: 978-625-6380-11-0
Cover Design: İbrahim KAYA
December/ 2022
Ankara / Turkey
Size = 16 x 24 cm

ÖNSÖZ

Türk basını, üzerine araştırma yapmayı ve söz söylemeyi hak eden en önemli toplumsal alanlardan bir tanesidir. Şüphesiz, basına bu niteliğini kazandıran en önemli husus, 1860'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar geçen süreçte basının gelişmesi için çaba göstermiş ve basın özgürlüğü için mücadele etmiş gazetecilerin bizlere miras bıraktığı zengin basın tarihidir.

Basın tarihimize baktığımızda, başlangıcından günümüze dek elde edilen birçok kazanım mevcuttur. Bununla birlikte, zaman içerisinde çözülememiş ve kronik hale gelmiş birçok sorun da mevcuttur. Bu çalışma, dönemsel olarak nitelendirebileceğimiz bir sorun olan ve kabaca 1980'li yıllardan günümüze, basının temel anlatı dili haline gelen tabloidleşme olgusuna odaklanmıştır. Amacımız, Türk basını üzerine yeni bir söz söylemek ve bu alana katkıda bulunmaktır.

Çalışmamızın başta öğrencilerimize, meslektaşlarımıza, basın çalışanlarına ve tüm okurlara yararlı olmasını dileriz.

Çanakkale, Kasım 2022

Doç. Dr. Kemal Cem BAYKAL

Doç. Dr. Serhat ÇOBAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**

KISALTMALAR ..... **iv**

GİRİŞ **1**

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BASININ VE HABERİN DEĞİŞEN İŞLEVLERİ **4**

1.1. Osmanlı'nın Son Yıllarında Basın 4

1.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Basın 9

1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonundan 1980'li Yıllara Kadar Basın 12

1.4. 1980 Sonrası Basında Yaşanan Büyük Dönüşüm 15

1.5. 2000'li Yıllardan Günümüze Dijitalleşen Basın 19

2. TÜRK BASININDA TABLOİDLEŞME OLGUSU **21**

2.1. Tabloidleşme Kavramına Genel Bir Bakış 21

2.2. Yöntem 28

2.3. Haber Çözümlemeleri 35

2.3.1. Sansasyonelleştirme 35

2.3.2. Bayağılaştırma 41

2.3.3. Kişiselleştirme 47

2.3.4. Dramatize Etme / Hikâyeleştirme 54

2.3.5. Güvenlik / Mobese Kamerası Görüntülerine Başvurma 61

SONUÇ **68**

KAYNAKÇA **73**

KISALTMALAR

AA : Anadolu Ajansı

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AT : Avrupa Toplulukları

bkz : Bakınız

Çev : Çeviren

Der : Derleyen

DP : Demokrat Parti

Ed : Editör

RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

s : Sayfa

TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu

vb : ve benzeri

vd : ve diğerleri

GİRİŞ

Haber, yüzyıllar boyunca toplumsal dinamikleri etkileyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. Kıta Avrupası'nda habere yönelik ihtiyaç, coğrafi keşifler ve ticaretin gelişmesine bağlı olarak ilk kez 17. yüzyılda ortaya çıkmış ve sanayi devrimi ile sömürgeleşme hareketleriyle birlikte haberin ve dolayısıyla da basının önemi artmıştır. 20. yüzyıl ile basın, liberal demokrasilerde halkın çıkarlarını yönetenlere karşı savunan bir "dördüncü güç" haline dönüşmüştür. Ancak, "sağlıklı" haber alabilen bireyler seçmen görevini "sağlıklı" bir biçimde yerine getirebilecek ve demokratik sistemin işleyişine katkıda bulunabilecektir. O halde, basının en önemli görevinin kamuoyunun özgürce oluşmasını sağlamak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye, basın tarihi bakımından Batı ile aynı süreçleri yaşamamıştır. Coğrafi keşifler, yaygın uluslararası ticaret, sanayi devrimi ve sömürgeleşme gibi süreçlerden geçmeyen Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk gazeteler "Batılılaşma" amacıyla çıkarılmış ve basına duyulan ihtiyaç 1860'tan itibaren ortaya çıkmıştır. Türkiye'de gazetecilik pratiklerinin temeli bu dönemde atılmış ve kabaca 1950-1980 dönemi arasında bu pratikler iyice oturmuştur. Bu dönemde, kimi zaman problemler ve kırılmalar yaşansa da basın, Türk demokrasisinin önemli unsurlarından biri olmuştur.

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren yaşanan başta ekonomik dönüşümler sonucunda haber dili dönüşmüş ve "eğlencelik" bir hale gelmeye başlamıştır. Bu durum, şüphesiz, basının dördüncü güç olma işlevini tehlikeye atmıştır. "Tabloidleşme" olarak adlandırılan bu yeni anlatı dili, 1990'lı yıllardan itibaren televizyon haberciliğini, 2000 sonrası ise internet haberciliğini hâkimiyeti altına almıştır.

Tabloidleşme olgusunu açıklamadan önce "tabloid" kavramını açıklamak yerinde olacaktır. Tabloid, standart gazete kâğıdının yarısı anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, tabloid, bir formatı ifade etmektedir (Merill, 2005: 264). 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'de ortaya çıkan tabloid basın, farklı biçimsel formatının yanı sıra içerik olarak da "ciddi basın"dan ayrı bir noktada konumlanır hale gelmiştir. Bu bağlamda, "tabloidleşme", görece ciddi olarak konumlandırılabilecek basının hem biçim hem de içerik olarak tabloidlere dönüşmesini ifade etmektedir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, tabloidleşme olgusu medyanın ticarileşmesinin doğrudan bir sonucu olmakla birlikte reklam verenlerin geniş izleyici kitlelerine ulaşmak için yarattıkları baskının etkisiyle yaygınlaşmıştır. Temel amaç haberlerin daha kolay "satılabilmesidir" (Esser, 1999: 291-292).

Tabloidleşmenin tek bir tanımı bulunmamaktadır. Haber içeriklerinin sansasyonelleştirilmesi, abartılması, bayağılaştırılması, dramatize edilip hikâyeleştirilmesi, kişiselleştirilmesi, canlandırma tekniklerinin kullanılması vb. uygulamalar, tabloidleşmenin temel unsurları arasında yer almaktadır. Ayrıca, gazetelerde ve haber bültenlerinde daha hafif içerikli haberlere yer verilmesi, görsel unsurların artırılması ve başlıkların büyütülmesi gibi biçimsel değişimler de tabloidleşmenin bir sonucudur. Tüm bu unsurların temel amacının, haberleri daha ilginç ve dikkat çekici hale getirmek olduğunu söylemek mümkündür.

Tabloidleşmeyi karmaşık bir olgu olarak ele almak mümkündür. Bu bağlamda, tabloidleşme kendi başına bir etik problem olmaktan ziyade birçok farklı etik probleme yol açabilecek bir yapıya sahiptir. Örneğin, söylemin bayağılaştırılması habere konu olan kişi ve kuruluşların şeref ve haysiyetini zedeleyebileceği gibi, özellikle çocuklar ve gençler bakımından genel ahlâk ilkesine de aykırılık teşkil edebilir. Diğer yandan, olayın kişisel bir hikâye olarak sunulması, özel yaşamın gizliliğini ihlâl edebilir.

Tabloidleşme olgusunun yarattığı en temel problem, haber değerinin ikinci plana itilmesidir[1]. Böylece, haberler kamunun bilme hakkına hizmet etmek yerine insanların daha iyi vakit geçirmesini sağlama amacı taşımakta ve her şey seyirlik bir eğlence dünyasına indirgenmektedir[2]. Kitle iletişim araçlarının insanların gündelik yaşamında önemli bir yer tuttuğu düşünüldüğünde, tabloidleşme olgusunun daha az öğrenen ve daha az düşünen bir toplumun ortaya çıkmasına yol açacağı düşünülmektedir. Bu durum, demokratik sistemin işleyişi bakımından da problem teşkil etmektedir.

---

[1] "Bilginin eğlencelik bir içerik taşıması" ya da bilginin tabloidleşmesi olgusunu *info-tainment* olarak da ifade etmek mümkündür (Ergül, 2000: 11).

[2] Postman'a göre (2016: 127), televizyonda insanlara gösterilen yalnızca parça parça haberler değil, aynı zamanda bağlamsız, sonuçsuz, değer yüklü olmayan ve dolayısıyla ciddi bir öz de taşımayan, sırf eğlence niyetine aktarılan haberlerdir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise kullanılan terminoloji ile ilgilidir. Son yıllarda yapılan bazı çalışmalarda tabloidleşme ifadesi yerine "magazinelleşme" (bkz. Ergül, 2000) veya "magazinleşme" (bkz. Dağtaş, 2006; Bayraktaroğlu & Uğur, 2011; Bal, 2011; Yağbasan & Torun, 2019) ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak, Çaplı'nın da (2002: 91) belirttiği üzere, magazin haberleri ile tabloid birbirlerinden farklı kavramlardır. Dolayısıyla, magazin haberlerinin herhangi bir problem oluşturduğunu düşünmek yanlış olacaktır.

Magazini, genellikle sanat, eğlence, iş ve spor dünyasından tanınmış kişilerle ilgili olan görüntü ve fotoğraf ağırlıklı haber türü olarak tanımlamak mümkündür (TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü, 2015: 229). Magazin haberlerinin anlatımı genelde çok basittir. Magazin haberleri, daha çok "renkli" konulardan oluşmaktadır (Dağtaş, 2006: 102). O halde, magazin haberlerini de tıpkı ekonomi, diplomasi, sağlık ve spor haberleri gibi bir haber kategorisi olarak değerlendirmek mümkündür. Oysa yapısal bir sorunu ifade eden tabloidleşme, tüm haber türlerini etkileyen ve önemsizleştiren bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla, diğer haber türlerinde olduğu gibi magazin haberleri de tabloidleşebilmektedir. O halde, mevcut sorunu tanımlarken magazinleşme veya magazinelleşme ifadeleri yerine tabloidleşme ifadesinin kullanılması yerinde olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Türk basınındaki tabloidleşme olgusunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda, kitap iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşık 150 yıllık süre içerisinde Türkiye'de haber söyleminin dönüşümü üzerinde durulmuş ve tabloidleşmeye giden sürecin ana gerekçeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Zira bugünü anlamak için Türk basın tarihini ve basın tarihini etkileyen siyasi, kültürel ve ekonomik dinamikleri anlamak önem arz etmektedir. İkinci bölümde ise öncelikle tabloidleşme kavramı dünyadaki gelişimi bağlamında etraflıca ele alınmış ve günümüz Türk basınındaki tabloidleşme olgusu Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın yöntemine ilişkin detaylara da yine bölümün ikinci alt başlığında yer verilmiştir.

1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BASININ VE HABERİN DEĞİŞEN İŞLEVLERİ

Aşağıda, Türk basın tarihinde, süreç içerisinde değişen gazete içerikleri ve haber söylemi ele alınmaya çalışılmıştır. Başlıklara ayırma hususunda basın tarihi bakımından spesifik bir yöntem izlenmiş olmamakla birlikte, siyasi, toplumsal ve ekonomik kırılmalar göz önünde bulundurulmuştur.

1.1. Osmanlı'nın Son Yıllarında Basın

Basın Osmanlı'ya, Batı'ya nazaran çok geç gelmiştir. Bu durumun temel nedenleri, Osmanlı ile Batı'nın farklı tarihsel süreçlerden geçmeleri olmuştur. Avrupa'da, matbaanın, basının ve daha sonrasında kitle basınının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan coğrafî keşifler, yaygın uluslararası ticaret, sanayi devrimi ve sömürgeleşme gibi süreçler Osmanlı'da yaşanmamıştır. Dolayısıyla da "habere" gereksinim duyan bir burjuva sınıfının bulunmayışı, Osmanlı'daki ilk gazetenin Avrupa'da matbaanın icadından yaklaşık 400 sene sonra ortaya çıkmasına neden olmuştur[3]. Söz konusu gazete, 1828 yılında Mısır'da çıkarılan yarı Türkçe yarı Arapça basılan *Vekayi-i Mısriye*'dir. Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından çıkarılan Gazete, resmî niteliktedir. Gazetenin haftalık olarak çıkarılması planlansa da zaman içinde buna uyulamadığı görülür. Gazetenin sağ sütunu Türkçe sol sütunu ise Arapçadır (Duman, 2018: 37).

Vekayi-i Mısriye'nin haftalık tirajı 600'ü bulurken, Türkçe basın üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Türkçe basının gerçek atası ise ilk çıkışında 5000 tiraja sahip olan ama hiçbir zaman net bir süreli basıma kavuşamayan *Takvim-i Vekayi*'dir. Gazete Arapça, Bulgarca, Ermenice, Farsça, Fransızca, Rumca gibi Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yaşayan farklı

[3] Koloğlu, 1800'lü yılların başında basımevi ve basının eşzamanlı olarak ortaya çıktığını ifade eder. Bu durumun ise Türk ve İslam toplumlarının Batı'nın yaşamış olduğu 400 yıllık basılı kitap kültürü ile tanışmadan doğrudan gazete kültürü ile tanışmalarına yol açtığını savunur (2015: 24). Koloğlu'na göre gazete ve kitap iki farklı dünyayı temsil eder. Özellikle de Avrupa'da kitabın gazeteden daha önce yaygın olması Avrupa düşünce dünyasını etkilemiştir. Bir olayın geçmişteki yerini kavramak ve geleceğe yönelik projeksiyonlarda bulunmanın Aydınlanma felsefesi içerisinde ilerleme anlayışıyla -bu anlamda da kitap okuma süreci ile- bağlantılı olduğunu belirtir. Doğu toplumlarının kitaba dayalı geçmişin bilimsel çözümlemelerine dayanan evrimsel süreci yaşamamasının bu toplumlarda güncel gelişmeler odaklı yaklaşımın yani gazete kültürünün daha yaygın hale gelmesine neden olduğunu ifade eder (2015: 25).

kesimlere yönelik de yayın yapmıştır (Koloğlu, 2015: 30; Duman, 2018: 39). *Takvim-i Vekayi* Gazetesi, Sultan II. Mahmud'un topluma bazı fikirleri, uygulamaları ve kanunları duyurması amacıyla 1831 yılından itibaren çıkarılmıştır. Gazetenin yayınlanma amacı, halkın yurt içinde ve yurt dışında olan biteni öğrenmesi, yabancılara Osmanlı yönetiminin resmî görüşlerinin aktarılması, yanlış haberlerin yayınlanmasının önlenmesi, toplumsal huzurun korunması, fen, sanat, sanayi ve ticarete ilişkin bilgilerin yaygınlaştırılıp halkın yararına sunulması ve devletin birliğinin sağlanmasıdır (Alver, 2011: 272)[4]. Gazete, 1840'lı yıllarda resmî bildiri bülteni iken 1879 yılında kapatılmıştır. 1891-1892 yılında tekrar yayınlanıp kapanan gazete 1908 yılında yeniden yayıncılık faaliyetine başlamış, 1922 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulması ile tarihe karışmıştır (Koloğlu, 2015: 30).

Özel girişim çabalarıyla 1860 yılında çıkan ilk Türkçe gazete ise *Tercüman-ı Ahval*'dir. Kurucusu Paris'te bir dönem sefaret kâtipliği yapan Agâh Efendi ile yine Paris'te eğitim gören Şinasi Efendi'dir. Haftada iki gün yayın yapma şiarıyla yola çıkan gazete, gördüğü ilgiden dolayı bunu beş güne çıkarmıştır. Bu ilginin nedeni hem dil hem de içerik açısından geniş kitlelerin özlemine yanıt vermesidir (Koloğlu, 2015: 45)[5].

Esas olarak, 1871-1876 yılları arasında basın hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu duruma yol açan gelişme, Londra ve Paris'teki Yeni Osmanlıların[6] ülkeye gelmesi ve muhalefet yapmaya başlamasıdır. Devlet görevlileri dışında çok az kişinin okuryazar olduğu bir ülkede, eli kalem tutan gençler, tekrar tekrar gazete çıkarmayı denemiş ve bu yolla halka hak, ödev, vatanseverlik ve serbest girişim gibi kavramları anlatmaya çalışmışlardır. Yaşadıkları başarısızlıklar, ümitlerinin kırılmasına engel olmamıştır (Yalman, 2018: 31; Zürcher, 2005: 104).

---

[4] Bu dönemin ilk gazetecileri genellikle devlet memurları olduğundan yani geçimleri devletten aldıkları maaşa bağlı olduğundan Avrupa'daki örneklerinde görüldüğü gibi yönetime muhalif bir yaklaşım sergilememişlerdir (Koloğlu, 2015: 26).

[5] Resmî görüşün dışındaki konulara değinmesi, toplumun dertlerinin gazetede kendine yer bulabilmesi, zamanla okuyucu mektuplarına yer vermesi, ansiklopedik bilgilerin gazetede yer alması bu ilgiyi oluşturan başlıca faktörler olarak ele alınabilir. Devletin yönetim sistemini eleştiren yazılara yer vermesinden dolayı kimi zaman kapatılmıştır (Koloğlu, 2015: 45-46).

[6] Temelde, Batı'nın teknolojisini alarak modernleşmeyi amaçlayan ancak Batı'nın değerler sistemini reddeden bir akımdır (İnalcık, 2020: 115). Dolayısıyla da saltanatı kaldırmak gibi bir amaçları bulunmamaktadır.

Bu dönemde, gazetecilerin, "kamu yararına hizmet etmek" gibi önemli amaçları mevcuttur. Alemdar ve Uzun'a göre (2019: 217), Osmanlı İmparatorluğu'nda gazetecilik, ülke sorunlarına duyarlı, sorunların çözümü için mücadele eden yurtsever ve aydın insanların çaba gösterdiği bir alan olmuştur.

Yukarıdaki görüşün örneklerini, Yeni Osmanlıların etkisinde bulunan ilk özel gazetelerinde görmek mümkündür. *Tasvir-i Efkâr*'da ihtiyacı olanları doyurmak[7], İstanbul sokaklarının aydınlanması ve temizlenmesi, *Basiret*'te medeniyet, vazife, millî menfaatler, kurtuluş, halk kâtipliği, *İbret*'te ise, aile, görenek, medeniyet ve eski ailelerde çocuk yetiştirme vb. farklı konularda makaleler yayınlanmıştır. Yine, Yeni Osmanlıların bir yayın organı olan *Hürriyet* de "sansasyonu zevk edinen basit insanlara değil, düşünen ve duyan insanlara hitap eden bir gazete olarak" siyaset ve özgürlük fikirlerini halka yaymayı amaç edinmiştir (Gündüz, 2018: 87, 105).

1872 yılında *İbret Gazetesi* başyazarı Namık Kemal ve Arkadaşları basın hakkında şu görüşleri ifade etmişlerdir: "*İnanışımıza göre, burada gazetelerin en büyük görevi halkımıza siyasi kurallar ve medenî ilerlemelere dair bilgi vermektir. Elimizden gelen bütün çabayı bu hizmette kullanacağız. Bununla birlikte, havadis vermekte de kusur etmeyeceğiz…".* Ayrıca, Osmanlı basınında, bu dönemde, kadın sorunlarına eğilen bir gazete (*Kevkeb-i Şarkî*) ve çocuk eğitimi ile çocuk yetiştirme yöntemlerini işleyen bir çocuk gazetesi (*Mümeyyiz*) de çıkarılmıştır (Koloğlu, 2015: 52-53)[8].

Söz konusu dönemde, basın, halkı eğitmek, bilinçlendirmek ve dönüştürmek gibi önemli bir misyon üstlenmiştir. Ayrıca, bu dönem, Türk basın geleneğinin doğduğu ve adeta emeklemeye başladığı bir dönemdir. İlk gazetecilik pratikleri ve deneyimleri bu dönemde gelişmiştir. Bu arada, 1864

[7] *Tasvir-i Efkâr* gazetesi Tercüman-ı Ahval gazetesinden daha ileri bir adım atarak kamuoyunun önemini her şeyin üstünde tutan ilk gazetedir. Namık Kemal ve Şinasi'nin kurucusu olduğu gazete Türk basın tarihinde önemli yer edinmiştir (Koloğlu, 2015: 46).

[8] Türk basın tarihinde önemli bir isim olan Namık Kemal'in Montesquieu'nün kuvvetler ayrılığı ilkesi savunusu üzerinden meşrutiyet yönetiminin kurulması ve basın özgürlüğü fikriyatlarına destek verdiği görülmektedir. Namık Kemal'in bu fikirlere verdiği desteğin temel nedeni ise yönetim üzerinde bir kontrolün gerçekleşmesi isteğidir (Koloğlu, 2015: 50).

Matbuat Nizamnamesi ve basın özgürlüğünü iyice sınırlandıran 1867 Âli Kararname de basın alanında yapılan ilk hukuki düzenlemeler olmuştur[9].

1876 yılında çıkarılan Kanun-i Esasi'nin (Anayasa) 12. maddesi, basın "kanun dairesinde serbesttir" biçiminde her tarafa çekilebilir, tehlikeli bir hükme yer vermişti (Tanör, 2022: 145). Zira basın alanını düzenleyen kanunların anti-demokratik nitelikler taşıması gayet mümkün bir durumdur. Bununla birlikte, noksanlıklar içerse de Kanun-i Esasi, basın özgürlüğünün Türkiye'de anayasal olarak tanınmasının ilk örneğini teşkil etmektedir. Özellikle, 1878 yılında basın özgürlüğünü de tanıyan Kanun-i Esasi'nin Sultan II. Abdülhamid tarafından askıya alınmasından İkinci Meşrutiyet'e değin geçen süre içerisinde (istibdat dönemi), basına yönelik ciddi bir baskı ve sansür uygulaması yaşanmıştır.

Bu dönem, aynı zamanda magazin içerikli yayınların da ilk görüldüğü dönemdir. Bu bağlamda, ilk magazin dergisi 1873 yılında çıkarılan *Cüzdan*'dır. *Resimli Kitap* (1908) ve *Şehbal* (1909) de bu dönemdeki magazin basınının ilk örneklerindendir (Büyükbakkal & Büyükbakkal, 2007: 53). Bu gelişmenin yanında, bu dönemde ciddi içerikli haberlerde tabloid dil kullanılması gibi bir durum söz konusu değildir.

Genele bakıldığında, neredeyse her bir gazetenin ortalama dörtte biri resmî duyurulara ve sultanla ilgili haberlere ayrılmaktaydı. Memleketle ilgili diğer haberler de muhabirlerin devlet dairelerinden aldığı bilgilerden ibaretti.

[9] İzinsiz litograf matbaalarının artışı sonucu 1857 yılında bir Matbaa Nizamnamesi yayınlanarak 1908 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1858 yılında bu nizamnameye asılsız suçlamalar, adaba aykırılık ve Osmanlı içindeki milletler aleyhindeki yayınları cezalandıran üç madde eklendi. 1864 yılında ise Fransız basın kanununun da etkisi ile bir Matbuat Nizamnamesi yayınlandı. Bu nizamnamede ön sansür kaldırılmış ve basın davaları için özel bir mahkeme kurulmuştu. Bu anlamda ilerici yönler taşıyordu ama Osmanlı memurları, yöneticileri ile yabancı hükümdar ve elçiler konusunda dokunulmazlık hükümleri taşıyor ve gazete çıkarmayı hala ön izne tabi tutuyordu. Bu açılardan bakıldığında da basın üzerinde sansür ve kontrol makamının sürdüğü görülüyordu. Basın üzerindeki denetimi sağlamak içinde bir Matbuat Dairesi kurulmuştu. 1867 yılına gelindiğinde ise hükümet, Girit politikasına dönük eleştirileri engellemek amacıyla Babıali'ye, yürürlükteki basın kanunundan bağımsız olarak doğrudan doğruya gazeteciler hakkında soruşturma yapma yetkisi tanınmıştı. Sadrazam Ali Paşa tarafından bu kararname yayınlandığı için Âli Kararname olarak bilinir. Bu kararname keyfi yönetimlere kapı araladığı gibi "görülen lüzum" gerekçesinin de başlangıcı olmuştur. 1876'lı yıllara gelindiğinde ise daha sıkı önlemlerin alındığı görülür. Önce resim ve karikatürlere sansür konmuştur. Daha sonra da hem yurt dışı hem yurt içi basının Matbuat Dairesi ve Valiliklerce kontrol edilmedikçe baskıya giremeyeceği ilan edildi (Koloğlu, 2015: 59-61; Duman, 2018: 41).

Yabancı gazetelerden çeviri haberler de mevcuttu. Suçlar ve kazalar ile ilgili haberler ise çok az yer kaplamaktaydı (Yalman, 2018: 82).

24 Temmuz 1908 tarihinde İkinci Meşrutiyet ilân edilerek basın üzerindeki baskılar ortadan kaldırılmıştır. 24 Temmuz tarihi, günümüzde halen basın bayramı olarak kutlanmaktadır. O günlerde, İstanbul'da sadece dört gazete çıkarken, 1918 sonuna kadar 918 gazete ve dergi çıkarılmıştır (Topuz, 2003: 82, 84).

İkinci Meşrutiyet'in ilânını takiben, zaman içerisinde hükümete yönelik muhalif siyasi yayınlar artmış ve hükümetin de basın üzerinde sınırlayıcı girişimleri olmuştur. Bu durumun bir örneği, 1909 yılında çıkarılan ve zaman içerisinde yapılan değişikliklerle sürekli sıkılaştırılan Matbuat Kanunu'dur.

Ahmet Emin Yalman'ın doktora tezi kapsamında yaptığı bir çalışmada, o dönem yayınlanan altı gazetenin 1909 Nisanı'ndan 1911 Ekim'ine kadar olan süreçte yayın içerikleri tespit edilmiştir. Buna göre, *Tanin Gazetesi*'nde yüzde 2,75, *Alemdar*'da 2,96, *Tanzimat*'ta 2,02, *İkdam*'da 3,49, *Yeni Gazete*'de 6,36, *Sabah*'ta ise 1,63 oranında suç ve sansasyon haberlerine yer verildiği görülmektedir. İçeriklerin çok büyük bir kısmını siyaset, ekonomi, kültür, bilim, eğitim gibi konular kapsamaktadır (2018: 122). Bu veriler, basının o günkü işlevini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

1913'e gelindiğinde, az sayıda günlük gazeteye karşılık çok sayıda dergiye rastlanmaktadır. Bu dergilerin içerikleri ve takip ettikleri yayın politikası, yoksulluktan kaynaklanan istikrarsızlık ve asayişsizliğin giderilmesi ile daha makul bir yaşam dengesinin kurulması olmuştur. Ayrıca, bu dönemde, artan fikir gazetelerinin yanı sıra resimli popüler dergiler daha çok tutmaktaydı. *Şehbal* ve *Kalem* dergileri buna örnek verilebilir (Yalman, 2018: 93, 110-111).

Birinci Dünya Savaşı'nda basın faaliyetleri doğal olarak sekteye uğramıştır. Ancak, özellikle Kurtuluş Savaşı'nda basından etkin olarak yararlanılmaya çalışılmıştır. Örneğin, Anadolu basını, İstanbul'dan ve padişah otoritesinden uzak bulunduğu için, gerçekleri daha yakından görüyor ve ulusal bağımsızlık hareketinin yanında yer alıyordu (Başboğa, 2010: 29)[10]. Hatta

[10] Mütareke döneminde işgal kuvvetleri İstanbul'da ve işgal ettikleri diğer bölgelerde gazeteler üzerinde baskı oluşturarak kendi aleyhlerine yazıların çıkmasını engellemeye çalışmıştır.

bağımsızlık hareketini basın yoluyla desteklemek amacıyla, 6 Nisan 1920 tarihinde Anadolu Ajansı (AA) kurulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ile ortaya konan tüm hareketlerin, basın aracılığı ile halka iletilmesini bir hedef olarak belirlemiştir. Bu farkındalık ile basına büyük önem veren Atatürk, Ulusal Kurtuluş Savaşı sürecinde ulusal bir basın oluşması için çalışmış ve bu hedefine büyük ölçüde ulaşmıştır. Elbette, o dönem, basının bir bütün olarak bu mücadelenin yanında olduğunu söylemek mümkün değildir (Kihtir, 2021: 45-46).

1.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Basın

Önceki başlıkta ortaya konulduğu üzere, Osmanlı'da basını ortaya çıkaran nedenler siyasi ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında da bu çizginin devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla, fikir gazeteciliği hâkimdir. Bu dönemin ilk yıllarında, özellikle Cumhuriyet rejimi ile ona muhalif olan bazı İstanbul gazeteleri arasındaki gerilim göze çarpmaktadır.

Bu dönemde, önde gelen gazetecilerden Hüseyin Cahit Yalçın ve Ahmet Emin Yalman, Cumhuriyeti savunmakla birlikte Ankara yönetiminin icraatlarını eleştirmekte, idarenin iyi bir yönetim göstermediğini ileri sürmekte ve daha geniş özgürlükler verilmesini savunmaktadır. Ayrıca, bazı basın kuruluşları Lozan Barış Görüşmelerinde Ankara'nın tutumu, 13 Ekim 1923'te Ankara'nın başkent oluşu, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilânı, 3 Mart 1924'te Halifeliğin kaldırılması ve hanedan üyelerinin ülke dışına çıkarılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması vb. konularda hükümeti eleştirmektedir (Gündüz, 2018: 212-213)[11].

Atatürk, 1924 yılında açıkladığı görüşlerinde, yeni Türkiye'nin oluşmasında basının önemli bir görevi olacağına dair inancını belirtmiştir. Bu

Gazeteler işgal kuvvetlerinin uyguladığı sansürden dolayı çoğu zaman boş sayfalarla yayınlanır. Anadolu'da gelişen ulusal hareket işgal kuvvetlerinin emrindeki basın tarafından zorba olarak nitelenir. Öyle ki İstanbul'da çıkan *Payitaht Gazetesi* ulusal hareketin bağımsızlık mücadelesine dair haberlerini iki yıl sonra görmeye başlar (Duman, 2018: 121).

[11] Türkiye'de ilk basın davası, Cumhuriyetin ilan edildiği yıl Halifeliğin kaldırılması yönündeki çabalara yönelik eleştiriler için açılmıştır (Önderoğlu, 2003: 64).

görev ise kamuoyunun oluşturulmasıydı (Demirkent, 1982: 28-29). Ancak, bu durum sadece bir kamuoyu oluşturma çerçevesinden düşünülmemeli, aksine basın özgürlüğüne ve toplumun haber alma hakkına yönelik olarak bir sistem kurma mücadelesi olarak ele alınmalıdır (Bulunmaz & Çetin, 2021: 26).

1925 yılında doğu illerinde Şeyh Sait isyanı çıkmıştır. Bu dönemde, Ankara ve İstanbul'da da hükümete karşı bir muhalefet eylemi mevcuttu. Ayrıca, İstanbul basını halen tek parti düzenine alışamamıştı. Basında ileri geri her türlü eleştiri yazıları çıkmakta ve bunlar Ankara'da geniş tepkiler yaratmaktaydı. Bu amaçla, isyanı bastırmak amacıyla 4 Mart 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edilmiş ve bununla birlikte, isyanı destekleyen yayınların hükümet tarafından yasaklanması hususu kabul edilmiştir. Kanun, 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Topuz, 2003: 146-147).

Bu dönemin, basın üzerindeki sınırlı uygulamaları hususunda akıldan çıkarılmaması gereken nokta, bu uygulamaların kişisel iktidarları güçlendirmek için değil, bireyi özgürleştirecek bir rejimin güçlendirilmesi için yapıldığı noktasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerine saltanat ve hilafet rejimi kurulmamış; insan aklının ürünü en iyi rejim olarak bilinen, halkın oyuna dayalı Cumhuriyet kurulmuştur. Dolayısıyla, dönemin şartları ideal bir ifade özgürlüğü ortamına imkân tanımamıştır (Alemdar & Uzun, 2019: 219).

Söz konusu dönem, okuma yazma oranının düşük olması dolayısıyla gazetelerin halka sınırlı oranda ulaştığı bir dönem olsa da 1 Kasım 1928 tarihinde gerçekleşen Harf Devrimi de bu durumu etkilemiştir. 15 binle en büyük tiraja sahip olan *Tasvir Gazetesi*'nin tirajı, yeni harfler sonrası 5 bine kadar düşmüştür. Basında olası bir krizi engellemek üzere İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı ve Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Us'un meclise verdiği teklifle, basına üç yıl için prim verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, basındaki tiraj olumsuzluğu uzun sürmemiş, 1930'dan sonra millet mekteplerinin etkisiyle basın tekrar eski canlılığına kavuşmuştur. Millet mekteplerine halkın gösterdiği rağbet sonucu okuyup yazanların sayısı arttıkça yeni yeni matbaalar kurulmuş; harf inkılabından beş yıl gibi kısa bir zaman sonra da neşredilen gazete ve dergilerin sayısı 230'u bulmuştur (Şentürk, 2012: 33 vd.; Onursoy, 2012: 167).

Türk basınında 1930'lu yıllar, kendine özgü şartları beraberinde getirmiştir. Öncelikli olarak, 1931 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Basın Kanunu kabul edilmiş; gazete ve dergi çıkarmak için ruhsat sistemine başvurulmamış, beyanname vermek yeterli görülmüştür. Bu, o dönem için demokratik bir uygulamadır.

1930'lu yıllarda, fikir ve edebiyat dergiciliğinde kaliteli bir artış görülmüştür. Bunlardan bazıları hem dil ve folklor araştırmalarını teşvik etmiş hem de pek çok genç yeteneğin yetişmesini sağlayan birer okul olmuşlardır (Koloğlu, 2015: 119). Yine, 1932 yılında yayınlanmaya başlanan *Kadro Dergisi*, ekonomik alanda etkin bir devletçilik ilkesini savunmuştur (Alemdar, 2001: 58-60). Bu örneklerden yola çıkarak, 1930'lu yıllarda da basının ciddi içeriklere yer verdiğini ve hatta Cumhuriyet'in kendisine yüklediği bir misyon olan, kitleleri eğitme işlevini de yerine getirmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Özellikle, 1930'ların ikinci yarısından itibaren Avrupa'da faşizmin yükselmesi ve büyük bir savaş çıkması ihtimaliyle birlikte, basının özellikle Nazi Almanya'sı aleyhine yayın yapmasını engellemek ve Türkiye'nin tarafsızlığını sağlamak amacıyla basın üzerinde birtakım kısıtlayıcı tedbirler alınmıştır. Değişikliklerden ilki, beyanname sisteminden ruhsatname yani izin sistemine geçilmesidir. İkinci olarak ise siyasi içerikli gazete ve dergi çıkarmak depozito şartına bağlanmıştır. Şüphesiz, bu gelişmeler, 1920'li yıllarda olduğu gibi dönemin olağanüstü şartlarıyla yakından ilgilidir. Ayrıca, basın üzerinde kurulmaya çalışılan bu türden baskılar, o dönem hükümetinin, basının kitleler üzerinde büyük öneme sahip olduğu ön kabulüne sahip olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir[12].

Yukarıda bahsedilen gelişmelere ek olarak, 1938 yılında İçişleri Bakanlığı eliyle, kanuna dayalı bir basın özdenetim kuruluşu olan Basın Birliği kurulmuştur. Basın Birliği, kamuoyuna bir özdenetim kuruluşu olarak tanıtılsa da yukarıda bahsedildiği üzere, İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmasını

[12] Dünyada ortaya çıkan gerilimlerin Türkiye'ye de yansımasını gördüğümüz 1940 yılında Örfi İdare Kanunu çıkarılarak, Sıkıyönetim Komutanlarına basına yönelik sansür ve denetim yetkisi verilmiştir. Kimi zaman çeşitli toplumsal gösterilerde de basının o dönemde hedef alındığı görülmektedir. *Tan Gazetesi* matbaasının tahrip edilmesi, *Marko Paşa* gibi bir mizah dergisinin baskıya uğraması da yine 1940'lı yıllar içinde görülmüştür (Önderoğlu, 2003: 70-71).

sağlamak amacıyla basını baskı altına almanın ve hukuki denetimin güçlü bir parçası olmuştur (Baykal, 2021: 1967).

Basın içerikleri bakımından, bu çalışmanın konusuyla ilgili değinilmesi gereken önemli bir husus, Basın Birliği'nin kurulma aşamasında yapılan hazırlık çalışmalarında, halkın o dönemin basınına yönelttiği eleştiriler olmuştur. Bu eleştirilerden bazıları, dergi kapaklarında kadın resimleri kullanılması, cinayet ve aile facialarının manşetlerde verilmesi ve bu konularda fazla ayrıntılara gidilmesi; ayrıca, gazetelerde açık resimler bulunmasıydı (Özgen, 1994: 133). Bunları, Türkiye'de basın içeriklerinin bayağılaşmasının ilk örnekleri olarak görmek mümkündür.

Dönemin basınının genel özelliklerini gazeteci Bedii Faik Akın'ın (2016: 58, 76-77) şu sözleriyle özetlemek mümkündür: "*1950'lere kadar Türkiye'de gazete ticari bir meta olmamıştır. Gazetecilik mesleğine gerek patron olsun gerek çalışan olsun katılmak için mutlaka bir şey söyleme ihtiyacı vardır. Bir şey söylemek isteyenler gelir, bir şey kazanmak isteyenler gelmez! Kazanmak, manevî olarak kazanmak olabilir ama maddî bir kazanç için oraya gelmek mümkün değildir, akıl kârı değildir, deliliktir… İlk gazetecilere bakınız, hepsi hem gazetenin sahibidir hem de başyazarıdır. Çünkü onlar, söyleyecek şeyleri olduğu için gelmişlerdir*".

1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonundan 1980'li Yıllara Kadar Basın

Özellikle Cumhuriyet'in ilanından 1946'ya kadar, basının büyük bölümü Türk entelektüellerinin bakış açısını yansıtmış ve İmparatorluk'tan kesin kopuşu simgeleyen yeni rejimi ve onun ideolojisini oturtmaya ve vurgulamaya çalışmıştır (Oktay, 1987: 46).

1950 yılına gelindiğinde, uzun süre varlığını sürdüren tek parti rejimi sona ermiş ve Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiştir. 21 Temmuz 1950 tarihinde yürürlüğe giren ve 2004 yılına kadar yürürlükte kalan Basın Kanunu, oldukça liberal bir düzenlemeydi[13]. Demokrat Parti iktidarının ilk döneminde

[13] 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetleri Düzenleyen Kanun 13 Haziran 1952 tarihinde çıkarılarak gazetecilere çeşitli sosyal haklar verilmiştir. Bu kanunla gazeteciler sendika kurma hakkına kavuşmuş ve sosyal sigortadan yararlanır olmuşlardır. Sonraları basında sosyal hakları güvence altına alan 10 Ocak 1961 tarihli ve 212 sayılı kanun da kabul edilmiştir. İşverenler bu kanuna tepki göstererek gazetelerini kapatmış;

basın özgürlüğü bakımından olumlu gelişmeler yaşansa da kısa bir süre sonra bu ilişki bozulmuş ve basını baskı altına almak amacıyla yeni hukuki düzenlemeler getirilmiştir.

Yukarıda Bedii Faik Akın'ın özetlediği türden bir fikir gazeteciliği, özellikle 1950'li yıllar boyunca da genel hatlarıyla devam etmiştir. Cağaloğlu yokuşunun iki yanındaki sokakları kapsayan Babıali bölgesinde yer alan gazeteler, Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan gazetelerin ardından Türk basın geleneğinin oturmasına önemli katkılar sağlamıştır. Her iki dönemde de fikir gazeteciliğinin ön plânda yer aldığını söylemek yerinde olacaktır. Ancak, 1950'li yılların sonlarından itibaren, toplum ve basın dönüşmeye başlamıştır.

Türkiye'de 1950'li yıllar, anı zamanda sanayileşmenin ve kentleşmenin Batılı toplumlardakine benzer biçimde ivme kazandığı bir dönemin başlaması anlamına gelir. Popüler nitelikteki gazetelerin yayın hayatına hızla girerek yaygınlaşmaya başlaması da yine bu döneme rastlamaktadır (Bulut, 2010: 275). Bu süreci, basının kitleselleşmeye başlaması olarak yorumlamak mümkündür.

1950'den itibaren birdenbire özgürlük havasına giren, yılların birikmiş ekonomik beklentilerinin yanı sıra aynı yoğunlukta kültürel beklentiler de edinmiş olan geniş halk kesimlerinin, gazetelerin biçiminde de içeriğinde de değişiklik isteyeceğini sezen gazeteciler çıkmıştır. Bu dönemde *Hürriyet Gazetesi'nin* öncülüğünde, gazete sayfalarında yayınlanan fotoğraf sayısı artmış ve özellikle de Kore Savaşı'nda bol fotoğraflı haberler yapılmıştır (Oktay, 1987: 49).

Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye, çarpık da olsa hızlı bir sanayileşme sürecinin içine girmiştir. Bu dönemde bazı gazeteler baskı imkânlarını geliştirmiş, dağıtım şirketlerine sahip olmuş ve büyük sermaye çevreleriyle bağlantılar geliştirmişlerdir. Ayrıca, reklam şirketleri, gazetelere reklam verme konusunda yaşam savaşı içine girmişlerdir. Bu dönemde, büyük gazetelerin hemen hemen hepsi ikinci bir hafif içerikli gazete yayınlama yoluna

gazeteciler ise buna karşı örgütlü bir duruş sergileyerek üç gün boyunca kendileri gazete çıkarmışlardır. 1961 yılında Milli Birlik Komitesi tarafından oluşturulan anayasa ile önceki yıllarda basına konan kimi yasaklar kaldırılmıştır. Basın üzerinde görece daha demokratik bir ortam oluşmuş ve bu durum, 26 Nisan 1971 tarihine kadar yani 11 ilde sıkıyönetim ilan edilene kadar devam etmiştir (Önderoğlu, 2003: 71-74).

gitmişlerdir. Sermayeleşmeyi beceremeyen dar kadrolu gazeteler ise kapanmak zorunda kalmıştır (Koloğlu, 2015: 132-136).

Bu dönemde, baskı tekniklerinde de çok büyük gelişmeler olmuştur. Günlük gazeteler ofsete geçmeye başlamış ve böylece, resimlerin ve renklerin çekiciliği geniş kitleleri etkilemiş, yeni tekniklerle basılan magazin ağırlıklı gazeteler çok büyük tiraja erişmiştir. Bu gazetelerde yorum ve düşünce ikinci plâna düşmüştür. Bu dönemde, en büyük tiraj artışını ortalama 600 bin baskıyla "heyecanlı" haber gazetelerinden Hürriyet gerçekleştirmiştir. Sedat Simavi'nin 1968'de kurduğu *Günaydın*'ın tirajı da 350 bin civarındadır. Ancak bu dönemi, hafif içerikli basının tamamen egemen olduğu bir dönem olarak yorumlamamak gerekir. Zira düşünceye ve yoruma yer veren gazeteler de geniş okuyucu kitlelerine seslenmeye başlamışlardır. Atatürk Devrimlerini destekleyen gazeteler bütün konulara ışık tutmaya çalışmışlardır. Bu gazetelerden *Cumhuriyet*'in tirajı 160 bine, *Akşam*'ınki 150 bine, *Milliyet*'inki ise 200 bine yükselmiştir (Topuz, 2003: 238-239).

Bu dönemde, basının kitleselleşmesinin nedenlerinden birinin de televizyon yayınlarının başlaması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bilindiği üzere, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), 1968 yılında deneme televizyon yayınlarına başlamıştır. Doğası gereği, eğlenceyi ön plâna alan bir kitle iletişim aracı olan televizyon, henüz yoğun bir biçimde olmasa da yazılı basına bir rakip olarak ortaya çıkmış ve gazeteciler de bu yeni medya ile rekabet edebilmek amacıyla daha popüler içeriklere yönelmişlerdir.

1970'li yıllara gelindiğinde, büyük gazetelerde politikayı dışlama eğilimi ortaya çıkmıştır. 1950'lerde, bütün basın, özgürlükleri savunmayı ana ilke edinmiş ve fazlasıyla siyasete bulaşmışlardı. 1970'lerde ise, sivillerin ve davet ettikleri askerlerin de çözüm getirmedeki başarısızlıkları nedeniyle politikayı suçlamak ve toplumun bütün sıkıntılarının politikadan geldiğini ileri sürme eğilimi ortaya çıkmıştır. Artık, apolitizm meziyet olarak sunulmaya başlanmış; haberler yanlı ve yoruma boğulmuş olarak sunulur hale gelmiş; halkı eğlendirme amacıyla yerli yersiz bir mizah çerçevesi çizilmeye başlanmıştır (Koloğlu, 2015: 137-138).

Bu dönemde, gazeteler özel ekler vermeye başlamış, sayfa sayılarını artırmış, promosyon[14] denilen çeşitli hediyeler ve ikramiyeler vermek suretiyle okuyucu sayılarını artırmaya veya en azından sabit tutmaya çalışmışlardır. Magazin, sanat, mizah, televizyon ve müzik alanında yayın yapan dergilerin sayısı artmış; kadınlara seslenen dergilerin çok satması dolayısıyla erkeklere yönelik dergiler de yayın hayatına başlamıştır. Ayrıca, ansiklopedi yayınları çığırı açılmış, yabancı kökenli ansiklopedilerden çeviri yoluyla yapılan yayınlar yüzbinlerce tiraja sahip olmuşlardır (İnuğur, 1992: 469).

1.4. 1980 Sonrası Basında Yaşanan Büyük Dönüşüm

1970'lerde petrol krizleriyle ABD ekonomisi sarsılmış; doların değer kaybetmesi sonucunda Merkez Bankası Başkanı değiştirilerek, ekonominin "finanslaşması" süreci başlamıştır. Böylece, ABD, 1980'li yıllara gelindiğinde, Japonya ve o günkü adıyla Avrupa Topluluklarını (AT) da kapsayan bir sermaye piyasasına ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bazı Avrupa ülkeleri kervana katılmakta yavaş davransa da İngiltere ve Japonya, sermaye hareketini önleyen engelleri hızlıca kaldırmıştır (Timur, 2004: 37-39). Türkiye de bu yeni ekonomik düzene hızlıca uyum sağlamıştır.

24 Ocak 1980 ekonomik kararlar paketi, Türkiye ekonomisinin devletçilikten koparak kapitalistleşmesi ve global kapitalist ekonomiyle bütünleşmesinin yolunu açmıştır (Bora, 2017: 550). 12 Eylül askeri darbesinin ardından, 1983 yılında demokratik düzene yeniden geçilmiş ve dönemin Başbakanı Turgut Özal, söz konusu liberal politikaları devam ettirmiştir.

1980'li yıllar medya döneminin ayırt edici özelliği, daha önceki dönemde kamusal iletişimin belkemiği olan topluma haber ve bilgi aktarma işlevlerinin bundan böyle kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen diğer sembolik üretimler yanında ikincil bir konuma itilmesi, indirgenmesi olmuştur (Kaya, 2009: 111-112). Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, kitle iletişimin amacı, kamunun bilme hakkına hizmet etmekten, kitlelerin daha iyi vakit geçirmesini sağlamaya (*entertainment*) evrilmeye başlamıştır.

[14] Promosyon kampanyasının ilk örneği, 1928 yılında *Cumhuriyet Gazetesi* tarafından gerçekleştirilmiştir. Gazete, o yıl yedi bin lira değerlinde hediye kuponu dağıtmıştır.

Yukarıdaki görüşe uygun olarak, Türkiye'de 1970'li yıllarda başlayan ve yeni kitle iletişim aracı televizyona yönelik bir alternatif oluşturan videokaset furyası, özellikle 1980'li yılların sonuna değin etkisini sürdürmüştür. Türk ekonomisinin dışa açılmasının bir sonucu olarak, 1980'li yıllarda özellikle Hollywood filmleri yoğun olarak Türk sinema pazarına girmeye başlamış ve bu filmlerin sorunsuz olarak gösterime girebilmesi amacıyla 1986 yılında, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin o güne kadarki en liberal sinema kanunu olan 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu çıkarılmıştır. Böylece, 1939 yılından itibaren uygulanan katı sansür kuralları esnetilmiştir (bkz. Baykal, 2018). Ancak, belirtmek gerekir ki, buradaki esas amaç, ifade özgürlüğünden çok ekonomik özgürlüklere öncelik tanınmasıdır.

Bu dönemde, gazete ve dergi sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, ekonominin dışa açılmasının sonucunda hem yabancı sermeyenin Türkiye'ye gelmeye başlaması hem de yerli sermayenin önceki dönemlere göre gelişmeye başlamasıdır. Bu durum, doğrudan reklam pastasının artmasını sağlamış ve yazılı basına sahip olmayı cazip hale getirmiştir. Özellikle basın dışından büyük sermaye sahipleri bu alana girmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki, o dönem için yazılı basın halen en etkili reklam mecrası olup, radyo ve televizyonun etkisi sınırlıdır[15].

Yukarıda bahsedilen gelişmelerin de etkisiyle, Türk basınında 1980'li yılların sonlarına doğru tekelleşme olgusu belirginleşmeye başlamıştır. Büyük sermayenin medyaya girmesiyle "dördüncü gücü paylaşma" yönünde adımlar atılmış; medyayı silah olarak kullanmak prestij sağlarken, diğer sektörlerden, ihale, kredi imkânlarından ve devlet teşviklerinden yararlanma, medyayı banka ve diğer şirketlerinin reklamında kullanma gibi nedenlerle, medyanın merkezi İstanbul ile siyasetin merkezi Ankara arasındaki karmaşık ilişkiler ortaya çıkmıştır (Tokgöz, 2008: 37-38).

Gerek reklam pastasının armasına bağlı olarak yazılı basının büyümesi gerekse basının, patronlar tarafından basın dışı işlerde bir silah olarak görülmesi, tiraj olgusunun önemini hiç olmadığı kadar artırmış ve basın kuruluşları birbirleriyle rekabet edebilmenin temel yolunun, içerikleri

[15] 1981 verilerine göre, Türkiye'de radyo alıcısı başına 10, televizyon alıcısı başına 18 kişi düşmektedir (Cankaya, 2003: 174).

"sansasyonelleştirmek" ve "bayağılaştırmak" olduğunu düşünmüşlerdir. Böylece, tabloid gazetecilik yaygın bir uygulama alanı bulmaya başlamıştır.

Özellikle, dönemin hükümeti de basının geldiği bu durumdan rahatsız olmuş ve gazeteciler, bağımsız bir basın konseyi kurma konusunda sıklıkla telkin edilmiştir. O dönemin etkili bakanlarından biri, gazeteci Yavuz Donat'a, "*Biz bu işi kanunla düzenlemek istemiyoruz. Basın, oto-kontrol sistemini kendi içinde kurup işletsin*" ifadesinde bulunmuştur (akt. Özgen, 2006: 2006: 217). Bu çabalar sonucunda, 1988 yılında İstanbul'da Basın Konseyi kurulmuştur. Hükümetin basın alanına sıkı bir hukuki denetim getirmek yerine özdenetim sistemini özendirmesinin temel gerekçesinin, basının ekonomik sisteme sağladığı katkıyı azaltmak istememesi olduğu düşünülebilir.

Her ne kadar basın üzerinde sıkı bir hukuki düzenleme öngörmese de o dönemin hükümeti basın üzerinde baskı kurmanın araçlarından biri olarak gazete kâğıdı fiyatlarını kullanmıştır. 12 Eylül rejimi de onu izleyen iktidarlar da kâğıt fiyatlarına yaptıkları sürekli zamlarla basını baskı altına almaya çalışmışlardır. 13 lira olan kâğıdın fiyatı, 24 Ocak 1980'de yapılan ilk zamdan 1991 Nisan'a kadar yapılan 19 zam sonunda 2300 liraya ulaşmıştır (Koloğlu, 2015: 149-150). Şüphesiz, hükümet ile gazeteler arasında gazete kâğıdı konusunda yaşanan bu çekişme de gazetelerin daha fazla tiraj yapmak amacıyla daha "hafif" ve "popüler" içeriklere yönelmesine yol açmıştır.

Bu dönemde, tabloidleşme haricinde gazete satışını artırmanın bir yolu da hiçbir dönemde olmadığı kadar artan "promosyonlar" olmuştur. Bu sayede, 1990 yılının son iki ayından itibaren genel satışlar 4,5-5 milyon bandına oturmuştur (Koloğlu, 2015: 145). 1980'li yılların son yıllarında çocuklar için günlük olarak kartondan maketler ve bazı oyuncaklar veren gazeteler, zamanla kupon karşılığında halka ansiklopediler, tabak çatal takımları, elektronik eşyalar vermeye başlamış ve hatta bir gazete, kupon karşılığında otomobil vermeyi bile taahhüt etmiştir. Alemdar'ın belirttiği üzere (2001: 248), yapılan, insanların daha çok eşyaya sahip olması için değil; sınırlı bir okur kitlesini, reklamcılara daha iyi pazarlayabilmenin aracı olarak işlemiştir.

1950 sonrasında İstanbul'da Babıali'de yerleşik olan basın sektörü, özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından sonra medya endüstrisinin gelişme alanı olarak belirlenen İkitelli bölgesine kaymaya başlamıştır. Büyük

basımevleri, idare merkezleri ve stüdyolar, bu endüstrinin parçalarını oluşturur hale gelmiştir (Ekzen, 1999: 89).

Yukarıda ana hatlarıyla belirtildiği üzere, 1980'li yıllarla beraber Türkiye'de, oldukça yoksul olan bir medya ortamından nicel olarak çok zengin bir konuma geçilmiştir. 1990'lı yıllarda ise medya alanı tamamen farklı bir görünüme ulaşmıştır. 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde, Türkiye'de 16'sı ulusal günlük gazete olmak üzere 3500 kadar gazete ve dergi bulunmaktaydı (Kaya, 2009: 233, 243). 1950'li yıllardan itibaren süregelen patron-gazeteci uygulaması, bu dönemde büyük ölçüde sona ermiştir.

1990'lı yılların sonunda gelinen tablo, Türk medyasının nicel olarak büyük bir büyüme kaydetmesini gösterse de "basın" açısından yaşanan asıl gelişme, 1990'lı yılında özel televizyon yayıncılığının başlamış olmasıdır. Bu durum, yazılı basının reklamın en önemli taşıyıcısı olma konumunu sona erdirmiştir. O zamana kadar, TRT'nin yalnızca iki kanalıyla çok sınırlı bir reklam rekabeti yaşayan yazılı basının karşısına bir anda onlarca radyo ve televizyon kuruluşu çıkmıştır. Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da özel yayıncılığın, TRT tekelini öngören Anayasa'nın 133. maddesine aykırı olarak başlamış olmasıdır. Anayasa'nın ilgili maddesinin değiştirilmesine ve 1994 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) göreve başlamasına kadar geçen süre içerisinde yaklaşık dört yıl süren "kuralsız" bir dönem yaşanmıştır.

Dört yıllık kanunsuz dönemde ilk göze çarpanlar, medya savaşları ve ekranlardaki küfürleşmeler, ayrım yapılmadan, herhangi bir zaman diliminde yayınlanan cinsel içerikli filmler ve 900'lü cinsellik hattı reklamları ile medyumlar arasındaki yumruklaşmalar olmuş, kişilik hakları sıkça ihlâl edilmiştir. Bu dönemi, özgürlüğe kavuşan yayıncıların, ellerindeki özgürlüğü kötüye kullandığı bir dönem olarak nitelendirmek mümkündür (Baykal, 2007: 86-87). Bu dönemde, özel televizyonlar, oluşturdukları haber diliyle, tabloidleşen söylemin en önemli taşıyıcısı durumuna gelmiştir.

Türkiye'de 1990'lı yıllar, görsel-işitsel medyanın ön plana geçtiği ve yazılı basının ise bu rekabette geri kalmamak için görsel metinlerin kullanımını öne çıkardığı bir dönem olarak dikkat çekmiştir. Gazetelerde kullanılan dil iyice basitleşmiş, artık fotoğraf dolu sayfalara bir iki cümle eklenerek, adeta

fotoğraflar konuşturularak gazetecilik yapılmaya başlanmıştır (Dağtaş, 2006: 115-116). Bu habercilik anlayışı, tabloidleşmenin unsurlarından bazılarını oluşturmaktadır.

1990'lı yıllarda gelinen duruma genel olarak bakıldığında, öncelikli olarak içeriğe yani haberin değerine verilen önem ve gazetecilikteki etik anlayışa yönelik ölçütlere bağlılığın azaldığını söylemek mümkündür. Kamu yararına yönelik bir gazetecilik ve habercilik ilkesinin yerine, öncelikli amacı kâr eden ve etmek olan ve bu nedenle de tiraj olgusunu ilk sıraya koyan bir yayıncılık pratiği oluşmaya başlamıştır. Kamusal yarar ve toplumsal sorumluluk ilkesi, medya için artık sadece "nostaljik" bir anlama sahip hale gelmiştir (Bulunmaz & Çetin, 2021: 66). Dolayısıyla, kabaca 1950'lerde başlayıp 1980'li yıllara kadar egemen olan "ikinci fikir gazeteciliği dönemi", 1980'li ve 90'lı yıllarda yaşanan özellikle ekonomik ve kısmen de teknolojik gelişmeler sonucunda büyük ölçüde etkinliğini yitirmiştir.

1.5. 2000'li Yıllardan Günümüze Dijitalleşen Basın

Önceki başlıkta bahsedildiği üzere, 1980'li yıllarda yaşanan dönüşüm, o güne değin basın alanında yaşanan en büyük kırılmayı oluşturmuştur. Ancak, gazeteciliğin tüm dinamiklerini değiştiren diğer bir kırılma da internet devrimi ile yaşanmıştır.

İnternet gazeteciliği veya "online gazetecilik" ilk kez 1979 yılında ABD'de başlamış ancak başarılı olamamıştır. Bu yeni gazetecilik, yine ABD'de 1995 yılında *Washington Post*'un da aralarında bulunduğu bir grup gazete tarafından başlatılmıştır (Koloğlu, 2015: 179-180).

Türkiye de internet gazeteciliği konusunda dünyadaki gelişmeyi yakından izlemiştir. Bu alanda ilk adımı, Temmuz 1995'te *Aktüel Dergisi* atmıştır. Daha sonra *Leman Dergisinin* sitesi kurulmuş ve internet gazeteciliği kervanına iki yıl sonra *Hürriyet, Milliyet ve Sabah* Gazeteleri de katılmıştır (Koloğlu, 2015: 181; Çoban, 2006).

İnternet gazeteciliğinin birçok avantajı mevcuttur. Dijital ekrandaki içerik, konuyla bağlı olarak gruplanmakta, sıklıkla başlık listelerine göre temsil edilmekte ve haberin geri kalanı için link verilmektedir. Araç çubukları, farklı

haber bölümleri için ilk sayfadan site içindeki diğer sayfalara kadar hızlı ulaşım linkleri sunmaktadır. Böylece, kullanıcılar haberin derinliğini metinlerarası linkler ile takip edebilmektedir. Bu sayede, söz konusu haberle ilgili olarak ilk günden son güne dek yayınlanmış olan tüm haberlere ulaşılabilmektedir. Web üzerindeki sınırsız alanda, standart haberlere içerik ve belgelendirme olanağı ile yorum yapma imkânı da eklenmiştir. Bu bağlamda, okuyucu, istediği haberi istediği anda okumayı seçebilmektedir (Bulunmaz & Çetin, 2021: 91-92).

Yukarıda geçen "metinlerarası" kavramını biraz açmak yerinde olacaktır. Metinlerarasılık, "yöndeşme"[16] kavramıyla yakından ilgilidir. İnternet, doğası gereği geleneksel kitle iletişim araçlarını da bünyesinde barındırmakta veya daha farklı biçimde ifade etmek gerekirse, bu araçların taşıyıcılığını yapmaktadır. Bu bağlamda, bir internet haberinde geleneksel haber metni ve haber fotoğrafının yanı sıra, habere ait videolar ve ses kayıtları da bulunabilmektedir. Bu olgu, şüphesiz haberin anlamını güçlendirmektedir. Ayrıca, haberlerin altında yer alan okuyucu yorumları da okurların haberi algılama ve yorumlama süreçlerini etkileyebilmektedir.

İnternet haberciliğinin problemli tarafları da mevcuttur. İlk olarak, internet gazetelerinin yaygınlaşmasıyla birlikte mesleği gazetecilik olmayan kişiler bu alana girmiş ve habercilik kurallarına uyulmadan yazılan haber metinleri artış göstermiştir. Haberi hazırlayan kişi, istediği görüntüleri, gerekli kurallara uymadan montajlayabilmekte, Türkçe kurallarına uymadan metinleri kullanabilmekte ve bazen insanları galeyana getirebilecek bir üslup kullanabilmektedir (Bulunmaz & Çetin, 2021: 89).

Diğer bir husus ise internetin "ucuz heyecanların" üretim ve tüketim maliyetlerini diğer görsel-işitsel medyalara göre daha da düşürmesidir. İnternet, neredeyse herkesin fotoğraf, şarkı ve film üretmesini mümkün hale getirmiştir (Poe, 2015: 370). İnternetin bu doğası, şüphesiz internet basınını da etkilemektedir. Görsel-işitsel medyanın ağırlık verdiği *entertainment,* internet basını ile daha fazla önem kazanmıştır. Özellikle suç, adliye ve kaza haberlerinde yoğun oranda dramatizasyon ve hikâyeleştimeye başvurularak

[16] Yayıncılık, telekomünikasyon, bilişim, film, müzik gibi farklı medya ve iletişim sektörlerinin teknolojik altyapılarının ortaklaşması, yakınlaşması be benzeşmesi sonucu, her türlü içeriğin bir platformdan diğerine aktarılabilmesi durumu, yakınsama (bkz, TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü, 2015: 392).

mevcut olay kurmaca bir anlatıya dönüştürülmektedir. Bu anlatı türü tabloidleşmenin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır.

İnternet gazeteciliği ile basın-yayın maliyetleri düşmüş ve bu sayede internet üzerinden yayın yapan basın kuruluşu sayısı büyük bir artış göstermiştir. Bunlar, genel olarak ana akım gazetelerin internet sayfaları ve yalnızca internet üzerinden yayın yapan görece bağımsız gazeteler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel gazetecilik döneminde, elindeki haberi gece yarısı baskı saatine kadar düzeltme ve doğrulatma imkânına sahip olan gazeteciler, "baskı"nın ortadan kalkmasıyla zamanla yarışır hale gelmiştir. Artık amaç, eldeki bilginin doğruluğundan ziyade hızla internete girilmesi olmuştur. Haberin temel başarı kıstası ise ne kadar "tıklandığı" ile ölçülmeye başlanmıştır. Bir haber ne kadar "tık" alırsa o kadar fazla okunmuş ve beğenilmiş kabul edilmekte; kendi kategorisindeki reklam payını artırmaktadır. Daha fazla "tık" almanın en temel yolu ise, özellikle haber başlıklarını, tabloidleşmenin en önemli unsurlarından biri olan sansasyonel bir üslupla yazmak olmuştur.

Türkiye'de, bugün, internet basını önemli bir yere sahip hale gelmiştir. Yapılan bir araştırmaya göre, 2020'de yalnızca internetten gazete okuyanların oranı yüzde 62,9'a yükselirken, basılı gazete okuma oranı ise yüzde 37,1'e gerilemiştir (turk-internet.com,2021). Ayrıca, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) yaptığı bir araştırmaya göre, basılı gazete ve dergilerin tirajı, 2020 yılında, 2019 yılına göre, yüzde 20,9 oranda azalmıştır (data.tuik.gov.tr, 2021).

2. TÜRK BASININDA TABLOİDLEŞME OLGUSU

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikli olarak Giriş kısmında kısaca üzerinde durulan tabloidleşme kavramı hakkında genel bir bilgi verilmiştir. İkinci alt başlıkla yöntem tanımlamasına gidilmiş olup; daha sonra eleştirel söylem çözümlemesi yoluyla Türk basınındaki tabloidleşme olgusu etraflıca ele alınmaya çalışılmıştır.

2.1. Tabloidleşme Kavramına Genel Bir Bakış

Çalışmanın Birinci Bölümünde de belirtildiği üzere, basın tarihi, Batı'da Türkiye'ye nazaran oldukça erken bir dönemde başlamıştır. Gazetelerin öncüsü

sayılan ticari bültenler, ilk olarak 17. Yüzyılın başında Hollanda'da ortaya çıkmıştır.

18. yüzyılda, basın, Avrupa halkları için önemli bir unsur haline gelmiştir. Böylece, Habermas'ın ortaya attığı burjuva kamusal alanı ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın ilk on yılında, sadece Londra'da, her biri düzenli müşterilerinin uğrak noktası haline gelmiş üç bin kahvehane bulunmaktaydı. Yeni süreli yayınların çoğu, günlük olayları tartışmak üzere bir araya gelen bireyler tarafından okundukları ve tartışıldıkları için kahvehane, hayatının ayrılmaz parçaları haline gelmişti (Thompson, 2019: 97; Çoban, 2009).

Basının hayati öneme sahip hale gelmesi, 18. Yüzyılın siyasi hareketleriyle birlikte gerçekleşmiştir. Örneğin, Fransa'da, Devrim öncesinde, 1787 yılında 40 yergi gazetesi çıkarılmıştır. Paris'te, 1789 yılı içerisinde sayıları yazarına göre 140 ile 190 arasında değişen süreli yayın ortaya çıkmıştır. 1792-1794 yılları arasında Paris'te 300 bin nüsha gazete satılmıştır. Amerika'da da Bağımsızlık Savaşının patlak vermesiyle çok sayıda yeni gazete ortaya çıkmış ve savaşta önemli roller oynamıştır. Bu dönemde, devrimi destekleyen gazetelerin sekiz bin civarında okuru bulunmaktadır (Özer, 2010: 68, 73). İngiltere'de de süreli yayınların yıllık dağıtımının 1780'li yıllarda 9,5 milyondan, 1830'larda 30 milyon civarlarına geldiği görülmektedir (Barbier & Lavenir, 2001: 157).

Basının "kitle basını"na dönüşmesi, önemli bir kırılma noktası yaratmıştır. Tabloidlerin ve tabloidleşme olgusunun ortaya çıkması kitle basınının ortaya çıkmasının bir sonucudur. Özellikle 19 yüzyılın ikinci yarasında yaygınlaşmaya başlayan kitle basınının ortaya çıkışında üç temel olgunun yattığının söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, sanayi devrimi sonucunda üretimin o güne kadar hiç olmadığı kadar artması ve üretilen malların satılması için reklamın taşıyıcılığını yapan bir araca ihtiyaç duyulmasıdır. Dolayısıyla, basının kitleselleşmesinin en önemli nedeni, reklama duyulan ihtiyaç olmuştur[17].

[17] Sanayi devrimi sürecinde pazarın kontrolü gittikçe zorlaşmış, üretici ve tüketici arasındaki mesafe açılmış ve reklamın önemi artmıştır. 1839'da fotoğrafın bulunması reklamların görsel ikna gücünü artırmış, 1840'lı yıllardan itibaren de üreticiler dergi reklamlarını kullanmaya başlamışlardır (Elden, 2009: 149-150).

Bu dönemde basına duyulan ihtiyacın diğer bir nedeni ise geçmişte olduğu gibi siyasidir. Ancak, bu dönem, özellikle bireylerin "seçmen" olarak önem kazandığı bir dönemdir. ABD'de Başkanlık seçimlerinde ve İngiltere'de parlamento seçimlerinde[18] oy kullanan bireyler, "olan bitenden" basın yoluyla haberdar olmaya başlamış ve bir anlamda basının hükümetler karşısında dördüncü güç olarak konumlanmasının ilk adımları atılmıştır.

Basının önem kazanmasının üçüncü nedeni ise, bu kitle iletişim aracının *entertainment* işlevi olmuştur. Sanayi devrimi, mesai saati kavramı üzerinde büyük bir dönüşüme yol açmış ve bunun sonucunda, işçilerin yaşamında sınırlı bir "boş zaman" ortaya çıkmıştır. Basın, bu boş zamanın "iyi" bir şekilde doldurulması amacıyla ilgi çekici hikâyeler yayınlamaya başlamıştır. Bu durum, aynı zamanda gazete ve dergilerin daha çok satmasını ve yayınlanan reklamların da daha çok okuyucuya ulaşmasını sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler, ciddi basının karşısına daha hafif içerikle yayın yapan tabloidlerin çıkmasında bir etken olmuştur.

Tabloidler, ilk olarak 1830'lu yıllarda Londra'da, *Daily Mirror*'un kurucusu Lord Northcliffe'in bir buluşu olarak ortaya çıkmıştır. ABD'deki ilk tabloid gazete ise 1891'de yayınlanmaya başlanan *Daily Continent*'tir (Merill, 2005: 264). Şunu belirtmek gerekir ki, tabloid gazete ile tabloidleşme birbirleriyle aynı kavramlar değildir (Çaplı, 2002: 91). Tabloid, giriş kısmında da belirtildiği üzere daha çok gazete formatı ile ilgili bir tanımlamadır. Aynı zamanda bu tür gazetelere daha hafif içeriklere yer vermektedir. Tabloidleşme olgusu ise tüm basın içeriklerini dönüştüren bir sürece işaret etmektedir.

ABD'de tabloid basının kökleri, tabloid kelimesinin henüz ortaya çıkmadığı dönemlere dek uzanmaktadır. 1833 yılında yayın hayatına başlayan ve oldukça ucuza satılan *New York Sun*'da skandallar ve ahlâksız hikâyelere yer verilmekteydi. 1835'te kurulan *New York Herald* ve 1841'de kurulan *New York Tribune* gazeteleri de benzer yayın çizgisini sürdürmüştür (Örnebring & Jönsson, 2004: 288).

[18] İngiltere'de 1832 yılında çıkarılan Reform Kanunu ile orta sınıflara oy hakkı getirilmiştir (Black, 2017: 369).

Bu dönemde, William Ramdolph Hearst ve Joseph Pulitzer, New York'ta gazete kuran iki önemli isimdi. Hearst 1883'te *New York Journal*'ı, Pulitzer de 1896'da *New York World*'u kurmuştu. Başlangıçta kamu yararını misyon edinen bu gazeteler, zamanla sansasyonel haberciliğe yönelmişlerdir. "Sarı gazetecilik"[19] (*yellow journalism*), bu tür haberciliği ifade etmek için kullanılmıştır (Temiztürk, 2019: 40). Bu bağlamda, sarı gazeteciliği de içerik olarak tabloidleşen basının öncüleri arasında saymak mümkündür.

Basın tarihi konusunda, İngiltere de ABD ile benzer bir süreci yaşamıştır. 19. Yüzyılda İngiltere'de basın alanının en önemli gelişmelerinden biri "yoksul gazeteleri"nin (*pauper press*) ortaya çıkması olmuştur. Yoksul gazetesi, kapitalizmin içine doğmuş ve ABD'deki ucuz gazeteler gibi kapitalizmle oluşan işçi sınıfını hedef almıştır. Bu gazetelerde, genellikle yarışlar, cinayetler, komik şeyler, tiyatroya ilişkin haberler, yangınlar, tecavüzler, intiharlar, sakatlıklar ve kazalara ilişkin içerikler yer almıştır. Bu özellikleriyle yoksul gazeteleri, saygın gazetelerin karşısında konumlanmıştır (Özer, 2010: 65-66).

İngiltere'de, kabaca 1880-1918 yılları arasında "Yeni Gazetecilik" akımı egemen olmuştur. Yeni gazetecilik, okur için dikkat çekici bir tarz oluşturmak üzere haber toplama, yazma ve tipografik tekniklerin karışımını ifade eder. Tüm sütunu kaplayan başlıklar, kısa paragraflar, daha büyük manşetler ve alt başlıklar ile görsel öğelerin daha fazla kullanılması eski gazetelerin monoton görünümünü kırmıştır. Ayrıca sansasyonellik de ön plâna çıkmıştır (Taş, 2012: 47). Bu haber dilinin günümüze kadar etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan bir çalışmada, İngiltere'de 1946 yılından itibaren süregelen 50 yıl içerisinde Parlamento ile ilgili haberlerin yüzde 70 oranında azaldığı ortaya konulmuştur. Diğer bir çalışmaya göre ise, yine İngiltere'de 1952-1997 yılları arasında kaliteli olarak nitelendirilebilecek gazetelerde yer alan dış haber metinlerinin azaldığı, buna rağmen fotoğrafların sayısının arttığı tespit edilmiştir (Winston, 2002: 6).

[19] Ressam F. Outcault'un çizgi roman tiplemesi Yellow Kid (Sarı Yumurcak), göçmen mahallesinde yaşayan yoksul ve haşarı bir çocuğun maceralarını anlatmaktaydı. Hearst, Pulitzer'de çalışan Outcault'u kendi gazetesine transfer edince, Pulitzer de yeni bir Yellow Kid ressamını işe aldı. Her iki gazete de bu tipi sununca, sansasyon gazeteciliğinin bu yeni biçimini nitelemek üzere sarı gazetecilik adı yerleşti (Alemdar & Uzun, 2019: 249-250).

Basının 20. Yüzyıldaki gelişimi ABD'de de benzerlik göstermiştir. Hutchins Komisyonu olarak da bilinen Basın Özgürlüğü Komisyonu'nun 1947 yılında yayınladığı raporunda, basın, güncel olaylarla ilgili haberlerde önemli olandan çok yüzeysel ve sansasyonel olana daha fazla önem verdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir (bkz, Peterson, 1984: 78). Böylece, özellikle Kıta Avrupa'sında, her türlü kuraldan bağımsız bir basın yerine "özgür fakat sorumlu" bir basın anlayışı kabul görmeye başlamıştır. Yazılı basın, kabaca 1980'li yıllara kadar başat konumunu korumuştur.

Batı ülkelerinde 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizin ardından, 1980'li yıllarda neoliberal politikalar devreye sokulmuş; ekonomik krizin ardından gittikçe artan işsizlik ve enflasyon olgusuna çözüm arayışları içerisinde enformasyon teknolojilerine yatırım yapılmış ve bu yönde politikalar geliştirilmiştir. Bu politikalarla birlikte, medya sektöründe görsel-işitsel alanda yatırım yapanlara büyük olanaklar sağlanmıştır. Deregülasyon uygulamalarıyla birlikte, özellikle televizyon kuruluşlarında hantal ve bürokratik kamu tekelleri ortadan kalkarken, kamu tekellerinin yerini, piyasa liberalizminin önerdiği ticari tekeller doldurmuştur (Tokgöz, 2008: 28-29).

Yukarıdaki görüşü biraz daha açmak gerekirse, medyada yaşanan değişimde, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan acımasız rekabetin çok etkili olduğunu söylemek mümkündür. 1980'lerin ortalarından itibaren medyada yaşanan yapısal değişimler, gazete tirajlarındaki düşme eğilimlerini iyice olumsuz etkilemiştir. Gerek kanal sayısındaki artışlar gerekse program formatlarındaki çeşitliliğin artması sonucunda oluşan yeni rekabet ortamında, radyo ve televizyonların yaşamları kaçınılmaz olarak reytinglere bağlı hale gelmiştir. 1980'li yıllardan itibaren ciddi ve kaliteli gazetelerin giderek daha fazla televizyona benzediği görülmektedir (Çaplı, 2002: 94).

Batıda basının tabloidleşme sürecine bakıldığında, Türkiye'den farklı olarak dönüşüm sürecinin çok erken dönemlere dayandığını görmek mümkündür. Ancak her ikisinde de ortak nokta, basının neredeyse tamamının tabloidleşme olgusuna teslim olmasının 1980'li yıllarla birlikte gerçekleşmesi olmuştur.

Batıda tabloidleşme olgusunun kısa tarihçesine değindikten sonra, kavramı biraz açmak yerinde olacaktır. Uribe ve Gunter (2004: 390), tabloid

haberlerin çeşitli unsurları olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan ilki tabloidleşmenin hangi haber aralığını kapsadığı üzerinedir. Bu bağlamda, tabloid haberlerde bilgi ile eğlence arasındaki fark giderek daralmış; haber içerikleri, ciddi konulardan spor, eğlence, suç, şov dünyası ve bireysel ilgi alanlarına yönelmiştir. Değişen başka bir unsur ise haberin formudur. Bu bakımdan haber metinleri daha az yer kaplamaya başlamış, görsel unsurlar ve başlıklar ön plâna çıkmıştır. Haber dili ise kişisel hikâyeler üzerinden kurgulanmaya başlanmıştır.

Diğer bir tanıma göre de tabloidleşmenin birçok unsuru bulunmaktadır. İlk olarak, tabloidleşen basın organlarında, içeriklerde önemli bir yoğunlaşma oluşmaktadır. Ayrıca, sayfa sayısı ve reklam sütunlarına ayrılan kısımlar artmakta, "hafif" içerikli haberlere ağırlıklı olarak yer verilmekte ve kişi odaklı hikâyelere sıklıkla yer ayrılmaktadır. Bunların yanında, skandallar, sansasyonel içerikler ve şov dünyasına odaklanılmakta, büyütülmüş başlıklar, fotoğraflar ve renkler ön plâna çıkarılmaktadır (Rooney'den akt. Nice, 2007: 120). Tabloidleşmenin unsurlarından birisi de haberin kişiselleştirilmesidir. Kişiselleştirme, haber anlatısının, insanların kişisel deneyimlerine ağırlık vermesi; soyut ve analitik bir bakış açısından ziyade kişisel ve duygusal bir bakış açısıyla ele alınmasıdır (Skovsgaard, 2014: 202).

Çaplı'nın (2002: 95-96) tabloidleşme ile ilgili tanımlamaları da yukarıdakilerle benzer bir nitelik arz etmektedir. Tabloid tarzın en belirgin özelliklerinden biri kişisel bir anlatım tarzının tercih edilmesidir. İkinci nokta, haberde görsel öğelerin kullanımının, yazılı ve sözel açıklamalara oranla daha baskın biçimde kullanılmasıdır. Ayrıca, haber anlatımında, konuyla ilgili malzemenin yetersiz olması durumunda dramatizasyonlara başvurmak, tabloid habercilikte en fazla tercih edilen yöntemlerin başında gelmektedir. Habere konu olan olayın yeniden canlandırılması da tabloid basının diğer bir unsurudur. Sansasyonel eğlence sunarak izleyicileri cezbetmeye çalışan bu habercilik anlayışıyla birlikte medyanın haber verme ve bilgilendirme işlevleri giderek geri planda kalmaktadır.

Ergül de (2000: 135-136), televizyonda haberin tabloidleşmesinin birçok unsuru olduğunu ifade etmektedir. Bu bakımdan, haber içeriğinin pazara uyarlanması aşamasında dramatize edilmesi, basitleştirilmesi ve eğlence

ağırlıklı bir niteliğe büründürülmesi, temel işlevi insanların dünyayı anlamlandırmasını sağlamak olan haberleri, bu işlevinden giderek uzaklaştırmaktadır. Farklı bir ifadeye belirtmek gerekirse, izleyicinin "bilgilendiricilik", "yansıtıcılık", "aydınlatıcılık" gibi nitelikleriyle birlikte tanımladığı haber, yerini "eğlendirici", "duygusal", "çarpıcı", "kolay anlaşılır", "çabuk unutulur", "kendi yorumunu içinde barındıran" ve "ciddiyetten uzak" haberlere bırakmaktadır. Televizyonda haberin tabloidleştirilmesinin diğer bir yolu da haberin kişiselleştirilmesidir. Haber metni içine bütünüyle kişisel duyguların yerleştirilmesi, haberin bireysel bir anlatı gibi yapılandırılması, bireyin yaşadığı dünyada olup bitenleri benmerkezci bir pencereden izlemesine neden olmakta ve haberin toplumsallığını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, bu tür habercilik anlayışında olaylar dramatize edilmekte ya da haber değerinin varlığı gözetilmeksizin dramatik olan unsurlar öne çıkarılmaktadır. Bu yaklaşımla, "haber dramaları", aktarılan hikâyedeki aktörler üzerine yapılandırılmaktadır. "Skandal", "ihanet", "sansasyon" gibi sözcüklerinin önem kazandığı bu habercilik anlayışında özel alan ile kamusal alan ayrımı giderek silikleşmektedir.

Günümüzde, tabloidleşme olgusu artık öyle kapsayıcı hale gelmiştir ki gündelik yaşam programlarından gazetelerdeki köşe yazılarına, reality şov programlarından magazin programlarına kadar çok geniş bir kültürel alanı bünyesine almaktadır (Turner, 1999: 68). Şüphesiz, bu durumun oluşmasında, televizyonun kendine özgü yapısının payı büyüktür. Popüler olmak ve programları daha fazla izleyiciye "satmak" amacıyla, magazin programları bile tabloidleşmeye uğramaktadır. Dolayısıyla, televizyondaki tabloidleşme, haber programlarının yanı sıra diğer program formatlarını da kapsamaktadır.

Önceki bölümde de belirtildiği üzere, 1990'lı yılların başında Türkiye'de ortaya çıkan özel televizyon kuruluşları, tabloid haberciliğin en önemli taşıyıcısı durumunda gelmiştir. 11-17 Mart 2022 tarihleri arasını kapsayan bir çalışmada Star, ATV, Kanal D, Show TV ve TRT-1 kanallarında yayınlanan toplam 529 haberin 90'ının suçlar, 97'sinin popüler kültür ve ünlüler, 39'unun kişisel ilgi alanları, 27'sinin ise sporla ilgili olduğu ortaya konulmuştur (Bek, 2004: 376).

Tabloid formatlar, eğlenmek, hoşça zaman geçirmek ya da başlarına "kötü olaylar", "bireysel felaketler" gelmiş olanlara acıyarak, üzülerek bakmak içindir. Olayların toplumsal bağlamından yalıtılarak kişiselleştirilmesi izleyiciyi düşündürmez. İzleyici, rahat, korunaklı evinde hayatı seyreder ve haline "şükreder". Ötekileri yargılarken, seyrettiği olayların içinde geliştiği, siyasal, ekonomik ve kültürel ortam hakkında düşünmez (İnal, 2010: 175).

Olumsuz görüşlerin karşısında, tabloidleşme olgusunu savunan yaklaşımlar da mevcuttur. Örneğin, Barnett, tabloid haberlerin daha değersiz olduğu anlamına gelmeyeceğini belirtmekte; bu tarzın, daha önceleri özellikle kamu hizmeti yayın kurumları tarafından dışlanan izleyici kesimlerine ulaşma imkânı sağladığını düşünmektedir. Fiske de tabloid medyanın izleyicilere ve okuyuculara kendi anlamlarını ve okumalarını sağlama imkânı yaratması bakımından çok önemli bir kaynak olduğuna inanmaktadır. Özellikle, sosyal sıkıntıların ve maddi yetersizliklerin tam ortasında yer alan insanlara, tabloid medya, alternatif gerçeklik sunarak, idealize edilmiş kurtuluş fantazyaları yaratarak, bu sıkıntılara katlanılmasını kolaylaştırmaktadır (Çaplı, 2002: 101-102).

Günümüzde artık, habercilik, kâğıt formatlardan kurtulup dijital ortamda kendini yeniden üretmiştir. Yöndeşme olgusu sayesinde, geleneksel medya kendini internet platformunda da temsil eder hale gelmiş; haber içeriklerinde aynı anda yazı fotoğraf ve video kullanımı mümkün olmuştur. Böylece, dijital medyada, gazete ve televizyonun tabloidleşmiş mirası üzerine kurulan, çok daha fazla görsellik üzerine inşa edilen ve sansasyonelliğin dozunun artırıldığı bir habercilik anlayışı oluşturulmuştur. Çalışmanın devamında, bu bağlamda ele alınabilecek haber çözümlerine detaylı bir biçimde yer verilmiştir.

2.2. Yöntem

Çalışmanın bu başlığında, yöntem konusunda kısaca bilgi verilme yoluna gidilmiştir. Giriş kısmında da belirtildiği üzere, Çalışmada Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle söylem çözümlemesi tanımlanmış; daha sonra Van Dijk'in yöntemi üzerinde durularak, bu çalışmada ne şekilde uygulandığından bahsedilmiştir.

Dilin yaşamın her alanında var olmasından dolayı, edebiyat başta olmak üzere birçok bilim dalının bu alanı incelediğini söylemek mümkündür. Dilbilim

de dilin kullanımına yansıyan toplumsal, kültürel, edimsel, psikolojik, bilişsel vb. olguları açıklayabilmek amacıyla felsefe, mantık, sosyoloji, sosyal psikoloji gibi pek çok alanla etkileşime girmiştir. Dilbilim, günümüzde sosyal bilim dallarının yanı sıra tıp, fen, mühendislik, hukuk, bilişim gibi alanlarla da yakın etkileşim içinde olup; dil olgusu çok disiplinli, disiplinler arası kuramsal ve uygulamalı boyutlarda ele alınmaktadır. Dilbilimsel inceleme yöntemi içinde gelişerek, zamanla disiplinler arası kavramsal ve kuramsal bir boyut taşıyan önemli bir alan da söylem çözümlemesidir (*discourse analysis*). Metnin dilbilgisel incelemelerinden, metnin genel yapısının incelenmesi sürecinde Rus biçimcileri, söylem çözümlemesinin ilk öncüleridir. İlk çalışmalar daha çok yazın incelemeleri biçiminde yürütülürken, 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından sonra yazılı ve sözlü dil örneklerinin dilbilgisel kuram ve yöntemlerle incelemesine geçişmiştir (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 161-163).

Söylem basit anlamıyla kullanılan dil ve dil pratiği iken sadece dilbilimsel pratikler içerinde ele alınamayacak kadar geniş yönler de taşımaktadır. Kavram, sözlü (konuşma), yazılı (kitap, gazete vb.) ve sözsüz (mimari vb.) olgularla da bağlantılı olarak kullanılabilir. Foucault'a göre ise söylem bir dil pratiği olup ideoloji, güç, müzakere gibi öğeleri de içerir. Bir fabrikada çalışan kesimin söylemi ile fabrikada yöneticilik yapanların söylemi birbirinden farklı olabilir. Bu anlamıyla saf söylemler olmayıp, söylemler sübjektivitenin birer ürünü olarak ortaya çıkar (Sözen, 2017: 17-30).

Söylem kuramları, Saussure'ün linguistik yaklaşımından yola çıkarak temellenmektedir. Saussure'ün Genel Dilbilim Dersleri (1916) olarak yayınlanan kitabında sadece dile yönelik yapısalcı bir yaklaşım değil, kültüre yönelik yaklaşımlar da ele alınmaktadır. Ona göre, dil kavramlar ile bağlantılı kelimeler ve seslerden oluşmakta olup; bunlar arasındaki ilişki nedensizdir. Kedi kelimesinin neden "kedi" kavramını temsil etmesi gerektiğine yönelik zorunlu bir nedeninin olmadığını bildirir. Bu anlamıyla da dilin karmaşık bir anlamlandırma sistemi içinde yer alan işaretler sistemi olduğunu kaydeder. Saussure, bir kavramın diğerine yönelik farklılıkları ile tanımlanabileceğini de belirtmiştir. Dilin zaman içindeki değişimini ise artsüremli ve eşsüremli olarak ifade eder. Artsüremli analiz, dilin tarihsel bağlamıyla ilişki kurularak yapılan bir analiz yönetimi olup; eşsüremli analiz ise o anki toplumsal bağlama göre dil

üzerinde yapılan analiz biçimini belirtir. Dili (*langue*) konuşmadan (*parole*) ayırt etmenin önemini vurgular (Smith, 2007: 137-138; Güngör, 2016).

Söyleme ilişkin yaklaşımlar, 1960'lı yıllara gelindiğinde çeşitli çözümleme yöntemlerini de ortaya çıkarmaya başlamıştır. Özellikle de medya metinlerine yönelik çözümlemelerde söylem çözümlemesi önemli bir yöntem olarak kendisini göstermeye başlamıştır.

1960'lı yıllara kadar medya metin incelemelerinde içerik çözümlemesi tekniği yaygın olarak kullanılırken, bu yıldan sonra medya metinlerini inceleyen bir diğer bir yöntem olarak söylem çözümleme tekniğinin geliştiği görülmektedir. Sosyopsikolojik ve kültürel bir terim olan söylem, disiplinler arası bir özelliğe sahip olmakla birlikte yöntembilimsel açıdan yapısalcı gelenekten beslenmektedir. Yapısalcı yaklaşım özneyi dışlarken, bunun yerine yapıları koyar ve öznenin yerine söylem, yani metnin kendisi konulur[20]. Dil, artık bir iletişim aracı olmanın ötesinde her tür ilişkinin kurulduğu ve üretildiği bir alan olarak ele alınmaya başlanır (Güngör, 2016: 256; Ülkü, 2004: 371). Yapı ve olayın diyalektik ilişkisi de söyleme içkindir. Söylem, yapılar tarafından biçimlendirilirken yapıların biçimlendirilmesine ve yeniden biçimlendirilmesine de katkıda bulunur. Söylem, üç öğenin bileşimi olarak görülebilir. Bunlar, toplumsal pratik, söylemsel pratik ve metindir (Fairclough, 2003: 159-160).

Söylem çözümlemesi, metindeki içeriğin analizi olarak ele alınabilir. Bu analizde, metin içindeki anlamlar, kullanılan dilsel birimler aracılığı ile incelenir. İçerik çözümlemesinden farklı olarak söylem çözümlemesi, metindeki kullanılan dilin görünürdeki anlamına bakmakla yetinmez, sözcüklerin, kavramların üretildikleri ilişkilere, tarihsel süreçlere de bakar. Söylem çözümlemesinde metinlerin semantik ve sentaktik yapısı incelenir; yani, dilden hareketle metnin sosyopolitik, psikolojik ve kültürel içerimlerin incelenmesidir (Özer, 2012: 137; Güngör, 2016: 256).

Söylem çözümlemesi çalışmalarına haber çözümlemeleri ile katkı sağlayan önemli kuramcılardan biri de Teun A. Van Dijk'tir. Hollandalı

[20] Yapısalcılık yaklaşımın belirli ortak yönleri olduğu söylenebilir. Bunlar; yüzeydeki değil derindeki düzleme bakılması gerekliliği, yorumcunun nesnelliği, kültürün dile benzediği ve insanın fail olarak rolünün az olduğu yönündedir (Smith, 2007: 135-137).

akademisyen Van Dijk, söylem çalışmalarının yapısalcı etkiden postyapısalcılığa doğru kaymasına da zemin hazırlayan araştırmacılardan biridir. Söylem çözümlemeleri yapısalcı paradigmadan post yapısalcılığın etki alanına doğru kaymaya başladıkça okur da söylem çözümlemesi içinde önemli bir yer almaya başlar. Bu anlamda, Van Dijk haber okuyucusunu da kapsayarak söylem çözümlemesini postyapısalcı çizgiye çeker; hatta haberin üreticisini de çözümlemeye katarak postyapısalcılığı da aşan kapsamlı çalışmalar ortaya koyar. Teun A. Van Dijk, okurun metin üzerindeki yaratıcı etkisini önemser (Güngör, 2016: 261). Dijk, söylemi toplumsal temelli olarak ele aldığını ifade ederek, söylemi iletişimsel bir eylem olarak ele aldığını belirtmektedir (2019: 293).

Van Dijk'ın üzerinde durduğu temel noktalardan biri de söylemin toplumsal bağlamıdır. Her söylem sosyal bir ortamda oluştuğundan, bu ortamın fikir iklimi ve ideolojik yapısı, söylemin üretim süreci üzerinde önemli bir etki yapar. Söylem bağımsız bir yapı olmayıp, ideoloji söylemde ifadesini bulur ve söylem aracılığı ile de sürekli yeniden üretilir. "Biz" ve "öteki" ayrıştırmaları ile güç ilişkileri söylemde ortaya çıkmaktadır (Van Dijk, 1988a; Van Dijk, 1988b; Ilgın, 2003: 285; Güngör, 2016: 264).

İdeolojik söylem, öznenin ikna edilmesi amacını taşımakta olup ideolojik söylemin ikna ettiği özne yeni bir bilinç durumuna geçer. İdeoloji bilinçte bir kapanma ve sabitlenmeyi anlatır. Anlamlar sabitlenmez ya da kapatılmazsa, söylem akıp giden anlamsal değişimler içinde bir şeyi anlamlandırma gücünü elde edemez. Dilin anlam kazanabilmesi ve anlamlandırma sürecinin etkin bir biçimde işleyebilmesi için kapanma bir zorunluluktur. Bu anlamda, tüm ideolojik söylemler öznenin ikna edilmesi sürecinde insan bilincinde bir genişleme ve değişim yaratır. Özne ikna olana kadar mevcut süreç devam eder ve eğer özne ikna olursa o zaman söylemsel kapanma gerçekleşebilir. Söylem parçalı, süreksiz ve kırılmalarla dolu olduğundan egemenler isteseler de tüm söylem alanına hâkim olamayacak ve eleştirel yaklaşımlar da söylemdeki bu çatlaklardan kendine yer bulabilecektir (Çoban, 2003: 258-259).

Söylem çözümlemesi eleştirel dilbilim geleneği içinde gelişmiş olup; bu geleneğin önemli özelliklerinden biri, medyanın çizdiği "gerçek" resmine yönelik eleştirel bir yaklaşıma sahip olunmasıdır (Geray, 2004: 163). Bu

anlamda, eleştirel söylem çözümlemesi medya metinlerine yönelik yaptığı incelemede dilsel ayrıntılarla, toplumsal düzenin devamlılığını isteyen güçlerin ideolojisi arasında yakın bir ilişki olduğunu saptamayı başarmıştır. Bu yaklaşım, medyanın bu güçlerin ideolojisini desteklediğini vurgulayarak sözcüklerin zihinsel bir örgü inşa ettiğini belirtir. Medyada kullanılan sözcüklerin gerçekleri yansıttığı savına eleştirel bir açıdan yaklaşan bu çözümlemeciler, sözcüklerle toplumsal durumların, olayların inşa edildiğini kaydeder (Geray, 2004: 164). Eleştirel söylem çözümlemecileri, dil örneklerini tarihsel ve toplumsal bağlamdan soyutlanmış biçimde ele alamaz ve varış noktası dilsel olmaktan çok politiktir (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 169). Eleştirel söylem çözümlemesi, söylemlerin tanımlanmasının ötesinde spesifik söylemlerin neden ve niçin üretildiğini inceler (Dağtaş, 2016: 186).

Söylemin dilbilimsel yöntemlerle ve eleştirel bir yaklaşım ile ele alınması sonucunda, 1970'li yılların başından itibaren eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımlarının yaygınlık kazandığı söylenebilir. Dünyadaki toplumsal ve politik süreçlerin de bu yaklaşımın ortaya çıkmasında etkili olduğunu savunmak mümkündür. 1960'ların sonlarına doğru ABD'de ortaya çıkan Sivil Haklar Hareketi, feminist hareketler, dönemin öğrenci hareketleri, ırkçılık karşıtı hareketler gibi geleneksel toplumsal pratikleri sorgulayan yaklaşımlar, bilimsel alanda da birtakım değişimlerin yolunu açmışlardır. İngiltere'den Norman Fairclough, Avusturya'dan Ruth Wodak ve Hollanda'dan Teun A. Van Dijk'in eserleri daha politik bir duruşla yürütülen çalışmalar olarak nitelendirilebilir. 1991 yılında, Amsterdam'da bir sempozyumda bir araya gelen bu söylem kuramcıları, iki günlük yoğun bir fikir paylaşımı sonucunda eleştirel söylem çözümlemesinin temel ilkelerini ortaya koymuşlardır. Bu temel ilkeler, genel olarak, eleştirel söylem çözümlemesinin toplumsal problemlere yönelik olduğu, söylemin tarihsel olarak yapılandığı, güç ilişkilerinin söyleme yansıdığı, söylemin toplumsal bir eylem biçimi olduğu ve otoritenin ya da ideolojinin düşünceyi etkileme, toplumsal eylemleri koşullama gücüne sahip olduğudur (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 170-171).

Eleştirel söylem çözümlemesi, ilk olarak metinlerin üretildikleri ve tüketildikleri somut toplumsal çevreye ve ikinci olarak da geniş anlamda toplumsal süreçlere dikkat etmektedir. Modelin merkezinde metinler yer almakta olup; dilsel ve analitik yaklaşımlarla söylemlerin yorumlanması ile

egemen söylemin açığa çıkarılması yaklaşımı birbirine bağlanır. Bu anlamda da dili var olan anlamların şeffaf bir biçimde aktarıcısı olarak ele almaz; dilin anlamlandırma süreçleri üzerinde durur (Geray, 2004: 164; İnal, 1996: 23). Haber metinlerinin incelenmesinde araçsalcı dil anlayışından uzaklaşmaya katkı sunan birçok kuramcı olmuştur. Saussure, Barthes, Bakhtin, Volosinov, Covard, Culler bu alanda ilk eserleri vermesi açısından önemlidir (İnal, 1996). Bu kuramcıların ardından yapılan çalışmalara ideoloji sorunsalı da eklenmiş ve eleştirel söylem çözümlemesi alanı farklı disiplinlerin de katkı sunması ile zenginleşmiştir.

Eleştirel söylem çözümlemesinin bir diğer önemli kavramlarından biri de metinlerarasılıktır. Metinlerarasılık, herhangi bir metnin kendinden önceki sayısız metne kaynaklık etme olgusu üzerinden kendisini şekillendirir. Her bir özne ya da metin diğer özne ve metinlerden etkilendiği gibi onlardan da etkilenir (Geray, 2004: 165; Sözen, 2017: 25).

Eleştirel söylem çözümlemesinde haberler makro ve mikro olarak iki kısma ayrılır. Makro yapı da kendi için tematik ve şematik olmak üzere ikiye ayrılır. Tematik çözümlemede üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenmektedir. Başlık ve haber girişi özetlemenin yanı sıra metne giriş görevi de görmektedir. Başlık, spot ve haber girişinden oluşan bir haberin incelenmesi, haberde önemli bilgilerden önemsiz bilgilere doğru giden bir hiyerarşik yapılanma hakkında da bilgi verir. Şematik çözümlemede ise durum ve yorum bölümleri yer alır. Bu kısımlar, haber olayı hakkında bilgi içermekte, ana olayın ele alınış biçimini değerlendirmektedir. Ardalan ve bağlam bilgisi bu kısımda yer alır. Ardalan bilgisi, haberde yer alan önceki olaylara ilişkin bilgi vermeyi ifade eder, olayın anlaşılır olmasını sağlar. Ardalan bilgisinin olmaması olayı tipleştirerek ilintilendirmeyi zorlaştırır. Mikro yapı ise, sözdizinsel yapının, kelime seçimlerinin ve haberin retoriğinin çözümlenmesinden oluşur (Keskin, 2004: 392; Sözen, 2017: 122; Devran, 2010: 64). Bu çözümleme kategorilerini aşağıdaki şekilde açmak mümkündür:

Haberin Başlığı: Çalışmada yer alan haberin içeriğini yansıtan temel unsur ve haber alımlayıcısının dikkatinin çekilmesi istenilen bölümdür.

Haberin Spotu: Haberi özetleyerek okuyucunun ilgisini çekmeye çalışan ve haberde başlıktan sonra gelen kısımdır.

Haber Girişi: Haberin temel öğelerinin yer aldığı ve haberi genel olarak betimleyen kısımdır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Ele alınan habere ilişkin verilen tarihsel ve bağlamsal bilgidir. Haberdeki aktörlere ilişkin tarihsel arka plan bilgisi verilmektedir. Böylece, okuyucu olayları bir bağlam çerçevesinde algılar.

Kelime Seçimleri: Haber söyleminin oluşumunda gazetenin konuyla ilgili anlam inşası kelime seçimleriyle gerçekleştirir.

Haberin Retoriği: Haberin inandırıcılığını arttırmak için haber metinlerinde kullanılan sayılar, istatistiksel veriler ve fotoğraflardır. Haberin inandırıcılığı ve doğruluğu bu şekilde oluşturulmak istenmektedir.

Bu çalışmada, örneklem olarak seçilen haberler, Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeline göre, yukarıdaki kategoriler kapsamında çözümlenmiş ve tabloidleşme olgusu bağlamında haberin sorunlu tarafları vurgulanmaya çalışılmıştır.

Hatırlanacağı üzere, çalışmanın bir önceki alt başlığında, tabloidleşmenin tanımına farklı görüşlere dayanarak yer verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, tabloidleşmenin birtakım unsurları mevcuttur. Bunlardan en belirgin olanlar, haberin sansasyonel hale getirilmesi, kişiselleştirilmesi ve daramatize edilmesi / hikâyeleştirilmesidir. Bu unsurlar, Çalışmada birer kategori olarak ele alınmıştır. Diğer bir kategori ise anlatımın basitleştirilmesi ve 'hafif' içeriklere yer verilmesidir. Ancak, karmaşık ve sınırları belli olmayan bu değişkeni ölçmek kolay değildir. Dolayısıyla, incelenecek diğer bir kategori olarak söylemin 'bayağılaştırılması' seçilmiştir. Diğer yandan, Çaplı'nın belirttiği üzere, bir zamanlar 'canlandırma' tekniği, tabloidleşen haberlerin önemli bir unsuru olmuştur. Ancak, bu tekniğe alternatif olarak, günümüzde güvenlik veya mobese kamerası görüntülerinin özellikle internet basınında yoğun olarak kullanılması anlayışı yerleşmiştir. O nedenle, beşinci kategori olarak bu olgunun seçilmesi tercih edilmiştir. Bununla birlikte, tabloidleşmenin diğer unsurları olan büyük haber başlıkları kullanılması, görsel öğelerin artırılması, haber sayısının artırılması (yoğunlaşma) gibi hususlar çalışma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Çalışmada ele alınan örnek haberler, internet gazetelerinde yayınlanan haberler arasından seçilmiştir. Bu seçim yapılırken, tesadüfi örneklem seçimi yoluna başvurulmuştur. Dolayısıyla, yayınlanan haberlere ilişkin bir zaman sınırlaması bulunmamaktadır. Ayrıca, siyasî gazetelerden spor gazetelerine, yalnızca internette yayınlanan küçük ölçekli gazetelerden, basılı versiyonları da bulunan büyük gazetelere kadar birçok gazete ile ekonomi haberlerinden spor haberlerine, siyasi haberlerden magazin haberlerine kadar birçok haber kategorisi içerisinden 25 farklı haber ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, belirli bir zaman dilimi içerisinde sabit seçilmiş bir örneklem üzerinden tabloidleşen haberlerin yüzdesini ortaya koyan bir istatistiğe ulaşmak değildir. Burada amaçlanan, tabloidleşme olgusunun basının ve haber kateorilerinin neredeyse tamamına yayılan ve çok uzun bir süredir var olan bir problem olduğunu göstermektir.

2.3. Haber Çözümlemeleri

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye'de internet gazetelerinde tespit edilen tabloid haberler, beş kategori çerçevesinde incelenmiştir.

2.3.1. Sansasyonelleştirme

Önceki kısımlarda da belirtildiği üzere, haber söyleminin sansasyonelleştirilmesi, tabloidleşmenin en sık rastlanan örneklerinden birini teşkil etmektedir. Söz konusu söylem, genellikle haber başlıklarında kullanılan "şok", "flaş", "son dakika", "skandal vb. ifadelerle kurulmakta; ancak, haberin içeriğine bakıldığında güncel ya da önemli bir gelişmenin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan düşünüldüğünde, sansasyonelleştirme olgusunun, haberin daha fazla tıklanması amacıyla genellikle başlıklarda abartıya gidilmesi şeklinde kurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda, birçok zaman haber başlığı ve haber içerikleri birbirini tutmamakta ve bu haberler, okurları yanıltıcı bir nitelik taşımaktadır.

Günümüzde sansasyonelleştirme olgusunun neredeyse tüm haber türlerine sirayet ettiği bilinmektedir. Bu durumu ortaya koymak amacıyla aşağıda farklı haber kuruluşlarından olmak üzere beş farklı haber çözümlemesine başvurulmuştur. Söz konusu haberler, spor, ekonomi, magazin ve sağlık kategorilerinden oluşmaktadır.

Örnek-1: Star Gazetesi'nin 24 Ekim 2022 tarihli haberi (www.star.com.tr).

Haberin Başlığı: *"Beşiktaş'ta 2. Şenol Güneş dönemi" Resmen harekete geçtiler!*

Haberin Spotu: *Şenol Güneş ismi Beşiktaş'ın Hatayspor'a 2-1 yenildiği maçta gündem oldu. Siyah-beyazlı taraftarlar mağlubiyetin ardından Şenol Güneş'in teknik direktörlüğe getirilmesi için harekete geçti. İşte detaylar...*

Haber Girişi: *Beşiktaş taraftarı Hatayspor yenilgisi sonrası Şenol Güneş için harekete geçti. Siyah-beyazlı binlerce taraftar, sosyal medyada Şenol Güneş'in takımın başına getirilmesi için paylaşımlarda bulundu.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmiştir.

Kelime Seçimleri: "*...harekete geçti", "...paylaşımlarda bulundu", "...tepki gösterdi"*

Haberin Retoriği: Haberde Şenol Güneş'in iki adet büyük boy hareketli fotoğrafı kullanılmıştır. Ayrıca beş adet Twitter içeriğine de yer verilmiş olup bu hesapların dört tanesinde fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında *"'Beşiktaş'ta 2. Şenol Güneş dönemi' Resmen harekete geçtiler!"* ifadesi kullanılmış olup; temel amaç, henüz gerçekleşmemiş olan bu bilgiyle okurların habere tıklamasını sağlamaktır. Haberin spotu ve girişinde ise Beşiktaş taraftarının maçta alınan yenilgi sonrasında Şenol Güneş'in teknik direktör olarak transfer edilmesi isteği ifade edilmektedir. Bu durumun atılan başlıkla çelişkili olduğu görülmektedir. Taraflar arasında resmi bir anlaşma varmış gibi sunulan başlığın aksine haberin spotu ve girişi taraftarların söyleminden bahsetmektedir. Ardalan ve bağlam bilgisine bakıldığında ise Şenol Güneş'in taraftarlarca neden istenildiğine dair bağlamsal bilginin verildiği görülmektedir. Ayrıca, Şenol Güneş'in geçmişteki başarıları tarihsel olarak verilerek, hocanın başarıları vurgulanmaktadır. Kelime seçimleri ise haberin oluşturmak istediği temel nosyonlara ilişkin bilgi vermektedir. "*Harekete geçti*", "*tepki gösterdi*" gibi ifadeler, taraftarların görüşlerini yansıtması bakımından anlamlıdır.

Haberin retoriğinde ise anlatımı inandırıcı kılmaya çalışılan unsurlara yer verildiği görülmektedir. Fotoğraf kullanımı burada önemlidir. Şenol Güneş'e ilişkin fotoğraflar incelendiğinde, Güneş'in stadyum içinde hareketli çekilen pozlarına yer verildiği görülmektedir. Bu da teknik direktörün başarılı ve enerjik bir kişi olduğu yönündeki kanıları pekiştiren bir işlev görmektedir. Ayrıca, konuya ilişkin çeşitli Twitter hesaplarına da haberde yer verilmiştir. Burada taraftarın söylemi de haber içeriğini destekler niteliktedir.

Neden Sorunlu? Haberin yayınlandığı tarihte henüz Beşiktaş kulübü ile teknik direktör Şenol Güreş arasında herhangi bir resmi görüşme ya da anlaşma yapılmamış olmasına rağmen bazı taraftarların sosyal medya paylaşımları göz önünde bulundurularak sanki böyle bir anlaşma yapılmış gibi haberin inşa edilmesi sonucunda sansasyonel bir haber dili oluşturulmuştur. Böyle bir söylemin okuyucuyu yanıltması gayet olasıdır.

Örnek-2: Ortadoğu Gazetesi'nin 17 Ekim 2022 tarihli haberi (www.ortadogugazetesi.com).

Haberin Başlığı: *Banka promosyonunda büyük şok! Para iadesi istenebilir*

Haberin Spotu: *Avukat Özge Çelik, banka promosyonları hakkında uyarıda bulundu. Çelik, promosyon sözleşmesinde yer alan maddelerin dikkatli şekilde incelemesi gerektiğini söyledi.*

Haberi Girişi: *Banka promosyonları hakkında uyarıda bulunan Avukat Özge Çelik, vatandaşların hesaplarını taşıdıkları banka ile yaptıkları promosyon sözleşmesinde yer alan maddeleri dikkatli şekilde incelemesi gerektiğini söyledi.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: "*...büyük şok", "...uyarıda bulundu", "...titizlikle incelenmeli"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafta para tutan bir el görülmektedir.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, "*Banka promosyonunda büyük şok! Para iadesi istenebilir*" ifadesi ile çok önemli bir durumdan bahsedileceği izlenimi verilmektedir. Haber başlığında kullanılan "*şok*" ibaresi de bilgiyi güçlendirici niteliktedir. Haberin spotuna bakıldığında ise bir Avukatın banka promosyonlarına ilişkin yaptığı uyarı göze çarpmaktadır. Avukat, banka müşterilerinin yapmış oldukları anlaşmalarla ilgili şartları dikkatli bir şekilde incelemeleri gerektiğini belirtmektedir. Haberin girişi incelendiğinde ise haber spotuna paralel bir biçimde Avukatın banka müşterilere yönelik uyarısının yer aldığı görülmektedir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır. Kelime seçimleri incelendiğinde ise başlıkta kullanılan "*büyük şok*" ifadesinin haberin diğer öğelerinde yer almadığı saptanmıştır. Haber metni içinde, *"…uyarıda bulundu*", *"…titizlikle incelenmeli*" gibi ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Haberin retoriğinde ise para tutan bir el fotoğrafına yer verilerek olayın parasal bir boyut taşıdığı vurgusu yapılmaktadır.

Neden Sorunlu? Haber başlığı ve içeriğinin birbiri ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Haber başlığında kullanılan "*şok*" ifadesi kişilerde haberin içeriğine dair ilginç bir durumun olduğuna dair okuyucuları beklentiye sokarken haber metni incelendiğinde böyle bir durumun olmadığı sadece okuyuculara promosyonlar konusunda dikkatli olmalı yönünde bir bilgilendirme yapıldığı görülmektedir.

Örnek-3: Gazetevatan'ın 20 Haziran 2022 tarihli haberi (www.gazetevatan.com).

Haberin Başlığı: *Burcu Özberk'e büyük şok! Kapıdan geri çevirdiler...*

Haberin Spotu: *Ünlü oyuncu Burcu Özberk, önceki gün Çangu ismini verdiği köpeğiyle lüks bir restorana gitti. Yemek siparişi vermek için mekân yetkilileriyle konuşan Burcu Özberk, kendisine yöneltilen istek karşısında mekânı terk etti.*

Haberi Girişi: Bulunmamaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: "*…büyük şok"*

Haberin Retoriği: Haberde iki tane fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafta, Burcu Özberk'in konuyla ilgisi olmayan iki fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğraflarda, haberin girişinde belirtilen restoran ya da köpeğe rastlanılmamıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, "*Burcu Özberk'e büyük şok! Kapıdan geri çevirdiler...*" ifadesiyle çok önemli bir durumdan bahsedileceği bilgisi verilmektedir. Önceki haber başlığında da görülen "*şok*" ibaresi de bilgiyi güçlendirici niteliktedir. Haber başlığında, ayrıca konuya dair herhangi bir bilgiye de rastlanmamaktadır. Haberin spotuna bakıldığında ise konunun ne olduğu anlaşılmaktadır. Oyuncu, köpeği ile bir restorana gitmiş; ancak, söz konusu işletme, köpeğinden dolayı oyuncuyu uyarmış ve oyuncu da bu durumun sonucunda restoranı terk etmiştir. Haber girişi ile ardalan ve bağlam bilgisine rastlanılmamıştır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise başlıkta yer alan "*...büyük şok*" ifadesi dikkat çekmektedir. Haberin retoriği incelendiğinde ise iki fotoğraf görülmektedir. Oyuncunun kadınsı özelliklerini ön plana çıkaran bu fotoğrafların haberle ilgisinin olmadığı saptanmıştır.

Neden Sorunlu? Haber başlığı ve içeriğinin birbiri ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Restoranlara evcil hayvan alınmaması son derece makul bir talep olmasına rağmen başlıkta abartılı bir söylem kullanılmıştır. Ayrıca, kullanılan fotoğraflar haberle bağlantılı olmayıp kadın bedenini ön plâna çıkarmaya yöneliktir. Bu anlamıyla, haberde kadın bedenine yönelik metalaştırma olgusuna da rastlanmıştır.

Örnek-4: Gazetevatan'ın 9 Haziran 2016 tarihli haberi (www.gazetevatan.com).

Haberin Başlığı: *Böbrek hastalarına büyük müjde!*

Haberin Spotu: *Böbrek yetmezliği çeken hastaları diyaliz derdinden kurtaracak bir cihaz geliştirildi. Yapay böbrek, kanı zararlı maddelerden arındırırken vücuttaki fazla su ve tuzun atılmasını sağlıyor. Üstelik kemer gibi bele takılıyor.*

Haberi Girişi: *Milliyet'in haberine göre, ABD'de Washington Üniversitesi uzmanlarının geliştirdiği yeni bir teknoloji böbrek yetmezliği çeken hastaların hayatını değiştirmeyi vaat ediyor.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: "*…büyük müjde"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında "*Böbrek hastalarına büyük müjde!*" ifadesiyle böbrek hastalığına yönelik çok önemli bir durumdan bahsedileceği bilgisi verilmektedir. Haberin spotunda böbrek hastaları için bir cihaz geliştirildiği söylenmekte; haberin girişinde ise cihazın ABD'nin bir üniversitesinde olduğu ifade edilmektedir. Haberin girişinde, ayrıca "*vaat ediyor*" ifadesi de kullanılmıştır. Haberde ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise başlıkta yer alan *"…büyük müjde*" ifadesi dikkat çekmektedir. Haberin retoriği incelendiğinde ise haberde bir tane fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. Fotoğrafta doktor olduğu tahmin edilen bir kişinin, bir hastanın beline taktığı cihaz üzerinde yaptığı işlem gösterilmektedir.

Neden Sorunlu? Müjde başlığıyla sunulan haberde söz konusu aletin Türkiye'de bulunup bulunmadığı, fiyatı, hastaların bu alete nasıl ulaşacağı gibi bilgiler bulunmamaktadır. Ayrıca, haberin başlığında, böyle bir cihazın kullanılmasının hastalar üzerinde kesin olarak iyi sonuçlar verdiği algısı yaratılmıştır. Haberin içeriğine bakıldığında ise durumun böyle olmadığı, "*vaat ediyor"* ifadesinden anlaşılmaktadır.

Örnek-5: Sözcü Gazetesi'nin 2 Eylül 2012 tarihli haberi (www.sozcu.com.tr).

Haberin Başlığı: *Riera'dan büyük çalım*

Haberin Spotu: *İspanyol oyuncu, takım arkadaşlarını tribünde atlattı.*

Haber Girişi: *Hamit Altıntop, Selçuk İnan, Burak Yılmaz ve kaptan Sabri Sarıoğlu geç kalınca İspanyol yıldız, özel bir sözleşme ile 1 yıllığına Türk Telekom Arena'da loca sahibi oldu.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"…büyük çalım", "…tribünde atlattı", "…tribündeki yeri garanti oldu"*

Haberin Retoriği: Bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: "*Riera'dan büyük çalım"* başlığıyla verilen spor haberinin spotunda, İspanyol oyuncunun takım arkadaşlarını *"tribünde atlattığı"* ifade edilmiştir. Haberin girişinde ise Galatasaraylı oyuncunun Türk Telekom Arena stadında loca alması, takım arkadaşlarının geç kalmasına bağlanmıştır. Haberde, futbolcunun bir maç esnasında çekilen tek bir fotoğrafına yer verilmiştir. Kullanılan *"...büyük çalım", "...tribünde atlattı", "...tribündeki yeri garanti oldu"* ifadeleri de dikkat çekmektedir.

Neden Sorunlu? Haber, her ne kadar bir spor haberi olarak sunulsa da içeriğinin sporla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Başlıkta kullanılan "*büyük çalım*" ifadesi, ilk olarak akıllara Galatasaraylı futbolcu Riera'nın sportif yönden bir aşama katettiğini akıllara getirse de haberin spotu ve girişinde durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Futbolcunun Galatasaray'ın stadından loca alması, diğer takım arkadaşlarının geç kalmasına bağlanmış; ancak, buna ilişkin herhangi bir bağlam ve ardalan bilgisine yer verilmemiştir. Böylece haber söylemi, suni bir rekabet üzerine kurulmuştur. Ayrıca, kelime seçimleri de haberi sansasyonel hale getirmektedir.

2.3.2. Bayağılaştırma

Haberin tabloidleştirilmesinin diğer bir unsuru ise söylemin "bayağı" ifadelerle kurulmasıdır. Bu bağlamda, özellikle haber başlıklarında argo, müstehcen, hakarete varabilen ve karşı tarafı incitici ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Haberi daha ilgi çekici hale getirmeyi amaçlayan bu yöntem, "şeref ve haysiyet ihlâli" ile "genel ahlâk" ilkesinin ihlâli gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca, bu tarz bir habercilik anlayışı basının kalitesini ve dolayısıyla da itibarını düşürebilecek bir nitelik arz etmektedir. Bu kategoride, bir güncel, iki spor, bir seyahat ve bir siyaset haberi incelenmiştir.

Örnek-1: Akit Gazetesi'nin 20 Mart 2017 tarihli haberi (www.yeniakit.com.tr).

Haberin Başlığı: *David Rockefeller geberdi!*

Haberin Spotu: *ABD'li Yahudi David Rockefeller'ın öldüğü açıklandı. '200. yaşımı kutlamak istiyorum' diyen kapitalist siyonist işbirlikçisi Rockefeller, bu sözlerinden 1 sene sonra 101 yaşında geberdi.*

Haberin Girişi: *Rockefeller'ın sözcüsü Fraser P. Seitel tarafından yapılan duyuruda, Siyonist işbirlikçisi Rockefeller'ın pazartesi sabahı evinde geberdiği açıklandı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: "*David Rockfeller kimdir?*" başlıklı bir link, haberin altında yer almaktadır. Bu anlamda, haberin ardalan ve bağlam bilgisinin verildiği görülmektedir.

Kelime Seçimleri: "*...geberdi", "...işbirlikçi", "...siyonist"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında David Rockefeller isimli iş insanının hayatını kaybetmesi "*geberdi*" şeklinde ifade edilmiştir. İlgili kişiye yönelik negatif bir tavır takınan gazete, gündelik yaşamda kaba ve nezaketsiz bir biçimde kullanılan "geberdi" ifadesini başlığına taşımıştır. Haberin spotu ve girişinde de aynı kelimenin kullanılmış olduğu görülmektedir. Söz konusu kişi, aynı zamanda *"kapitalist siyonist işbirlikçisi"* olarak da ifade edilmiştir. Haber incelendiğinde, haber metninin sonuna konulan linkte ardalan ve bağlam bilgisine rastlanmıştır. İlgili linkte, adı geçen iş insanının biyografisine yer verilerek kendisi ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise *"gerberdi", "işbirlikçi", "siyonist"* ifadeleri dikkat çekmektedir. Haberin retoriği incelendiğinde ise haberde bir tane fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. Adı geçen iş insanına yönelik negatif hisler uyandırabilecek nitelikteki bir fotoğraftan da yararlanılmıştır.

Neden Sorunlu? Haberde kullanılan dil sorunludur. "*Geberdi*" kelimesinin kullanımı, bireyin kişilik haklarını zedeleyici olarak nitelenebilir. İlgili gazetenin, söz konusu kişiye yönelik eleştirel bir tutumu olabilmesinin doğal görülebilmesinin yanında, bu kişiye yönelik küçültücü ifadelerin kullanımı noktasında dikkatli ve sorumlu bir tutum alması da gerekmektedir. Nefret söylemi olarak da nitelendirilebilecek bu tutumun, basın etik kodları ile de çelişen bir yön taşıdığının altı çizilmelidir. Haberde kullanılan fotoğraf da yine haber diline uygun bir formatta oluşturulmuş olup; ilgili kişiye yönelik

gazetenin negatif tavrını yansıtmaktadır. Bu anlamda değerlendirildiğinde, gazetenin kişiye yönelik eleştirel duruşunun nedenlerinin okuyucu açısından anlaşılabilir kılınmasından ziyade olayın bayağılaştırdığı ve bir nefret söylemine dönüştüğü görülmektedir. Gazetenin ilgili kişiye yönelik eleştirel tavrının nedenleri ise haber içeriğinden tam anlamıyla anlaşılamamaktadır.

Örnek-2: Açık Mert Korkusuz Gazetesi'nin 29 Aralık 2018 tarihli haberi (www.gzt.com).

Haberin Başlığı: *Yak Gel Bildiğin Ne Varsa*

Haberin Spotu: *Taraftar ateşi yaktı, Monaco'nun dünya yıldızı için Başkan Mustafa Cengiz operasyonu başlattı. Aranan sponsor bulunursa Falcao imzayı atacak.*

Haberin Girişi: *Galatasaraylı taraftarların transfer edilmesi için kampanya başlattığı dünya yıldızı Radamel Falcao ile ilgili resmi temaslar başladı. Kulübün mali yapısına uyması şartıyla Kolombiyalı yıldızın transferine Teknik Direktör Fatih Terim de teknik olarak onay verdi.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: "*...operasyon", "...imza", "...ateşledi"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haber başlığı, *"Yak Gel Bildiğin Ne Varsa"* başlıklı pop müzik şarkısından esinlenerek oluşturulmuştur. Haberin spotu ve girişinde ise dünya yıldızı olarak ifade edilen bir futbolcunun Galatasaray spor kulübüne yönelik transferi konusunda bilgi verilmektedir. Ardalan ve bağlam bilgisine haberde rastlanmamıştır. Kelime seçimlerinin ise *"operasyon", "imza", "ateşledi"* gibi haberle ilintili olarak seçildiği görülmektedir. Haberin retoriğinde kullanılan fotoğraf da haberin diğer öğeleriyle uyumludur.

Neden Sorunlu? Haber başlığında kullanılan ifadenin haber ile doğrudan bağlantılı olmayıp o dönemde oldukça popüler olan bir şarkıdan alındığı görülmektedir. Bu anlamıyla haberin içeriği ile başlık arasında bir uyum olmayıp; haberin başlığı, okuyucunun ilgisini çekecek popüler bir unsur olduğu için seçilmiştir. Bu anlamıyla da haberin bayağılaştırılarak ele alındığı

söylenebilir. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, başlık, haber içeriğinin önüne geçmekte ve haberin içerdiği enformasyonu ikinci plâna atmaktadır.

Örnek-3: Takvim Gazetesi'nin 30 Haziran 2017 tarihli haberi (www.takvim.com.tr).

Haberin Başlığı: *Dingiliz!*

Haberin Spotu: *İngiliz Leon Roberts, tatil için Türkiye'yi seçti. Yemeklerimizi yedi. Doyasıya eğlendi. Ülkesine döndüğünde ise Türk yemeklerinden zehirlendiğini söyledi. Ancak Facebook'ta paylaştığı fotoğraflar ile yakayı ele verdi.*

Haberin Girişi: *İngiltere'de yaşayan vücut geliştirmeci Leon Roberts, Türkiye'ye çamur attı. Ancak yalancı turistin mumu, yatsıya kadar yandı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: "*Dingiliz!", "…ele verdi", "…mumu yatsıya kadar yandı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haber, İngiliz turistlerin tatil için konaklamalarının ardından ülkelerine döndüklerinde Türk yemeklerinden kaynaklı gıda zehirlenmesi yaşadıklarını bildirmeleri ve bundan ötürü de ilgili otellerden tazminat istemelerini konu almaktadır. Bu bağlamda haberin başlığı *"Dingiliz!"* ifadesi ile İngilizleri kastetme manasında kullanılmıştır. Haberin spotu ve girişinde de İngiliz turistlere yönelik negatif bir tutumun yansıtıldığı görülmektedir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisine rastlanılmıştır. Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği Başkanı Erkan Yağcı'nın, konuya yönelik bir açıklamasına yer verilerek haberin ardalan ve bağlamına yönelik bilgi verilmektedir. Kelime seçimlerinin ise *"Dingiliz!, "…ele verdi", "…mumu yatsıya kadar"* gibi haberle ilintili olarak seçildiği görülmektedir. Retorik bağlamında, haberin fotoğrafına bakıldığında ise turistin otelde yiyecekler önünde çektirdiği fotoğraf görülmektedir.

Neden Sorunlu? Haber başlığında kullanılan ifade, argo bir ifade olmakla birlikte haber ile doğrudan bağlantılı da değildir. Ayrıca, belirli bir

milleti küçük düşürücü niteliktedir. Haberde İngilizlere yönelik aşağılayıcı ifadeye yer verilerek aynı zamanda nefret söylemi de kullanılmıştır. Basın etiği ile bağdaşmayacak olan bu tutum, haberin spot ve giriş kısmında biraz daha yumuşatılarak belirli bir kişiden bahsedildiğini ima eder şekilde verilmiştir. Bununla birlikte, Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği Başkanı Erkan Yağcı'nın İngiliz turistlere ilişkin genelleyici ifadesi, konuya yönelik ardalan ve bağlam bilgisi olarak ele alınabilir. Yağcı, *"...bu durum tatil parasını geri koparma noktasında bir model oluşturmaya başladı. Adam, 800-900 poundluk tatile geliyor ve karşılığında 5-10 bin poundluk tazminat talebi oluyor."* Sözleriyle, yaşanılan duruma ilişkin ardalan ve bağlam bilgisi vermektedir. Kelime seçimlerinde bakıldığında da başlıkta kullanıma benzer aşağılayıcı unsurlara rastlanılmaktadır. Haber söylemi, bu yönleriyle, hem şeref ve haysiyetin korunması ilkesine hem de genel ahlâk ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Örnek-4: Haber Kurulu adlı internet haber sitesinin 26 Mart 2022 tarihli haberi (haberkurulu.com).

Haberin Başlığı: *Suriyelilere kan kusturan yavşak Avrupa Ukraynalıları için bağış topluyor!*

Haberin Spotu: *Ukraynalı mülteciler için harekete geçen kıta ülkeleri, savunmasız insanları kısa sürede barındırdı! Aynı ikiyüzlü Avrupa savaş ve bombalardan kaçan Suriyeli, Iraklı, Mısırlı, Afganistanlı, Pakistanlı ve diğer Orta Doğulu savunmasız insanları ise göz göre göre ölüme terk ediyordu!*

Haberin Girişi: *Rusya'nın Ukrayna'ya saldırıları, milyonlarca sivili Avrupa ülkelerine geçmeye zorladı.*

Başta Polonya olmak üzere Ukrayna'ya komşu ülkeler, Ukraynalı sivilleri ağırlamak için kolları sıvadı.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: "*...yavşak", "...ikiyüzlü", "...savunmasız"*

Haberin Retoriği: Haberde beş tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haber, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrası Avrupa ülkelerinin Ukraynalı mültecileri kendi ülkelerine kabul etmelerinin Ortadoğulu mültecilere olan yaklaşımlarından farklılığını vurgulamaya çalışmaktadır. Bu farklılığı vurgulamaya çalışırken, başlıkta tüm Avrupalılara yönelik *"yavşak"* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Haberin spotu ve girişinde de Avrupalı halklara yönelik negatif bir tutumun yansıtıldığı söylenebilir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisi mevcuttur. Haberin spotunda, Avrupalılar olarak adlandırdığı ülkelerin çelişkili mülteci politikalarına değinilerek ardalan ve bağlama yönelik bilgi verilmektedir. Kelime seçimlerinin ise *"...yavşak", "...ikiyüzlü", "...savunmasız"* gibi haberle ilintili olarak seçildiği görülmektedir. Haberin retoriğinde kullanılan beş fotoğrafın üçü Avrupalıları diğer ikisi ise Avrupa'ya kaçmaya çalışan Ortadoğulu göçmenleri konu edinmektedir. Ukraynalı göçmenler ile Orta Doğulu göçmenleri gösteren fotoğraflara yer verilerek Avrupalı devletlerin uyguladığı eşitsizlikçi politika vurgulanmaya çalışılmıştır.

Neden Sorunlu? Haber başlığında kullanılan ifade belirli bir topluluğu küçük düşürücü niteliktedir. Haber başlığında, Avrupalılara yönelik *"yavşak"* kelimesi gibi aşağılayıcı bir ifadeye yer verilerek aynı zamanda nefret söylemine de başvurulmuştur. Avrupalılar olarak yapılan tanım, net bir tanım değildir. Dolayısıyla, hangi Avrupa ülkelerinin kastedildiği de yeterince açık değildir. Devletlerin izlediği göç politikalarını tüm Avrupa halklarına mâl etmek ve tüm Avrupa devletlerinin aynı politikayı desteklediği izlenimi yaratmak doğru bir yaklaşım değildir. Zira Avrupa'da da bu çelişkili politikaları desteklemeyen ve eleştiren kesimler bulunmaktadır. Haber ise tüm Avrupalıları tek bir kategoriye indirmesi ve rencide edici ifadeler kullanması bağlamında sorunludur.

Örnek-5: Fotospor Gazetesi'nin 12 Aralık 2010 tarihli haberi (www.fotospor.com).

Haberin Başlığı: *Böyle Boka can kurban!*

Haberin Spotu: *Giresun'un, Denizli'yi yenip liderlikten ettiğinde golü atan Boka, dün de Kartal'ı avladı.*

Haberin Girişi: *Bank Asya'da toparlanan Giresunspor, Denizli'den sonra Kartalspor'u da devirdi: 1-0... Taraftarının desteğiyle maça asılan Çotanaklarda geçen haftanın kahramanı Clement Boka, dün de tek golün sahibiydi.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"…can kurban"*

Haberin Retoriği: Haberde fotoğraf bulunmamaktadır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberde, attığı golle takımını üst sıraya taşıyan bir futbolcudan bahsedilmektedir. Futbolcunun soy ismi Türkçe anlamıyla "insan dışkısı"dır. Haberin başlığında "Böyle Boka'ya can kurban!" değil de "*Böyle Boka can kurban!*" ifadesinin kullanılması, gazetecinin, haberi bayağılaştırma yoluyla ilgi çekici hale getirme isteğini göstermektedir.

Neden Sorunlu? Haber başlığının dili sorunludur. Türkçe'de negatif anlamı olan bir kelimenin başlıkta seçimi doğru değildir. Kişinin soyadı Türkçe'de ilgi çekici olsa bile bu ilgi çekicilik negatif bir anlam taşımakta; sporcuyu küçük düşürüp rencide etmekte ve söylemi bayağılaştırmaktadır. Ayrıca, genel ahlâk ilkesi bağlamında düşünüldüğünde, basında bu tür söylemlerin yaygın kullanımı özellikle çocuk ve genç okurlara kötü örnek teşkil etmektedir.

2.3.3. Kişiselleştirme

Tabloidleşme olgusu denilince akla gelen ilk problemlerden biri de haberin kişiselleştirilmesidir. Kişileştirilmenin iki farklı unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kamusal yarar içermeyen, dolayısıyla da haber değeri taşımayan olayların aktörü olan kişilerin ön plâna çıkarılması ve oluşturulan haberlerin kişisel bir hikâye şeklinde sunulmasıdır. Bazı siyasi ve toplumsal içerikli haberlerde de bağlam ve ardalan bilgisine yer verilmeden olayların sıradan bir kişisel olgu gibi aktarılmasına rastlanmaktadır.

Haberi kişiselleştirmenin diğer bir türü de anlatı içerisinde bir "kahraman" yaratmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemle, haberde geçen kurumların, spor kulüplerinin, devletlerin vb. yapıların başarıları veya

mevcut olaylara katkıları görmezden gelinip tüm hikâye bir kişinin üzerine kurulmaktadır. Bu kişi, kimi zaman bir teknik direktör, kimi zaman bir devlet başkanı veya siyasetçi olabilmektedir. Bazı durumlarda bir haberde birden fazla kahraman temsiline de yer verilmektedir. Böyle bir habercilik anlayışı haberde esas vurgulanması gereken hususların üzerini örtmekte; gereksiz ancak ilginç unsurları ön plâna çıkararak kamu yararına hizmet edecek enformasyonu ikincil konuma getirmektedir. Bu şekilde kurgulanan haberler, okurların hoşça vakit geçirmesini sağlayan melodram bir anlatı olarak sunulmaktadır. Bu kategoride iki güncel, iki siyaset ve bir spor haberi çözümlenmiştir.

Örnek-1: Milliyet Gazetesi'nin 20 Ekim 2022 tarihli haberi (www.milliyet.com.tr).

Haberin Başlığı: *Kendi evinde yatılı misafir olmuştu! Aylar sonra haber geldi*

Haberin Spotu: *İzmir'in Çeşme ilçesindeki Dalyan Mahallesi'nde bir ev satın alan Engin Alkan, çektiği ihtarnameye rağmen kiracıların evi boşaltmaması üzerine kiracıları ile birlikte yaşamaya başlamış, hikayesi gündem olmuştu. Yaşanan durum sonrası mağdur olan Alkan'ın beklediği haber geldi.*

Haberin Girişi: *Sıhhi tesisatçılık yapan Engin Alkan, geçtiğimiz şubat ayında İzmir'in Buca ilçesindeki evini satarak Çeşme'nin Dalyan Mahallesi'nde bir daire satın aldı. Satın aldığı evde kiracı olarak kalan restoran çalışanlarına evi boşaltmaları için ihtarname gönderen Alkan, kiracıların evi boşaltmayı reddetmesi ve görüştüğü avukatın da dava açılsa bile bir seneden önce evin boşaltılamayacağını söylemesi üzerine kiracılarla anlaşma yoluna gitti.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisinin olduğu görülmektedir.

Kelime Seçimleri: "*...yatılı misafir", "...anlaşma"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf ile bir tane video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, İzmir'in Çeşme ilçesindeki Dalyan Mahallesi'nde bir ev satın alan Engin Alkan'ın yaşadığı

kişisel bir durum haberleştirilmiştir. Alkan, satın aldığı evde bulunan kiracılar evden çıkmayınca onlar ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Gazete, süreç içerisinde kiracıların evi boşaltmaması üzerine, Alkan'ın onlarla aynı evde yaşamasını haberleştirmiştir. Haberin başlığı ve spotunda daha önce yapılan haberlere atıfta bulunarak yeni bir durumun meydana geldiği vurgulanmıştır. Haberin spotu ve girişinde de Alkan'ın durumuna ilişkin yeni bir gelişme yaşandığı vurgusu yapılmıştır. Haber incelendiğinde, haber metninin içinde ve sonunda ardalan ve bağlam bilgisine rastlanıldığı söylenebilir. Haber metni içinde, Alkan'ın daha önce yaşadığı gelişmelere ilişkin bilgi verilirken, haberin ortasında da bir bağlantı linki ile eski habere gönderme yapılmaktadır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise *"...yatılı misafir*", *"...anlaşma*" ifadeleri dikkat çekmektedir. Haberin retoriği incelendiğinde ise bir tane fotoğraf ve bir tane videonun kullanıldığı görülmektedir.

Neden Sorunlu? Kamu yararı gözetme, gazeteciliğin temel ilkelerinden biri olmakla birlikte buradaki haberciliğin kişisel bir temelde yapıldığı görülmektedir. Haber, aslında, mevcut ekonomik politikalar doğrultusunda bireylerin barınma hakkı üzerinden kurulabilme ve böylece kamu yararı gözetme potansiyeline sahipken, sadece kişisel bir hikâye üzerinden haber metni kurgulanmıştır. Böylece, "kişisel olan", kamu yararının önüne geçmiştir.

Örnek-2: Haber 7 haber sitesinin 8 Eylül 2015 tarihli haberi (spor.haber7.com).

Haberin Başlığı: *İşte Terim'in zaferi getiren o konuşması!*

Haberin Spotu: *Play off vizesi şansını yükselten ay yıldızlılar, Fatih Terim'in zafer konuşmasıyla 3-0'lık muhteşem galibiyete ulaştı.*

Haberin Girişi: *Letonya karşısında son dakikada yediğimiz golle sahadan 1-1'lik beraberlikle ayrılıp, karalar bağlayan Milli Takım, Hollanda karşısında tarihi bir zafere imza koyup Avrupa Futbol Şampiyonası yolunda önemli bir adım attı...*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisinin olduğu görülmektedir.

Kelime Seçimleri: "*...zafer konuşması", "...tarihi bir zafer"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haber, Milli Takım'ın önceki maçlarda aldığı yenilgilerden yola çıkarak, kazandığı son galibiyeti Milli Takım Teknik Direktörü Fatih Terim'in maç öncesi sporculara yaptığı konuşmaya bağlamaktadır. Haberin başlığında bu durum açık bir biçimde belirtilerek bir zafer konuşması olarak sunulmaktadır. Haberin spotunda da haber başlığına paralel bir durum izlendiği görülmektedir. Haberin girişinde ise daha çok ardalan ve bağlam bilgisi yer almıştır. Haber girişinde, Milli Takım'ın aldığı kötü sonuçlara atıf yapılarak bu galibiyetin tarihi bir başarı olduğuna vurgu yapılmaktadır. *"Tarihi zafer"* ya da *"zafer konuşması"* kelimeleri de haber içeriğine uyumlu bir biçimde oluşturulmuştur. Haberde kullanılan fotoğrafta da Fatih Terim'in merkezde, futbolcuların da onun etrafında daire şeklinde yer aldığı görülmektedir.

Neden Sorunlu? Galibiyetlerin ya da mağlubiyetlerin bir kişiye bağlanarak değerlendirilmesi futbol tarihinde sıklıkla görülen sorunlu bir durum olup burada da benzer bir tavrın sergilendiği söylenebilir. Milli takımın başarısı sadece Fatih Terim'in başarısı olarak gösterilmiş; takımın başarıdaki payına hiç yer verilmemiştir.

Örnek-3: TRT Haber'in 5 Şubat 2020 tarihli haberi (www.trthaber.com).

Haberin Başlığı: *Nancy Pelosi, elini sıkmayan Trump'ın konuşma metnini yırttı*

Haberin Spotu: *ABD Başkanı Trump, ulusa sesleniş mahiyetindeki Birliğin Durumu konuşmasını yaptı. Trump, Temsilciler Meclisi'ndeki konuşmasına başlamadan önce ev sahibi Nancy Pelosi'nin elini sıkmadı. Pelosi de konuşma bitiminde Donald Trump'ın metnini yırttı.*

Haberin Girişi: *ABD Başkanı Donald Trump, yıllık Birliğin Durumu konuşmasını yaptı. Konuşma için kürsüye gelen Trump, Temsilciler Meclisi Başkanı Pelosi'nin kendisine uzattığı eli sıkmadı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: "*...elini sıkmamak", "...metni yırtmak"*

Haberin Retoriği: Haberde iki fotoğraf ve bir video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin ABD'li siyasetçiler arasında yaşanan gerilime değindiği görülmektedir. Haber başlığında iki ABD'li siyasetçinin birbirleri ile yaşadıkları gerilim, "*el sıkmamak*" ve "*konuşma metnini yırtmak*" olarak ifade edilmiştir. Haberin spot ve girişinde de yaşanan bu gerilim kişiselleştirilerek verilmiştir. Ardalan ve bağlam bilgisinin bulunmadığı haberde, kelime seçimleri de yine bu iki siyasetçinin gerilimi üzerine oluşturulmuştur. Seçilen fotoğraflar ve video da iki siyasetçinin gerilimini sunmaktadır.

Neden Sorunlu? Haber Trump ve Pelosi'nin kişisel düellosu şeklinde verilmiş olup; ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır. Haberde "bu ikilinin probleminin ne olduğu" ve "hangi konuda anlaşamadıkları" sorularına herhangi bir yanıt verilmemiştir. İki kişinin "sürtüşmesi" olarak sunulan haber anlatısı, hiçbir şekilde kamu yararına hizmet etmemektedir. Zira haber, siyasi bir nitelik taşıdığından, kamuoyunu fazlasıyla ilgilendirmekte ve basının "dördüncü güç" olma görevinin bir parçası unsuru niteliğinde bulunmaktadır. Ancak, haber anlatısının kişisel bir hikâye şeklinde kurgulanması, haberde asıl ele alınması gereken konuların atlanması sonucunu doğurmuştur.

Örnek-4: Cumhuriyet Gazetesi'nin 29 Nisan 2022 tarihli haberi (www.cumhuriyet.com.tr).

Haberin Başlığı: *Almanların ruble ile gaz alımına 'Putin, Almanya'yı dize getirdi' yorumu*

Haberin Spotu: *Almanya'nın en büyük enerji şirketlerinden UNIPER'in "Rus gazını Ruble ile satın almaya hazırız" açıklaması, "Putin Almanya'yı dize getirdi" yorumlarına neden oldu.*

Haberin Girişi: *Rusya'nın Ukrayna'yı işgali devam ederken, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD ve AB ülkelerinin Rusya'ya karşı aldığı yaptırım kararlarına cevap niteliğinde bir karar almıştı. Bu karar uyarınca, "dost olmayan ülkelere" gaz satışında Rus Rublesi kullanılacağı açıklanmıştı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Ardalan ve bağlam bilgisi, haberin girişinde bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: *"…dize getirdi"*

Haberin Retoriği: Haberde Putin'in bir fotoğrafı kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, Almanya'nın Rusya'dan doğalgaz alımında Ruble ile ödeme yapması vurgulanırken, Putin'in Almanya'yı dize getirdiği ifadesi kullanılmıştır. Haberin spotunda da Almanya'nın, Rusya'dan doğalgaz alımında Ruble kullanabileceği açıklamasına yer verilmiştir. Haberin girişinde ise gazete, neden böyle bir başlık attığını tarihsel ardalanı bağlamında ifade etmiştir. Almanya'daki enerji şirketinin bu açıklamasına, Rusya'nın Ukrayna savaşı nedeniyle bazı ülkelerle Ruble ile ticaret yapma kararının neden olduğu belirtilmiştir. Haberde kullanılan *"dize getirdi"* kelimesi bu anlamda önemlidir. Putin'in askeri bir teçhizata imza atarken çekilen fotoğrafı haberde kullanılmıştır. Putin'in yüz ifadesi kararlı, vücudu dik, gözleri attığı imzaya dönüktür. *"Dize getirdi"* ifadesi ile düşünüldüğünde, Putin'in izlediği politikalar ile başarılı olduğu duygusu ağırlık kazanmaktadır.

Neden Sorunlu? Haberin dili, kullanılan fotoğraflar ve ardalan bilgisi birlikte değerlendirildiğinde, Putin kararlı bir sembol olarak ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte, Rusya'nın tüm başarıları Putin'in siyasi başarısı olarak sunulmaktadır. Başarı tek bir kişiye mâl edilerek haber kişileştirilmiştir.

Örnek-5: Yeni Asır Gazetesi'nin 29 Ağustos 2022 tarihli haberi (www.yeniasir.com.tr).

Haberin Başlığı: *Katili koruyan Almanları dize getirdi*

Haberin Spotu: *İzmir'de 6 yıl önce nişanlısı Sibel Çelik'i öldürüp Almanya'ya kaçan Halil Yılmaz, yıllarca Alman makamları tarafından iade edilmedi. Birçok kadının katilini yakalatan avukat Sibel Önder, devreye girdi ve verdiği büyük mücadele sonucunda zanlıyı Türkiye'ye getirterek tutuklattı.*

Haberin Girişi: *İzmir Buca'da 6 yıl önce yangın çıkan bir binanın zemin katındaki dairede itfaiye ekiplerince ceset bulundu. Halil Yılmaz'a ait dairedeki bazadan çıkan cesedin, Yılmaz'ın nişanlısı Sibel Çelik'e ait olduğu belirlendi. Halil Yılmaz'ın peşine düşen polis ekipleri zanlıyı yakalayamadı. Hazırlanan*

iddianamede, Sibel Çelik'in 7 bıçak darbesi ile öldürüldüğü, daha sonra cesedinin bazaya konulduğu ve evin ateşe verildiği yer aldı. Almanya'ya kaçtığı belirlenen Halil Yılmaz için 21 Şubat 2018'de kırmızı bülten kararı çıkarıldı. Türkiye ve Almanya arasında suçlu iadesi anlaşması olmasına rağmen Alman yetkililer, Yılmaz'ı ülkelerine ilticacı olarak girdiğini ve can güvenliği olmadığı gerekçesiyle yıllarca iade etmedi. Kadın cinayetlerinde gönüllü olarak kurbanların hakkını savunan İzmir Barosu'na kayıtlı avukat Sibel Önder, Çelik'in katilinin hak ettiği cezayı alması için harekete geçti. Önder, Alman makamlarıyla 114 yazışma yaptı, ülkedeki kadın haklarını savunan STK'lar ile iletişime geçti ve geçtiğimiz hafta Halil Yılmaz'ın Türkiye'ye iade edilmesini sağladı.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde hem ilgili olaya ilişkin ardalan bilgisi yer alırken, zanlının peşine düşerek yakalanmasını sağlayan avukata ilişkin de tarihsel bilgi verilmektedir.

Kelime Seçimleri: *"...dize getirdi", "...devreye girdi", "...getirterek tutuklattı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir fotoğraf hayatını kaybeden kadını, ikinci fotoğraf cinayet zanlısını, üçüncü fotoğraf ise zanlının yakalanmasını sağlayan kadın avukatı göstermektedir.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığı *"Katili koruyan Almanları dize getirdi"* şeklinde kurulukken, bu dize getirme olayının aktörü belirtilmemektedir. Haberin spotu ve girişinde ise haber detaylandırılmakta ve Türkiye'de işlenen bir cinayetin takibinin Almanya'ya uzandığı görülmektedir. Bir kadının öldürülmesi ve yakılması sonrası Türkiye'den kaçtığı ifade edilen zanlının, uzun yıllar Almanya'da yaşadığı ve sonrasında İzmir Barosuna kayıtlı bir kadın avukatın girişimleri sonucu Türkiye'ye iade edildiği belirtilmektedir. Hem olayın hem de avukatın tarihsel ardalan bilgisine haberde yer verildiği görülmektedir. Haberde kullanılan kelime seçimleri incelendiğinde, olayın baş aktörü olarak kadın avukatın görüldüğü söylenebilir.

Neden Sorunlu? Söz konusu olay, Türkiye ve Almanya arasında geçen diplomatik bir olaydır. Avukatın açıklamasında kadın derneklerinin ve Dışişleri Bakanlığı'nın süreçte payı olduğu belirtilmiş; ancak, buna rağmen haber tek bir

kişinin kahramanlığı üzerine kurularak kişisel bir başarı hikâyesi olarak sunulmuştur. Böyle bir habercilik anlayışı, haberi basitleştirmekte ve olayın tüm yönlerinin okuyucular tarafından yeterince anlaşılmasını engellemektedir.

2.3.4. Dramatize Etme / Hikâyeleştirme

Tabloidleşmenin en belirgin unsurlarından birisi de haber anlatısının melodram bir hikâye haline getirilmesidir. Bu yönteme, özellikle kaza, hastalık, ölüm, intihar gibi konuları ele alan haberlerde başvurulmaktadır. Söz konusu haberlerde genellikle olayın "kurbanı" konumunda bulunan kişilerin yaşadıkları, "acıklı bir hikâye" olarak sunulmakta; bu kişilerin özel yaşamına ait detaylar da haber anlatısına dâhil edilmektedir. Bazı haberlerde hastalık adları ve hastalığa ilişkin detaylara da yer verilmekte ve bu durum, aynı hastalığa sahip kişiler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Haberin trajik öğelerle doldurulması, haberi ayrıntılandırmada çok da işlevsel olmayan ama ısrarla yinelenen kan ve şiddet görüntülerinin fazlaca vurgulanması, "heyecan yaratmak" için uygulanan bir yöntemdir. Heyecan, haberleri sattırır. Bu bağlamda, gözyaşı, öfke ve acı, fotoğrafları güçlü kılmaktadır (Ergül, 2000: 99-100).

Yukarıda da belirtildiği üzere, dramatize edilen haberlerin basının *entertainment* işlevine hizmet ettiği bilinmektedir. Ancak, buradaki "iyi vakit geçirme" olgusu, okurların dramatik bir dille yazılan haber karşısında söz konusu olayın kendi başlarına gelmediği için "şükretmesi" ve geçici bir rahatlık duygusuna kapılması şeklinde gerçekleşmektedir. Özel yaşamın gizliliğini ihlâl etme ve olaya konu olan kişileri rencide etme gibi sakıncalara yol açabilecek bu habercilik yönteminin asıl sorunlu yönü, haberin asıl unsurlarının geri plâna itilmesidir. Örneğin, bir trafik kazası haberinde, kazada ölen kişinin özel yaşamına odaklanmak, aynı zamanda kazaya yol açan ihmallere ve kusurlara yer verilmemesi gibi bir sonuca yol açabilir. Bu durum, şüphesiz, haberin kamusal işlevini ortadan kaldıracaktır. Bu kategoride incelenen haberlerin tümü üçüncü sayfa haberlerinden oluşmaktadır.

Örnek-1: Yeni Asır Gazetesi'nin 29 Kasım 2021 tarihli haberi (www.yeniasir.com.tr).

Haberin Başlığı: *Kopan koluyla birlikte hayallerini de kaybetti*

Haberin Spotu: *Aydın'da arkadaşının sürdüğü motosiklet kazasında kolu dirseğinden kopan 21 yaşındaki Umut Soner Kara hayata döndürüldü, ancak çok geç kalındığı için kolu yerine dikilemedi. Astsubaylık sınavını kazanan genç, koluyla birlikte hayalini de yitirdiğini öğrenince yıkıldı.*

Haberin Girişi: *Aydın'da geçirdiği motosiklet kazası sonucu sol kolu kopan 21 yaşındaki Umut Soner Kara'nın zamana karşı yarışla kurtarılmaya çalışılan kolu yerine dikilemedi. Astsubaylık sınavını kazanan ve 20 gün sonra mülakata girmeye hazırlanan genç, ameliyatın ardından kolunu kaybettiğini öğrenince kahroldu. Çine ilçesi Söğütçük mevkiinde geçtiğimiz hafta yaşanan kazada Emre Samsa, 09 AFT 456 plakalı motosikletiyle aşırı hızla girdiği virajı alamayarak bariyere çarptı. Motosikletin savrulmasıyla sürücü Emre Samsa ile arkasında oturan arkadaşı Umut Soner Kara yere düşerek metrelerce sürüklendiler. Bu sırada beton bariyere çarpan Kara'nın sol kolu dirseğinden koptu.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...hayallerini de kaybetti", "...yıkıldı", "...kahroldu"*

Haberin Retoriği: Haberde iki tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, meydana gelen bir motosiklet kazası sonrası bedensel bir uzvunu kaybeden genç ile ilgili bilgi verilirken, söz konusu gencin hayallerini de kaybettiği ifade edilmektedir. Haberin spotu ve girişinde, başlıkta yer alan ifade açıklanarak gencin astsubaylık sınavını kazandığı fakat kolunu kaybetmesi ile birlikte astsubaylık hayallerinin de yıkıldığı vurgulanmaktadır. Haberde ardalan ve bağlam bilgisine rastlanmamıştır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise, *"...hayallerini de kaybetti", "...yıkıldı", "...kahroldu"* ifadeleri dikkat çekmektedir. Haberin retoriği incelendiğinde ise haberde iki fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. İlk fotoğraf kaza anına ilişkindir. Kaza anı olduğu gibi haberde kullanılmış olup; herhangi bir buzlama yapılmamıştır. İkinci fotoğrafta ise yine kaza geçiren gencin vesikalık fotoğrafının kullanıldığı görülmektedir.

Neden Sorunlu? Oluşturulan kaza haberinin kamusal sorumluluk anlayışı ile bağlantısının olmadığı görülmektedir. Esas olarak, ülkemizde yaşanan trafik kazaları kamusal bir sorun olarak ele alınıp haberde ardalan ve bağlam bilgisi ile değerlendirilebilirdi. Ülkemizde gerçekleşen trafik kazalarına ilişkin veriler infografiklerin de yardımıyla ele alınıp kamusal bir soruna vurgu yapılabilirdi. Oysaki, haberde bireyin yaşadığı kaza üzerinden olay melodram unsurlarla birlikte dramatize edilmektedir. Haberde yer alan ilk fotoğrafın buzlanmadan konulması da sorunludur. Bununla birlikte kişinin yakınlarının bu haberi okuduklarında nasıl bir duygu durumuna girebileceklerinin de hesaplanmadığı görülmektedir.

Örnek-2: Takvim Gazetesi'nin 30 Temmuz 2017 tarihli haberi (www.takvim.com.tr).

Haberin Başlığı: *Ne yaptın Elçin*

Haberin Spotu: *İstanbul Tuzla'da Elçin Kabak, evinde kendisini asarak intihar etti. Geride biri 6 aylık diğeri ise 8 yaşında olan 2 çocuğu kaldı.*

Haberin Girişi: *Genç anne, girdiği bunalımdan çıkamadı. Canına kıydı…İstanbul Tuzla'da 2 çocuk annesi Elçin Kabak, psikolojik sorunlar yaşıyordu. Bunalıma girdi. İçinde bulunduğu zorlu dönemi bir türlü atlatamadı. Ruhsal çöküntü yaşayan genç kadın, içine kapandı. Kimseyle konuşmamaya başladı. Ve en sonunda bu duruma dayanamadı. Çareyi intihar etmekte buldu. Önceki gece saat 03.00 sularında odasında kendini asarak intihar etti. İçeri giren yakınları korkunç manzarayla karşılaştı. Hemen sağlık ekiplerine haber verildi. Olay yerine giden ekipler, Kabak'ın hayatını kaybettiğini belirledi. Canına kıyan genç annenin, sosyal medya hesabına "Ey Tuzla, ölüm içinde kavrul kavrulduğum gibi" yazması dikkatlerden kaçmadı. Komşuları ise "Elçin Kabak çok gençti, neden intihar etti, ne derdi vardı kimse bilmiyor. Ailesi perişan oldu" dedi. Kabak'ın cenazesi İstanbul Adli Tıp kurumuna gönderildi. Polis olayla ilgili soruşturma başlattı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisinin olmadığı görülmektedir.

Kelime Seçimleri: *"…canına kıydı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Genç bir annenin intiharını konu alan haber, *"Ne yaptın Elçin"* başlığıyla okuyucuların dikkatini kişisel bir hikâyeye çekmektedir. Haberin spotunda ise genç annenin intihar ettiği bilgisi intihar yöntemi belirtilerek verilmekte ve söz konusu kadının iki çocuğu olduğunun altı çizilmektedir. Haberin girişinde ise konuya ilişkin daha fazla ayrıntı verildiği görülmektedir. Annenin psikolojik sorunlar yaşadığı, intihar yöntemi, intihar notu, komşularının konuya ilişkin ifadeleri de yer alan diğer unsurlardır.

Neden Sorunlu? İntihar haberciği, kamusal açıdan değerlendirildiğinde dikkat edilmesi gereken kimi özellikler taşımaktadır. Bu haberde bu özelliklerin eksik kaldığı görülmektedir. Haberin spotu ve girişinde intihar yönteminin verildiği, hatta haberin girişinde daha fazla ayrıntıya inilerek intihar notunun yayınlandığı görülmektedir. İntihar haberciliğinde, bu unsurların benzer sorunlar yaşayan kişiler için özendirici olabileceğinden dolayı kullanılmaması gerektiği yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır[21]. Aynı zamanda, intihar eden kişinin yakınlarının da ilgili haberi okuyabileceği unutulmamalıdır. Bu niteliklerin dışında ardalan ve bağlam bilgisinin verilmemesi, intiharın toplumsal nedenleri üzerinde sosyolojik bir analizin gerçekleşmemesi, alanın uzmanlarından konuya ilişkin bilgilerin alınmaması gibi unsurlarla birlikte haber daha çok dramatize edilerek kişisel bilgiler üzerinden kurulmuş; toplumsal ardalanı gözardı edilmiştir.

Örnek-3: Hürriyet Gazetesi'nin 20 Nisan 2003 tarihli haberi (www.hurriyet.com.tr).

Haberin Başlığı: *Bir tek kızı kaldı*

Haberin Spotu: *Nuran Hanım'ın büyük kızı Fulin beyin tümörüne, eşi trafik kazasına, ortanca kızı Püren karaciğer kanserine yenik düştü. Şimdi tek kızı Ceylin'le yaşama sarılmaya çalışıyor.*

Haberin Girişi: *Kötü kader, eczacı Nuran Bahçecioğlu'nun yaşamına 1984 yılında musallat oldu. Nuran Hanım, İstanbul'da üniversitede okurken tanıştığı diş hekimi eşi Atilla Bahçecioğlu'yla evlendikten sonra Antakya'ya*

[21] bkz. Baykal, 2020: 54-55, vd.; Çoban, 2020: 177-217.

yerleşti. En büyük kızları Fulin, baş ağrılarından yakınmaya başladığında henüz yedi yaşındaydı. Beyin tümörü teşhisine inanmak istemediler. Tam bir yıl sürdü hastanelerdeki mücadeleleri. Nuran Bahçecioğlu, kızı Fulin'i 1984 yılında, 8 yaşındayken kaybetti.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi*:* Haberin ardalan ve bağlam bilgisi bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...yenik düştü", "...yaşama sarılmak"*

Haberin Retoriği: Haberde fotoğraf kullanılmamıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Bir annenin yaşamış olduğu dramatik hikâye üzerine kurulu haber, "*Bir tek kızı kaldı*" başlığıyla sunulmuştur. Haberin spotunda, annenin yaşamış olduğu dramatik olaylar özetlenerek verilmiştir. Bu bağlamda, annenin ilk önce büyük kızını, sonra eşini, daha sonra da ortanca kızını kaybettiğinden bahsedilmekte; spotta ise annenin tek kızı ile yaşama tutunmaya çalıştığı vurgulanmaktadır. Haberin girişinde ise spotta bahsedilen özet olayların açıklanmasına yer verilmiştir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisinin de olduğu görülmektedir. Haberin içinde annenin evliliği, çocukları, çocuklarının kişisel yaşam hikâyeleri tarihsel bir bağlam içinde verilmektedir. Kelime seçimleri incelendiğinde ise haber metni ile uyumlu olarak *"...yenik düştü, ...yaşama sarıldı"* ifadeleri dikkat çekmektedir.

Neden Sorunlu? Haber trajik bir olay üzerine kurulmuş olup; kamuyu bilgilendirici unsurlara yer verilmemiştir. Bir annenin eşini ve iki çocuğunu kaybetmesinden sonra geriye kalan tek kızı ile yaşama tutunması üzerinden kurgulanan haberin bireysel bir melodram biçiminde oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca, hastalık adlarının açık olarak verilmesinin benzer hastalıkları yaşayanlar üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceği hususu da göz ardı edilmiştir.

<u>Örnek-4</u>: Habertürk Gazetesi'in 11 Temmuz 2022 tarihli haberi (www.haberturk.com).

Haberin Başlığı: *3'üncü kez kansere yakalanan Cemre, yaşam mücadelesini kaybetti*

Haberin Spotu: *Kanserle mücadelesini 2 kez kazanan Cemre Uçaryılmaz Metin (27), bu kez hastalığa yenik düştü. Hücresel ve moleküler tıp alanında yüksek lisans yapan başarılı bir öğrenci olan Cemre, ABD'de doktora yapmaya da hak kazanmıştı.*

Haberin Girişi: *Kanserle mücadelesini 2 kez kazanan Cemre Uçaryılmaz Metin (27), hastalığa yenik düştü. Balıkesirli merhum Dr. Yücel Uçaryılmaz ile Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi öğretmenlerinden Figen Uçaryılmaz'ın kızı olan Cemre Uçaryılmaz Metin, Boğaziçi Üniversitesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü'nü bitirdi. Cemre, son sınıfta kemik kanserine yakalandı. Zorlu tedavi sürecinde 7 ameliyat, 5 kemoterapi ve 37 radyoterapi seansı aldı. Kanseri yenip hem sağlığına kavuştu hem okulunu onur derecesiyle bitirdi.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...yaşam mücadelesini kaybetti", "...yenik düştü"*

Haberin Retoriği: Haberde bir fotoğraf kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Kanser hastalığını daha önce iki kez yenen genç bir kızın, yine kanser hastalığı sonucunda yaşamını yitirmesini konu alan haber, *"3'üncü kez kansere yakalanan Cemre, yaşam mücadelesini kaybetti"* başlığıyla sunulmuştur. Haberin spotunda da genç kızın iki kez hastalığı yendiği fakat üçüncü kez yenemediği ifadelerine yer verilirken, aynı zamanda genç kızın eğitim faaliyetleri amacıyla yurt dışına çıkışından, başarılı bir öğrenci olduğundan, yurtdışında doktora yapmaya hak kazandığından bahsedilmiştir. Haberin girişinde ise, yine kansere karşı verdiği mücadeleyi iki kez kazandığından, aile bireylerinden, hangi üniversiteyi ve bölümü bitirdiğinden, yakalandığı hastalığın açık adından, tedavi kürlerinin sayısından bahsedebilmiştir. Haber, ardalan ve bağlam bilgisi olarak, bireysel bir hikâye üzerinden genç kızın yaşadığı olayları tarihsel bir bağlam içinde ele almıştır. Haberde kullanılan kelime seçimlerinin de genç kızın hastalıkla mücadelesi temelinde ele alındığı görülmektedir. Haberde, arka fonda kullanılan ve genç kızın yurtdışında çekildiği düşüncesini uyandıran tek bir fotoğrafına yer verilmiştir.

Neden Sorunlu? Haberin kamusal sorumluluk anlayışından ziyade bireysel bir trajedi üzerinden kendisini inşa ettiği söylenebilir. Genç bir kızın, yakalanmış olduğu kanser hastalığına karşı yaptığı mücadeleyi ve sonrasında bu mücadeleyi kaybetmesini konu alan haberde, konuyla ilgisi bulunmayan dramatik unsurların yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, trajik bir olayın ele alındığı söz konusu haberde, hastalık adının da açık bir biçimde verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, girişilen mücadelenin kaybedilmesi gibi hususlar, benzer hastalığa sahip olanlar için olumsuz bir etki yaratabilecek bir niteliğe sahiptir.

Örnek-5: Samsun Gazetesi'in 6 Şubat 2022 tarihli haberi (www.samsungazetesi.com).

Haberin Başlığı: *Hayalleri vardı, genç yaşta tüm hayallerine veda etti...*

Haberin Spotu: *Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilgisayar Öğretmenliği bölümünden mezun olan ve ardından da KPSS'ye girerek en büyük hayali olan öğretmenlik atamasını bekleyen 24 yaşındaki Elif Baltacıoğlu, aniden geçirdiği rahatsızlık nedeniyle gittiği hastanede iki akciğerini de kaybettiğini öğrendi. Ankara'da kiralanan bir evde iki yıl boyunca akciğer nakli için sıra bekleyen Elif Baltacıoğlu, burada cihazlara bağlı şekilde yaşam savaşı verdi.*

Haberin Girişi: *Uzun bekleyişini sürdüren genç öğretmen, geçtiğimiz günlerde bir gencin akciğerinin kendisine nakledileceğini öğrendi. Bu haber üzerine sevinç çığlıkları atan Baltacıoğlu, özel bir hastanede nakil için hayatının en önemli ameliyatına girdi. Nakil ameliyatının ardından yoğun bakıma alınan 26 yaşındaki genç, yapılan tüm müdahalelere rağmen 3 gün sonra hayatını kaybetti.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi bulunmaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...hayallerine veda etti", "...yaşam savaşı verdi"*

Haberin Retoriği: Haberde fotoğraf kullanılmamıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Genç bir kızın, geçirdiği rahatsızlık nedeniyle hayatını kaybetmesini konu alan *"Hayalleri vardı, genç yaşta tüm hayallerine veda etti..."* başlıklı haber, bireysel bir trajediye odaklanmaktadır. Haberin

başlığında, bir gencin hayallerine kavuşamamasının ifade edildiği görülürken, haberin spotunda başlıkta ifade edilen durum daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır. Genç kızın mezun olduğu okulu, ardından girmiş olduğu KPSS sınavı sonrasında beklediği atama sürecinde geçirmiş olduğu hastalık sürecinde akciğer nakli beklendiği, haberin spotunda belirtilmiştir. Haberin girişinde ise beklenilen akciğer naklinin yapılması sürecinde genç kızın yaşadığı sevinç ile birlikte, nakil yapıldıktan üç gün sonra hayatını kaybetmesi ifade edilmiştir. Haberin ardalan ve bağlam bilgisi, genç kızın yaşam hikâyesi içerisinde verilmektedir. Haberde kullanılan kelime seçimleri de haberin diğer öğeleriyle uyumludur.

Neden Sorunlu? Haber, genç bir kızın bireysel trajedisi üzerinden kendisini inşa etmektedir. Genç bir kızın, geçirdiği hastalığa ilişkin verdiği mücadele ve sonrasında bu mücadeleyi kaybedişinin ele alındığı haberde kamusal sorumluluk yaklaşımı gözlenmemektedir. Haber esasında, organ nakli sürecinde yaşanan olumlu ve olumsuz durumlardan yola çıkarak benzer sorunlar yaşayan hastaları göz önünde bulunduran bir söylem inşa edilebilirdi. Ancak, haber oluşturulurken böyle bir tercihin yapılmadığı, haberin daha çok bireysel trajedi üzerinden dramatikleştirilerek verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, girişilen mücadelenin kaybedilmesi gibi hususlar, benzer hastalığa sahip olanlar için olumsuz etkiye yol açabilecek niteliktedir.

2.3.5. Güvenlik / Mobese Kamerası Görüntülerine Başvurma

Haberlerde, yaşanan olaylara ilişkin "gerçek görüntü" kullanılması, inandırıcılığı artırmakta ve özellikle hırsızlık, gasp, rüşvet gibi kamu yararını ilgilendiren olayların aydınlatılmasında kanıt niteliği taşımaktadır. Ancak, özellikle yaralama, cinayet, intihar ve trafik kazası gibi olayları konu alan haberlerin birçoğunda, güvenlik kameralarının çektiği görüntülerin buzlanmadan, sansürsüz olarak verildiği görülmektedir. Tabloidleşme olgusu içerisinde değerlendirilebilecek bu anlayış, haberi tamamen "seyirlik" bir unsur haline getirmekle birlikte, başta çocuklar ve gençler olmak üzere insan psikolojisini olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir.

Etki konusunu biraz daha açmak yerinde olacaktır. Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak ne ölçüde etki yarattığı hususu üzerine çokça çalışılmış ve birbirinden faklı birçok sonuca

ulaşılmıştır. Genel olarak, kurmaca şiddetin insanları psikolojik bakımdan olumsuz yönde etkileyebileceği kabul edilirken, yayınlanan gerçek şiddet görüntülerinin insanları ne ölçüde etkileyebileceği üzerinde etraflıca düşünülmesi gerekmektedir (bkz. Baykal & Çoban, 2021: 257). Ayrıca, bu tür bir habercilik anlayışı olay mağduru kişilerin yakınlarını rencide edebilir; olayda yaralanan veya hayatını kaybeden kişilerin kişilik haklarını zedeleyebilir.

Haberde güvenlik kamerası görüntüleri kullanılmaya başlanmadan önceki dönemlerde de buna benzer olarak "canlandırma" yöntemine başvurulduğu bilinmektedir. Özellikle kapkaç, hırsızlık, yaralama, cinayet gibi olayları konu alan birçok televizyon haberinde, söz konusu olay oyuncu kullanmak suretiyle yeniden canlandırılmış ve şiddet içeren görüntülere defalarca yer verilmiştir (Baykal, 2007: 97). Şüphesiz, canlandırma tekniğiyle oluşturulmuş görüntülerin gerçek olmadığı izleyiciler tarafından bilinmekte; dolayısıyla da görüntülerin insanlar üzerinde yaratacağı olumsuz etki güvenlik kamerası görüntülerine nazaran daha sınırlı olacaktır. Bu kategoride incelenen haberlerin de tamamı üçüncü sayfa haberidir.

Örnek-1: TGRT Haber'in 5 Kasım 2022 tarihli haberi (www.tgrthaber.com).

Haberin Başlığı: *Fatih'teki motosiklet kazasının görüntüleri çıktı!*

Haberin Spotu: *İstanbul Fatih'te ara sokaktan çıkan otomobil ile motosikletin çarpışması sonucunda motosiklet sürücüsü hayatını kaybetti, otomobil sürücüsü ise yaralandı. Yaşanan kazaya ilişkin görüntüler kask kamerasına yansıdı.*

Haberin Girişi: *İstanbul Fatih Unkapanı Atatürk Bulvarı Aksaray istikametinde meydana gelen kazada ara sokaktan bulvara bağlanmak isteyen otomobil ile seyir halindeki motosiklet çarpıştı. Çarpmanın etkisiyle motosikletli yola savrulan Burak Sabay ağır yaralanırken, otomobil sürücüsü ise aracın içine sıkıştı. İki sürücü daha sonra hastaneye kaldırılırken kazaya karışan motosiklet sürücüsü Burak Sabay kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti. Yaşanan kaza motosiklet kask kamerasına saniye saniye yansıdı.*

Görüntülerde seyir halindeki motosikletin önüne çıkan otomobile hızla çarptığı görüldü.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberin ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...görüntüleri çıktı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane fotoğraf ve bir tane video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, meydana gelen bir motosiklet kazası sonrası görüntülerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Haberin spotunda ise İstanbul'da yaşanan kazanın nerede olduğu ve hangi araçların çarpışması sonucu gerçekleştiği belirtilirken, motosiklet sürücüsünün hayatını kaybettiği ve kaza görüntülerinin kask kamerasına yansıdığı vurgulanmaktadır. Haberin girişinde ise kazanın ayrıntılı bilgisi verilirken, hayatını kaybeden kişinin adı da açık olarak belirtilmektedir. Kelime seçimlerine bakıldığında *"...görüntüleri çıktı"* ifadesi ile kazaya ilişkin videonun haberde yer aldığı ifade edilmek istenmiştir. Haberde yer alan fotoğrafta ise kaza geçiren gencin yüzünün gözüktüğü ve motosiklet üzerindeki bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisine rastlanmamıştır.

Neden Sorunlu? Bir gencin öldüğü motosiklet kazası haberi incelendiğinde, herhangi bir kamusal sorumluluk anlayışı görülmemektedir. Kaza geçirip hayatını kaybeden kişinin adının açık olarak yazılmaması basın etiği açısından daha uygundur. Ayrıca, videodaki kaza görüntüleri, ölen kişinin yakınlarını rahatsız edebilecek ve travma yaratabilecek bir niteliğe sahiptir. Bununla birlikte, söz konusu görüntülerden başta çocuklar ve gençler olmak üzere olumsuz etkilenen kişiler olabilir. Diğer yandan, görüntülerin ölen kişinin kask kamerasından alındığı görülmekle birlikte, kişinin ya da ailesinin bu konuda izninin olup olmadığı da bilinmemektedir. Zira izin alınmaması durumunda, bu görüntüler, özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlâl edecektir.

Örnek-2: A Haber'in 4 Şubat 2022 tarihli haberi (www.ahaber.com.tr).

Haberin Başlığı: *Kübra Ece'nin intihar görüntüsü ortaya çıktı | Kübra Ece'nin intiharı saniye saniye kamerada.*

Haberin Spotu: *İstanbul'da televizyon programıyla ünlenen 30 yaşındaki Kübra Ece, Avcılar'daki bir apartmanın 4'üncü katından aşağı düşerek hayatını kaybetti. Kübra Ece'nin hayatını kaybettiği anlara dair son görüntüleri ortaya çıktı. Görüntülerde Ece'nin bir balkona gelip hızla kendini aşağı bıraktığı görülüyor.*

Haberin Girişi: Bulunmamaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...son görüntüleri çıktı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığı, *"Kübra Ece'nin intihar görüntüsü ortaya çıktı"* şeklinde verilmiştir. Haberin spotunda ise hayatını kaybeden kadının, bir televizyon programıyla ün kazandığı belirtilmektedir. Başlıkta, intihar olarak belirtilen durumun haberin spotunda ise balkondan düşme şeklinde verildiği görülmektedir. Haberde giriş ile ardalan ve bağlam bilgisi bulunmamaktadır. Kelime seçimlerine bakıldığında ise *"...son görüntüleri çıktı"* vurgusu ile okuyucular, metinden ziyade videoya yönlendirilmektedir.

Neden Sorunlu? Videoda, İntihar olayı olduğu gibi gösterilmektedir. İntihar yönteminin açıkça gösterilmesi, intiharı düşünen insanlarda taklit durumuna yol açabilmektedir. Ayrıca, toplumu ilgilendiren genel bir sorunun sonucu olmayan sıradan intihar haberleri, haber değeri taşımamaktadır. Örneğin, Kanada basınında[22] sıradan intihar olaylarını haber yapmama konusunda yazılı olmayan bir mutabakat mevcuttur. Ayrıca, bu görüntüler kişinin yakınlarında travma yaratabilir; başta gençler ve çocuklar olmak üzere, izleyenlerin psikolojik durumunu olumsuz etkileyebilir.

[22] bkz. Cohen-Almagor, 2002: 145 vd.

Örnek-3: CNN Türk'ün 20 Ekim 2019 tarihli haberi (www.cnnturk.com).

Haberin Başlığı: *Emine Bulut'un son görüntüleri ortaya çıktı*

Haberin Spotu: *Emine Bulut, Kırıkkale'de boşandığı eşi tarafından 10 yaşındaki kızının gözü önünde öldürülmüştü. Hafızalara kazınan o acı cinayetin işlendiği güne ait MOBESE kamerası görüntüleri ortaya çıktı.*

Haberin Girişi: *Başına geleceklerden habersiz, adım adım yürüdü ölüme. Eli son kez biricik kızının ellerini tuttu. Gözleri son kez baktı ona. 38 yaşındaki Emine Bulut, Kırıkkale'de yaşıyordu. 6 yıl önce boşandığı eşi Fedai Varan'la buluşmak için 18 Ağustos'ta bu noktaya geldi. 10 yaşındaki kızı da yanındaydı. Onların hemen ardından Fedai Varan girdi kadraja. Eski eşine ve kızına yaklaşırken belini kontrol ettiği görüldü. Bu hareketinin nedeni dakikalar sonra anlaşıldı. Varan, kızının gözü önünde Emine Bulut'u boğazını keserek katletti. O anlarda MOBESE kameraları da kayıttaydı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...son görüntüleri ortaya çıktı"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığı *"Emine Bulut'un son görüntüleri ortaya çıktı"* şeklinde verilmiştir. Haberin spotunda ise bir kadının boşandığı eşi tarafından kızının gözleri önünde öldürüldüğü ifade edilmekte ve öldürülme anına ilişkin görüntü kayıtlarına vurgu yapılmaktadır. Haberin girişinde ise öldürülme anı tasvir edilip hikâyeleştirilerek anlatılmıştır. Kadının öldürülme şekline haberde açıkça yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, haberde kamera kaydı olduğu da vurgulanmıştır.

Neden Sorunlu? Görüntülerin yayınlanmasında hiçbir kamu yararı bulunmamakla birlikte, bu görüntüler kadının yakınlarında ve özellikle de çocuğunda büyük bir travma yaratabilecek niteliktedir. Video kaydının içine yerleştirilmiş fotoğraflar ise özel yaşamın gizliliğini ihlâl edilebilir. Ayrıca, haber metni kamusal yarar doğrultusunda genel bir toplumsal problem olan kadın cinayetleri üzerinden de işlenebilecekken, haberi dramatize etme yoluna

gidildiği görülmektedir. Haber metninde, ayrıca kadının nasıl öldürüldüğüne ilişkin yöntemin detaylı olarak vurgulanması da sorunlu bir yaklaşımdır.

Örnek-4: Karar Gazetesi'nin 17 Ağustos 2022 tarihli haberi (www.karar.com).

Haberin Başlığı: *Havuzda dehşet anları! Küçük çocuk herkesin gözü önünde boğuldu*

Haberin Spotu: *Çin'de kapalı ve birçok kişinin yüzdüğü bir havuza giren çocuk, uzun süre çırpındıktan sonra boğuldu. Çocuğun çırpınışlarını ve boğulduktan sonraki anlarını uzun süre kimse fark etmedi. Görüntüler izleyenleri dehşete düşürdü.*

Haberin Girişi: *Çin'de bir çocuğun havuzda herkesin gözü önünde boğulduğu anlar izleyenleri dehşete düşürdü. Boğulduktan çok sonra fark edilen çocuk havuzdan çıkarıldı, ancak artık çok geç kalınmıştı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"…dehşet anları", "…dehşete düşürdü"*

Haberin Retoriği: Haberde bir tane video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında bir çocuğun havuzda herkesin gözü önünde boğulduğu ifade edilmektedir. Haberin spotunda ise olayın Çin'de gerçekleştiği belirtilerek *"görüntü izleyenleri dehşete düşürdü"* ifadesiyle videoya dikkat çekilmektedir. Haberin girişinde de spotta vurgulanan öğeler tekrar edilerek boğulma anı vurgusu yapılmakta ve böylece, yine dikkatler görüntülere çekilmektedir. Kelime seçimlerinde *"dehşet"* ibaresinin sıklıkla kullanılması dikkat çekmektedir.

Neden Sorunlu? Haberde kelime seçimlerinin dikkat çekmek amacıyla oluşturulduğu görülürken, *"dehşet"* kelimesinin sıklıkla kullanımının okuyucular üzerinde panik yaratması olasıdır. Ayrıca, olayın Çin'de geçmesi ve abartılı ifadelerin kullanımı da sorunludur. Zira gazeteci, -Çin'de meydana gelen bir olayda ihmali olanları ortaya çıkarıp cezalandırabilmesi için- kamuoyu oluşturacak durumda değildir. Buna rağmen, bir çocuğun boğularak

ölümünün başından sonuna dek verilmesi sansasyonel bir durumdur. Görüntülerin yayınlanmasında hiçbir kamu yararı bulunmamaktadır.

Örnek-5: A Haber'in 23 Ekim 2022 tarihli haberi (www.ahaber.com.tr).

Haberin Başlığı: *Gaziantep'teki katmerci cinayetinin görüntüleri çıktı! Silahla saldırı saniye saniye görüntülendi.*

Haberin Spotu: *Gaziantep'te alacak verecek meselesi sebebiyle tartıştığı şahsın silahlı saldırısına maruz kalan katmerci Orhan Sertkaya'nın cinayete kurban gittiği anlara dair güvenlik kamerası kayıtları çıktı. Görüntülerde, katmerci Sertkaya'nın yanına gelen katil zanlısının bir müddet bir şeyler söyledikten sonra katmercinin başına sıktığı anlar yer aldı. Katil zanlısının ardından da Sertkaya'nın oğlu Ali Sertkaya'nın peşinden koşarak ona da ateş ettiği yansıyor. İşte tüyler ürperten cinayet anları....*

Haberin Girişi: *İddiaya göre, katmerci Orhan Sertkaya ve oğlu Ali Sertkaya ile aralarında alacak verecek meselesi olan Mehmet Kiraz adlı kişi tartışmaya başlamıştı. Tartışma esnasında Mehmet Kiraz tarafından başından tabancayla vurulan Orhan Sertkaya ölmüş, oğlu da yaralanmıştı.*

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Bulunmamaktadır.

Kelime Seçimleri: *"...görüntüleri çıktı", "...saniye saniye görüntülendi"*

Haberin Retoriği: Haberde üç fotoğraf ve bir tane de video kullanılmıştır.

Haberin Çözümlenmesi: Haberin başlığında, Gaziantep ilinde gerçekleşen bir cinayete ait görüntülerin olduğu ifade edilmektedir. Haberin spotunda ise silahlı saldırının nedeni ve güvenlik kamerası tarafından bu cinayetin kayıt altına alındığı belirtilmektedir. Spotta ayrıca, *"başına sıktığı anlar"* ifadesi de kullanılmıştır. Kelime seçimleri ve haberin retoriği de haberin spotu ve girişindeki ifadelerle uyumludur.

Neden Sorunlu? Öncelikle, haberde kullanılan dilin sorunlu olduğu söylenmelidir. Toplumda şiddet iması ile kullanılan *"başına sıkma"* ifadesinin burada haber metnine taşındığı ve doğallaştığı görülmektedir. Haberde, video

görüntülerinde de şiddet olduğu vurgusu dikkat çekicidir. Bu şekilde, şiddet hem haber metninde hem de haberin videosunda sıradanlaşmaktadır. Videonun sansürsüz bir biçimde yayınlanması da haber etiği açısından sorunludur. Kişilerin ailesinin ya da tanıdıklarının da ilgili videoyu izleyebilecekleri göz ardı edilmiştir. Ayrıca, bu görüntüler, başta çocuklar ve gençler olmak üzere hassas kişiler açısından da problem teşkil edebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türk basınında 1980'li yıllarda belirgin hale gelen, 1990'lı yıllarda televizyon haberciliği ile birlikte iyice yaygınlaşan ve 2000'li yıllarda internet haberciliğinin gelişmesiyle birlikte başat bir anlatı türü haline gelen tabloidleşme olgusu üzerinde durulmuş ve internet gazetelerinde tabloid haber dilinin ne ölçüde yaygınlaşmış olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, tabloidleşmeyi, ciddi içerikli haberlerin sansasyonelleştirilmesi, kişiselleştirilmesi, dramatize edilmesi / hikâyeleştirilmesi, bayağılaştırılması ile habere güvenlik kamerası görüntüleri vb. görsel detaylar eklenmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Batı'da, basının tarihi Türkiye'den çok daha öncelere dayanmaktadır. Bu durumun siyasi ve ekonomik nedenleri mevcuttur. 17. yüzyılda tüccar sınıfının haberleşme gereksinimini karşılamak amacıyla Hollanda'da yayınlanmaya başlanan gazeteler 18. yüzyılda özellikle Amerika'da ve Fransa'da bağımsızlık mücadelesi verenlerin elindeki en önemli güçlerden biri olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda, sanayi devriminin etkisiyle reklam kavramı önem kazanmış ve basın da reklamın "taşıyıcısı" olarak ayrıca önemli hale gelmiştir. Bu dönemde, yaşanan diğer gelişmelerin de etkisiyle gazeteler daha çok satmak amacıyla formatlarında bazı değişiklikler yapma yoluna gitmişlerdir. Normalden daha küçük gazete kağıdına basılan, sansasyonel olaylar ve hafif içeriklere yer veren tabloidler ilk olarak bu dönemde İngiltere ve ABD'de ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de basın, Batı'ya nazaran oldukça geç ortaya çıkmıştır. İlk gazetelerin 1828 ve 1831 yıllarında devlet tarafından çıkarıldığı bilinse de 1860 yılına kadar basına ihtiyaç duyulmamıştır. Bu tarihten itibaren Jön Türkler kendi siyasi görüşlerini açıklamak amacıyla birçok gazete ve dergi çıkarmış; böylece, Türk basınının gelenekleri ve mesleki pratikleri oluşmaya başlamıştır.

Bu dönemde, içeriklerin çok büyük bir kısmını siyaset, ekonomi, kültür, bilim, eğitim gibi konulardan oluşmakta olup; suç ve sansasyon haberleri çok az yer kaplamaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da basının ciddi içeriklere yer verdiğini söylemek mümkündür. Özellikle 1930'ların ilk yıllarında basın, kitleleri eğitmek ve Atatürk devrimlerini halka benimsetmek gibi bir misyona sahiptir. Kabaca 1950'ye kadar, basın ticari bir meta olmaktan uzaktır. Zira bu dönemde, ancak söyleyecek bir sözü olan kişiler basın alanına girmekte ve gazete sahibi olmaktadır.

1950'li yıllara gelindiğinde ise basın içerikleri dönüşüme uğramaya başlamıştır. Özellikle Kore Savaşı döneminde gazete haberlerindeki fotoğraf sayısı artmış ve 1960'lı yıllarda Türkiye'nin hızlı bir sanayileşme sürecine girmesiyle birlikte basın ile sermaye sahipleri arasındaki ilişkiler güçlenmiş ve reklam pastası büyümüştür. Dolayısıyla, özellikle büyük gazeteler, daha fazla reklam almak amacıyla içeriklerini "hafifletmeye" başlamışlardır. 1970'li yıllarda ise gazeteler politik içerikli haberlere daha az yer vermeye başlamış ve daha fazla satmak amacıyla promosyon ve ikramiye verme yoluna gitmişlerdir. Yine de, kabaca 1950'den 1980'li yıllara değin geçen süreyi Türk basın geleneğinin oturduğu ikinci dönem olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

1980'li yıllara gelindiğinde ise dünyadaki değişimin de etkisiyle, Türkiye'de büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Benimsenen liberal ekonomi politikaları sonucunda Türk ekonomisi dışa açılmış, yabancı mal ve hizmetler ülkeye girmiş ve dolayısıyla da reklam pastası hiç olmadığı kadar büyümüştür. Bunun sonucunda, gazeteler daha fazla satmak amacıyla içerik kalitesini giderek düşürmüşlerdir. Sansasyonel ve bayağı söylem temel haber dili haline gelmiştir. Hatta bu durumun sonucunda, 1988 yılında İstanbul'da bir basın özdenetim kuruluşu olan Basın Konseyi kurulmuştur.

Türkiye'de 1990'lı yıllar, özel radyo ve televizyonların ortaya çıktığı ve yazılı basının ise bu araçlarla rekabet etmek amacıyla içerik kalitesini iyice düşürdüğü bir dönem olmuştur. Artık, kamu yararı ilkesi ikinci plana atılmış; tek amaç daha fazla kâr etmek olmuştur. 2000'li yıllarda ise internet gazeteciliği dönemi başlamış ve büyük bir kırılma noktası daha yaşanmıştır. İnternet gazeteciliği, gazetecilik pratiklerini tamamen dönüştürmüş ve hız,

habercilikteki en önemli kavram olarak öne çıkmıştır. Artık amaç, yaşanan olayları en hızlı biçimde yayınlamak ve maksimum sayıda "tık" almaktır. Görsel-işitsel medyanın en önemli işlevi olan *entertainment* ya da *info-tainment*, internet basını ile daha farklı bir boyut kazanmış ve tabloidleşmenin son evresi de tamamlanmıştır.

Bu çalışmada, Türk basınında yaşanan tabloidleşme olgusu, Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, tabloidleşmenin beş temel unsuru olan sansasyonelleştirme, kişiselleştirilme, dramatize etme / hikâyeleştirme, bayağılaştırılma ve güvenlik / mobese kamerası görüntüleri kullanma kategorilerinin her birine ait beşer haber çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Eleştirel söylem çözümlemesinin makro ve mikro yapılarında yer alan unsurlardan haberin başlığı, spotu, girişi, ardalan ve bağlam bilgisi, kelime seçimleri ve haberin retoriği çözümleme kategorileri olarak kullanılmıştır.

Çalışmada, Star, Ortadoğu, Gazetevatan, Sözcü, Yeni Akit, Açık Mert Korkusuz, Takvim, Haber Kurulu, Fotospor, Milliyet, Haber 7, TRT Haber, Cumhuriyet, Yeni Asır, Hürriyet, Habertürk, Samsun Gazetesi, TGRT Haber, A Haber, CNN Türk ve Karar Gazetesi tarafından yayınlanan toplam 25 haber çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, örneklem seçiminde gazetelerin niteliği açısından bir ayrıma gidilmemiş; hedef kitlesi yerel ve ulusal olan gazetelere yer verilmiştir. Yine aynı şekilde, seçilen gazetelerin ideolojik duruşu ve hangi temada yayın yaptığı hususları da dikkate alınmamıştır. Çözümlenen haberlerin 10'u üçüncü sayfa, 5'i spor, 3'ü siyaset, 3'ü güncel haberlerden oluşmaktadır. 1'er haber ise ekonomi, seyahat, sağlık ve magazin kategorilerinden seçilmiştir.

Yapılan haber çözümlemelerinde ilk olarak haberin sansasyonelleştirilmesi olgusu incelenmiştir. Birbirinden farklı kategorilerden oluşan haberlerde, başlık ile içeriğinin birbirini tutmaması, henüz gerçekleşmemiş olayların gerçekleşmiş gibi okurlara aktarılması, okurların yanıltılması, özellikle başlıkta kullanılan "şok" ifadesiyle mevcut durumun abartılması, hasta kişilere sahte umut verilmesi ve haberde konusuyla ilgisiz olarak kadın bedenine ait fotoğraflar kullanılması gibi sorunlara rastlanmıştır.

Bayağılaştırma yönteminin de farklı haber kategorilerinde kullanıldığı görülmüştür. İçeriği bayağılaştırılan haberlerde, habere konu olan kişilerin ve milletlerin şeref ve haysiyetlerini zedeleyebilecek ifadeler kullanılması, argo ve uygunsuz kelimelere başvurulması, genel ahlâk ilkesinin ihlâli ve söylemin popüler kültürün unsurları üzerinden kurulması dolayısıyla esas içeriğin ikinci plâna atılması gibi sorunlar mevcuttur. Bu haberlerden bazıları, özellikle çocukları ve gençleri olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir.

Kişiselleştirilen haberlerin, çoğunun siyaset ve spor haberleri olduğu tespit edilmiştir. Bu tür haberlerde, haber değeri bulunmayan olayların kişisel bir hikâye şeklinde aktarılması, bir ekibin veya kurumun başarısının tek bir kişinin başarısı olarak verilmesi ile siyasî içerikli olayların ardalan ve bağlam bilgisinden soyutlandırılarak, habere konu olan kişilerin yaşadıkları kişisel olaylar şeklinde aktarılması gibi sorunlara rastlanmıştır. Bu hususlar, haberin arka plânını ortadan kaldırmakta ve haber içeriklerinin "seyirlik" bir hikâyeye dönüşmesine yol açmaktadır.

Dramatize edilen / hikâyeleştirilen haberlerin tamamı üçüncü sayfa haberleridir. Bu haberlerde görülen temel sorunlar, haberin melodram bir anlatıya dönüştürülmesi, özellikle trafik kazası, cinayet vb. konuları ele alan haberlerde ölen kişinin şeref ve haysiyetini zedeleyici veya ölen kişinin yakınlarını rencide edici ifadeler ve fotoğraflar kullanılması, ölen ve yaralanan kişinin olay anındaki fotoğraflarının buzlanmadan yayınlanması, intihar olaylarında taklide yol açabileceği düşünülmeden intihar yönteminin açıkça yazılması ve habere konu olan kişilerin ölümüne yol açan hastalıkların adının belirtilmesi hususlarıdır. Bu tür hastalık adlarının açıkça yazılması, aynı hastalığa sahip kişilerde umutsuzluğa yol açabilecektir.

Son kategoride ise güvenlik / mobese kamerası kullanılan haberler incelenmiştir. Bu kategorinin de tamamı üçüncü sayfa haberlerinden oluşmaktadır. Bu haberlerde karşılaşılan genel sorun, özellikle cinayet ve trafik kazası gibi olaylarda, kaza anına ilişkin gerçek görüntülerin kullanılmasıdır. Bu durum, ölen kişinin yakınlarını rahatsız edebilecek ve travmaya yol açabilecektir. Bununla birlikte, söz konusu görüntülerden başta çocuklar ve gençler olumsuz etkilenebilir. Ayrıca, kask kamerası gibi görüntüler kullanılması durumunda ölen kişinin ailesinin izninin alınmaması da özel

hayatın gizliliği ilkesini ihlâl edecektir. Bu kategoride karşılaşılan diğer bir sorun da intihar görüntülerinin açıkça verilmesidir. Bu görüntüler intihar eden kişinin yakınlarında psikolojik bir yıkıma yol açabileceği gibi daha önce de bahsedildiği üzere intihara meyilli kişilerde taklit eğilimi yaratabilecektir.

Bu çalışmada, tabloidleşme olgusunun internet basınının tüm alanlarını kapsadığı ve başat anlatı dil haline geldiği hususu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar belirli bir örneklem ve belirli bir zaman dilimini kapsayan bir istatistik çalışması yoluna gidilmese de tesadüfi örneklem seçimi yoluyla ulaşılan 21 farklı gazeteye ait ve sekiz farklı haber kategorisinde yer alan 25 haberin çözümlenmesi sonucunda, Türk basınının önemli sorunlarından birinin de tabloidleşme olduğu sonucuna varılmıştır.

Ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de tabloidleşmenin tek başına bir etik sorun olmayıp, birçok farklı etik soruna yol açan bir haber dili olduğu hususudur. Bu bağlamda tabloidleşme olgusu, kamu yararı ilkesini yok sayma, genel ahlâk ilkesinin ihlâli, çocukları ve gençleri özellikle psikolojik bakımdan olumsuz etkileme, hastalarda umutsuzluk yaratma, hastalara sahte umut verme, şeref ve haysiyet ilkesinin ihlâli, özel yaşam ilkesinin ihlâli ve intihara özendirme gibi birçok farklı etik soruna yol açmaktadır.

Birçok farklı etik soruna yol açan ve dolayısıyla da oldukça geniş bir sorunlar yumağını oluşturan tabloidleşme olgusunu hukuki düzenlemelerle veya basın etik kodlarına eklenecek birkaç madde ile aşmak oldukça zor görünmektedir. Zira Türk basını bakımından düşünüldüğünde, ortada 40 seneyi aşkın bir zaman dilimi içerisinde gelişmiş ve artık kemikleşerek anaakım haline gelmiş bir haber dili bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu sorunu aşmak amacıyla öncelikle sektör, İletişim Fakülteleri ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere bir araya gelinmeli, paneller, basın kongreleri ve sempozyumlar düzenlenerek sorunun "özdenetim" yoluyla çözümü için bir yol haritası çizilmelidir. Zira "haber", sağlıklı toplumların var olması için halen hayati bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

Akın, B. F. (2016). "Bedii Faik Akın", Türkiye Sözlü Basın Tarihi Cilt I, Der: Suat Gezgin, Veli Polat, H. Esra Arcan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Alemdar, K. (2001): İletişim ve Tarih, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Alemdar, K. & Uzun, R. (2019). Herkes İçin Gazetecilik, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Alver, F. (2011). Gazetecilik Bilimi ve Kuramları, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Bal, E. (2011). Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu: TRT, NTV ve Show TV Örneği, Erciyes İletişim Dergisi, 1 (4), s.119-138.

Barbier, F. & Lavenir, C. B. (2001). Diderot'dan İnternete Medya Tarihi, Çev: Kerem Eksen, İstanbul: Okyanus Yayınları.

Başboğa, S. (2010). Anadolu Ajansı 1920-1922, Ankara: Anadolu Ajansı Yayını.

Baykal, K. C. (2007). "Radyo ve Televizyonda Yayın İlkelerinin İhlâli ile Yaptırım Uygulaması Sorunları", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı: 25 Yaz-Güz 2007, s.85-116.

Baykal, K. C. (2018). "Daha Önceki Düzenlemelerle Mukayeseli Olarak 5224 Sayılı Kanun'un Öngördüğü Film Denetim Sistemi Üzerine Bir İnceleme", Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar Cilt: 2, Ed: Kürşat Özdaşlı, Murat Cem Demir, Olcay Tire, İbrahim Sena Arvas, Uğur Köksal Odabaş, Ankara: Gece Publishing, s. 11-29.

Baykal, K. C. (2020). "İntihar Haberlerinde Etik Sorunlar", Geçmişten Günümüze İletişim Araştırmaları-2, Ed: Hasan Çiftçi, Ankara: İksad Publishing House, s. 49-90.

Baykal, K. C. (2021). "Türk Basın Tarihinde Özdenetim Kuruluşları ile Devlet Arasındaki İlişkiler", Selçuk İletişim, 14 (4), 1948-1971.

Baykal, K. C. & Çoban, S. (2021). Cinayet Haberlerine Dair Bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler- II, Ankara: Gece Publishing, s.253-272.

Bayraktaroğlu, A. & Uğur, U. (2011). Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu. Art-e Sanat Dergisi, 4 (7), s. 1-47.

Bek, M. G. (2004). Tabloidization of News Media: An Analysis of Television News in Turkey, European Journal of Communication vol. 19 iss. 3, p. 371-386.

Black, J. (2017). İngiltere Tarihi, Çev: Aytaç Yıldız, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Bulunmaz, B. & Çetin, B. (2021). Türkiye'de Gazetecilik, İstanbul: Der Yayınları.

Bulut, S. (2010). "Türkiye'de Popüler Basının Doğuşu ve Sedat Simavi", Cumhuriyet Döneminde İletişim, Der: Nazife Güngör, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Büyükbaykal, G. & Büyükbaykal, C. I. (2011). "Günümüzde Türk Basınındaki Magazinleşme Olgusu", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (29), s. 51-62.

Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi, Haberi Eleştirmek içinde, Der. Ömer Özer, Konya: LiteraTürk Yayınları, s.161-199.

Cankaya, Ö. (2003). TRT-Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi 1927-2000, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Cohen-Almagor, R. (2002). İfade, Medya ve Etik, Çev: S. Nihat Şad, Ankara: Phoenix Yayınları.

Çaplı, B. (2002). Medya ve Etik, Ankara: İmge Kitabevi.

Çoban, B. (2003). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi, Söylem ve İdeoloji içinde Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.245-284.

Çoban, S. (2006). İletişim fakültesi öğrencilerinin internet haberciliğinin güvenilirliğine ilişkin tutumları: İstanbul, Ankara ve İzmir illerini kapsayan bir uygulama örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Çoban, S. (2009). Kamusal Alan Kavramına Getirilen Eleştiriler Ekseninde Karşıt Kamusal Alanlara Yönelik Bir İnceleme, Medya ve Kültür içinde, Der. Nurçay Türkoğlu, Sevilen Toprak Alayoğlu, İstanbul: Urban Yayınları, s.201-213.

Çoban, S. (2020). İnternet Medyasında İntihar Haberlerinin Sunumu, İletişimde Seçme Konular 2 içinde, Der. Suat Gezgin, Hasan Çiftçi, Ankara: İksad Yayınevi, s.177-217.

Dağtaş, B. (2016). Arap Baharı'nın İnşası: Türkiye Gazetelerinin Haber Söylemleri, Özgürleşmenin Yolları içinde, Der. Erdal Dağtaş, Ankara: Ütopya Yayınları.

Dağtaş, E. (2006). Türkiye'de Magazin Basını, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Demirkent, N. (1982). "Özgür Bir Basın, İşte Atatürk'ün Anlayışı", Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Devran, Y. (2010). Haber Söylem İdeoloji, İstanbul: Başlık Yayınları.

Duman, H. H. (2018). "Tanzimat Dönemi'nde Basın", Türk Basın Tarihi, Der: Haluk Harun Duman, Seçil Banar, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.30-64.

Ekzen, N. (1999). "Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma Tekelleşme Yapısı (1965-1995)", Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, Der: Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa Yayınları.

Elden, M. (2009). Reklam ve Reklamcılık, İstanbul: Say Yayınları.

Ergül, H. (2000). Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Esser, F. (1999). `Tabloidization' of News: A Comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism, European Journal of Communication, Volume 14, Issue 3, p. 291-324.

Fairclough, N. (2003). Dil ve İdeoloji, Söylem ve İdeoloji içinde Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.155-172.

Geray, H. (2004). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gündüz, U. (2018). Osmanlı'dan Günümüze Basın ve Modernleşme, Ankara: İmge Kitabevi.

Güngör, N. (2016). İletişim: Kuramlar Yaklaşımlar, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ilgın, L. (2003). Söylem ve İdeoloji, Söylem ve İdeoloji içinde, Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınları, s.285-298.

İnal, A. (1996). Haberi Okumak, İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnal, A. (2010). "Tabloid Habercilik", Televizyon Haberciliğinde Etik, Ed: Bülent Çaplı & Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık.

İnalcık, H. (2020). Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV, 9. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnuğur, N. (1992). Türk Basın Tarihi, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Kaya, R. (2009). İktidar Yumağı, Ankara: İmge Kitabevi.

Keskin, Z. E. (2004). Türkiye'de Haber İncelemelerinde van Dijk Yöntemi, Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde, Der. Çiler Dursun, Ankara: Kesit Yayınları, s.391-405.

Kihtir, A. (2021). "Ulusal Kurtuluş Savaşı Sürecinde Atatürk ve Basın", Atatürk ve Kitle İletişimi, Der: Nil Çokluk, İstanbul: Der Yayınları.

Koloğlu, O. (2015). Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, İstanbul: Pozitif Yayınları.

Merill, J. (2005). Two Faces of Tabloidism, Ecquid Novi: African Journalism Studies, 26:2, p. 264-264.

Liz, N. (2007). Tabloidization And The Teen Market, Journalism Studies, 8:1, p. 117-136.

Oktay, A. (1987). Toplumsal Değişme ve Basın, İstanbul: BFS Yayınları.

Onursoy, S. (2012). "Türkiye'de Medya", Medya ve İletişim, Der. Halil İbrahim Gürcan, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.159-179.

Önderoğlu, E. (2003). "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Basın Özgürlüğü", Türkiye'de Gazetecilik, Der. L. Doğan Tılıç, Ankara: ÇGD Yayınları, s.64-90.

Örnebring, H. & Jönsson, A. M. (2004). Tabloid journalism and the public sphere: a historical perspective on tabloid journalism, Journalism Studies 2004-aug vol. 5 iss. 3, p. 283-295.

Özer, Ö. (2010). Liberal Basın, 2. Baskı, Konya: Literatürk Yayınları.

Özer, Ö. (2012). Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili, Haberi Eleştirmek içinde, Der. Ömer Özer, Konya: LiteraTürk Yayınları, s.121-160.

Özgen, M. İ. (1994). İnsanlık ve Sosyolojik Boyutlarıyla Basın Meslek Ahlâkı ve Yasalar, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özgen, M. (2006). Gazetecinin Etik Kimliği, 3. Baskı, İstanbul: Set-Systems.

Peterson, T. (1984). "The Social Responsiblity Theory of the Press", Four Theories of the Press, Ed: Fred S. Siebert, Theodore Peterson, Wilbur Schramm, Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Poe, M. (2015). İletişim Tarihi, İstanbul: Islık Yayınları.

Postman, Neil (2016). Televizyon: Öldüren Eğlence, 6. Baskı, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Skovsgaard, M. (2014). A tabloid mind? Professional values and organizational pressures as explanations of tabloid journalism, Media, Culture and Society, Volume 36, Issue 2, p. 200-218.

Smith, P. (2007). Kültürel Kuram, İstanbul: Babil Yayınları.

Sözen, E. (2017). Söylem, İstanbul: Profil Kitap.

Şentürk, A. (2012). "Harf İnkılâbının Yapılışı ve Uygulanışında Basının Rolü", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2012, Sayı: 26, s. 27-44.

Tanör, B. (2022). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 36. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Taş, O. (2012). Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları, İstanbul: İletişim Yayınları.

Temiztürk, H. (2019). Kolonyal Dönemden Trump Çağına Amerika'da Gazetecilik, İstanbul: Kopemik Yayınları.

Thompson, J. B. (2019). Medya ve Modernite, 2. Baskı, Çev: Serdar Öztürk, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Timur, T. (2004). Türkiye Nasıl Küreselleşti?, Ankara, İmge Kitabevi.

Tokgöz, O. (2008). Temel Gazetecilik, 8. Baskı, Ankara: İmge Kitebevi.

Topuz, H. (2003). II. Mahmud'dan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü (2015). Ankara: TRT Kurumu Yayını.

Turner, G. (1999). Tabloidization, journalism and the possibility of critique Series: International Journal of Cultural Studies 1999-apr vol. 2 iss. 1, p. 59-76.

Uribe, R. & Gunter, B. (2004). Research Note: The Tabloidization of British Tabloids, European Journal of Communication 2004-aug vol. 19 iss. 3, p. 387-402.

Ülkü, G. (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi, Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi içinde, Der. Çiler Dursun, Ankara: Kesit Yayınları, s. 371-390.

Van Dijk, T.A. (1988a). News as Discourse, London: Lawrence Erlbaum Associties Publisher.

Van Dijk, T.A. (1988b). News Analysis, London: Lawrence Erlbaum Associties Publisher.

Van Dijk, T.A. (2019). İdeoloji: Multidisipliner Bir Yaklaşım, Ankara: Hece Yayınları.

Winston, B. (2002). Towards Tabloidization?, Glasgow revisited, 1975-2001, Journalism Studies, 3:1, p. 5-20.

Yağbasan, M. & Torun, N. L. (2019). Televizyon Haberlerinde Nesnellik ve Magazinleşme Dikotomisi Kıskacındaki Haber Paradoksallığına Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısı (Fırat Üniversitesi Örneği), Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (2), s. 508-529.

Yalman, A. E. (2018). Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913, Çev: Bilgen Keşoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İnternet Kaynakları

A Haber, 04.02.2022. Kübra Ece'nin intihar görüntüsü ortaya çıktı | Kübra Ece'nin intiharı saniye saniye kamerada, https://www.ahaber.com.tr/video/yasam-videolari/kubra-ecenin-intihar-goruntusu-ortaya-cikti-kubra-ecenin-intihari-saniye-saniye-kamerada,
Erişim Tarihi: 04.11.2022.

A Haber, 23.10.2022. Gaziantep'teki katmerci cinayetinin görüntüleri çıktı! Silahla saldırı saniye saniye görüntülendi, https://www.ahaber.com.tr/yasam/2022/10/23/gaziantepteki-katmerci-cinayetinin-goruntuleri-cikti-silahla-saldiri-saniye-saniye-goruntulendi, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Açık, Mert, Korkusuz Gazetesi, 29.12.2018. Yak Gel Bildiğin Ne Varsa, https://www.gzt.com/gazeteler/amk-gazetesi-29-12-2018, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

CNN Türk, 20.10.2019. Emine Bulut'un son görüntüleri ortaya çıktı, https://www.cnnturk.com/video/turkiye/emine-bulutun-son-goruntuleri-ortaya-cikti, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Cumhuriyet, 29.04.2022. Almanların ruble ile gaz alımına 'Putin, Almanya'yı dize getirdi' yorumu, https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/almanlarin-ruble-ile-gaz-alimina-putin-almanyayi-dize-getirdi-yorumu-1931082, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Fotospor, 12.12.2010. Böyle Boka can kurban!, https://www.fotospor.com/arsiv/boyle-boka-can-kurban-35573, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Gazetevatan, 09.06.2016. Böbrek hastalarına büyük müjde!**,** https://www.gazetevatan.com/saglik/bobrek-hastalarina-buyuk-mujde-954213, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

Gazetevatan, 20.06.2022. Burcu Özberk'e büyük şok! Kapıdan geri çevirdiler..., https://www.gazetevatan.com/galeri/burcu-ozberke-buyuk-sok-kapidan-geri-cevirdiler-2045145/6, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

Haber 7, 08.09.2015. İşte Terim'in zaferi getiren o konuşması!, https://spor.haber7.com/milli-takim/haber/1545867-iste-terimin-zaferi-getiren-o-konusmasi, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Haber Kurulu, Suriyelilere kan kusturan yavşak Avrupa Ukraynalıları için bağış topluyor!, http://haberkurulu.com/suriyelilere-kan-kusturan-yavsak-avrupa-ukraynalilari-icin-bagis-topluyor, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Habertürk, 11.07.2022. 3'üncü kez kansere yakalanan Cemre, yaşam mücadelesini kaybetti, https://www.haberturk.com/3-uncu-kez-kansere-yakalanan-cemre-ucaryilmaz-metin-hayatini-kaybetti-3476793, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Hürriyet, 20.04.2003. Bir tek kızı kaldı, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-tek-kizi-kaldi-38454284, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Karar, 17.08.2022. Havuzda dehşet anları! Küçük çocuk herkesin gözü önünde boğuldu, https://www.karar.com/dunya-haberleri/havuzda-dehset-

anlari-kucuk-cocuk-herkesin-gozu-onunde-boguldu-1681717, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Milliyet, 20.10.2022. Kendi evinde yatılı misafir olmuştu! Aylar sonra haber geldi, https://www.milliyet.com.tr/gundem/kendi-evinde-yatili-misafir-olmustu-aylar-sonra-haber-geldi-6843848, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

Ortadoğu Gazetesi, 17.10.2022. Banka promosyonunda büyük şok! Para iadesi istenebilir, https://www.ortadogugazetesi.com/ekonomi/banka-promos yonunda-buyuk-sok-para-iadesi-istenebilir-h65091.html, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

Samsun Gazetesi, 06.02.2022. Hayalleri vardı, genç yaşta tüm hayallerine veda etti..., https://www.samsungazetesi.com/hayalleri-vardi-genc-yasta-tum-hayallerine-veda-etti, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Sözcü, 02.09.2012. Riera'dan büyük çalım, https://www.sozcu.com.tr /2012/spor/rieradan-loca-calimi-31454/, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

Star, 24.10.2022. Beşiktaş'ta 2. Şenol Güneş dönemi" Resmen harekete geçtiler!, https://www.star.com.tr/spor/besiktasta-2-senol-gunes-donemi-resmen-harekete-gectiler-haber-1744926/, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

Takvim, 30.07.2017. Ne Yaptın Elçin, https://www.takvim.com.tr/guncel /2017/07/30/ne-yaptin-elcin, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

Takvim, 30.06.2017. Dingiliz!, https://www.takvim.com.tr/dunya/2017/06/ 30/dingiliz, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

TGRT Haber, 13.11.2022. Fatih'teki motosiklet kazasının görüntüleri çıktı!, https://www.tgrthaber.com.tr/gundem-videolari/fatihteki-motosiklet-kazasinin-goruntuleri-cikti, Erişim Tarihi: 04.11.2022.

TRT Haber, 05.02.2020. Nancy Pelosi, elini sıkmayan Trump'ın konuşma metnini yırttı, https://www.trthaber.com/haber/dunya/nancy-pelosi-elini-sikmayan-trumpin-konusma-metnini-yirtti-458856.html, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Türk İnternet, 22.01.2021. Türkiye'de Gazete ve Kitap Okuma Oranı Düşüyor, https://turk-internet.com/turkiyede-gazete-ve-kitap-okuma-orani-dusuyor/, Erişim Tarihi: 11.10.2022.

Yazılı Medya ve Uluslararası Standart Kitap Numarası İstatistikleri, 27.07.2021. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Print-Media-and-International-Standard-Book-Number-Statistics-2020-37204, Erişim Tarihi: 11.10.2022.

Yeni Akit, 20.03.2017. David Rockefeller geberdi!, https://www.yeniakit.com.tr/haber/david-rockefeller-geberdi-291381.html, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

Yeni Asır, 29.11.2021. Kopan koluyla birlikte hayallerini de kaybetti, https://www.yeniasir.com.tr/ege/aydin/2021/11/29/kopan-koluyla-birlikte-hayallerini-de-kaybetti, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

Yeni Asır, 29.08.2022. Katili koruyan Almanları dize getirdi, https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2022/08/29/katili-koruyan-almanlari-dize-getirdi, Erişim Tarihi: 03.11.2022.

ISBN: 978-625-6380-11-0